

ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ
ἢ
ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ζάτωνα, Σεπτέμβριος 1968

I

ΟΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Οἱ λαοὶ τιμωροῦνται ὅταν οἱ ἡγέτες τους δέν ἔχουν πολιτικό ρεαλισμό. Ρεαλισμός σημαίνει καλή ἐκτίμηση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων.¹ Γιά νά ἐκτιμήσουμε σωστά τόν τελικό συσχετισμό τῶν δυνάμεων, πρέπει νά λάβουμε ὑπόψη μας ὅλες τίς ἀντιθέσεις – ἀπό τίς πιό μεγάλες καί φανερές ὡς τίς πλέον μικρές καί κρυφές. Οἱ Γάλλοι φοιτητές πρόσφατα, οἱ Τσεχοσλοβάκοι ἡγέτες σήμερα καί οἱ Ἕλληνες ἡγέτες χτές καί προχτές ὑποτίμησαν στίς ἐκτιμήσεις τους, ἢ δέν ὑπολόγισαν σωστά, τόν εἰδικό χαρακτήρα τῆς κορυφαίας ἀντίθεσης τῆς ἐποχῆς μας ἀνάμεσα στό σοσιαλισμό καί τόν ἱμπεριαλισμό. Μέ τίς συμφωνίες τῆς Γιάλτας, οἱ νικήτριες δυνάμεις προέβησαν σ' ἕνα συμβιβασμό ὀδηγημένες καί ἐκεῖνες ἀπό τόν τότε συσχετισμό δυνάμεων. Τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο ἔκανε ἕνα πελώριο ἄλμα. Ὁ σοσιαλισμός ἔπαψε νά εἶναι κλεισμένος στά σύνορα ἐνός κράτους. Ἐγινε παγκόσμιο σύστημα. Ὅμως ἡ ἐπέκταση αὐτή εἶχε δύο βαρύτατες ἀδυναμίες. Πρῶτον, ὅτι ἡ ἐσωτερική ζύμωση καί ἡ πάλη τῶν ἰδίων τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων τῆς κάθε χώρας, μέ ἐξαιρέσεις τῆ Γιουγκοσλαβία καί τήν Κίνα, δέν ἔπαιξαν τόν κύριο καί ἀποφασιστικό ρόλο σ' αὐτή τήν ἀλλαγὴ καί, δεύτερον, ὡς ἀντάλλαγμα σ' αὐτή τήν προώθηση τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐμποδίστηκε ὁ δρόμος ἄλλων λαῶν πού θά ἤθελαν, καί πιθανόν θά μπορούσαν, νά βαδίσουν πρὸς τό σοσιαλισμό, ὅπως συνέβη, λόγου χάριν, μέ τόν ἐλληνικό λαό. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καλῶς ἢ κα-

1 Βλ. παρακάτω, «Σημειώσεις», σημ. 11, 12, σελ. 259-261.

κώς, ή διαίρεση αυτή αποτελεί ιστορικό γεγονός και ίσως είναι ή σημαντικότερη ιστορική πράξη τής εποχής μας. Από τότε και στο έζης ή ανθρωπότητα χωρίζεται βασικά σε δύο αντίμαχα στρατόπεδα. Ανάμεσά τους, πολλοί υπόδουλοι λαοί, εκμεταλλεζόμενοι τή νεοσυσταθείσα ισορροπία δυνάμεων, καταφέρνουν νά κερδίσουν τήν ανεξαρτησία τους. Αυτό, δηλαδή ή απελευθέρωση τών υπόδουλων λαών, αποτελεί τό δεύτερο μεγάλο ιστορικό γεγονός τής εποχής μας. Η αντίθεση ανάμεσα στά δύο αντίπαλα στρατόπεδα είναι πολύμορφη και πολύπλοκη. Όμως τελικά κορυφώνεται στή θερμοπυρηνική αναμέτρηση. Είναι φανερό ότι αυτή ή γιγαντιαία αντίθεση μαζί μέ τή μόνιμη απειλή για μία πυρηνική καταστροφή τής ανθρωπότητας κυριαρχούν πάνω άπ' όλες τίς ζυμώσεις, εξέλιξεις, ανακατατάξεις και αντιθέσεις μέσα σε όλα τά έθνη και ανάμεσα σ' όλους τούς λαούς. Και έως ότου λυθεϊ, κατά τόν άλφα ή βήτα τρόπο, ή ισορροπία του τρόμου ανάμεσα στίς δύο υπερδυνάμεις, κάθε πολιτικός σε κάθε χώρα, προκειμένου νά χαράξει υπεύθυνα τήν πολιτική του γραμμή, είναι υποχρεωμένος -άν θέλει νά είναι ρεαλιστής- νά λάβει σοβαρά υπόψη του αυτή τήν κορυφαία αντίθεση τής εποχής μας.

II

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Άν παρατηρήσουμε προσεκτικά τό χάρτη τής ύδρογείου, θά δοϋμε ανάγλυφα τόν άληθινό χαρακτήρα τής άμερικανικής στρατηγικής. Ένας θανάσιμος δακτύλιος από στρατιωτικές βάσεις τών ΗΠΑ περισφίγγει άσφυκτικά τή Σοβιετική Ένωση. Τακτικός στόχος, όλόκληρη ή βιομηχανική περιοχή της. Στρατηγικός σκοπός, ή εξαφάνιση από τό χάρτη του προπυργίου του κομμουνιστικού κόσμου, τής Σοβιετικής Ένωσης. Κέντρο αυτής τής τακτικής και στρατηγικής, τό Πεντάγωνο, πού φαίνεται ότι επεκτείνει τόν έλεγχο του σε όλες τίς εκδηλώσεις τής πολιτικής ζωής τών ΗΠΑ. Άλλά και έξω από τή χώρα του, προσπαθεϊ νά έλέγχει όλο και πιό άποκλειστικά τίς διάφορες κυβερνήσεις και, κυρίως, τούς τοπικούς στρατούς. Γι' αυτό έγκαταλείπει σιγά σιγά τούς πατροπαράδοτους συμμάχους του (όλιγαρχία, πολιτικούς, δυναστείες κ.λπ.) και τοποθετεϊ, όπως είδαμε, κυβερνήσεις από στρατιωτικούς τής άπολύτου έμπιστοσύνης του. Έτσι τά κράτη αυτά μεταβάλλονται σε σκέτους στρατιωτικούς δορυφόρους. Υπόκεινται στο σύστημα τής γενικότερης μαχητικής τακτικής, έξυπηρετοϋν τόν βασικό στρατηγικό σκοπό και, έπομένως, έλέγχονται άμεσα από τίς υπεύθυνες στρατιωτικές ύπηρεσίες του Πενταγώνου. Μπροστά σ' αυτή τή γιγαντιαία κυκλωτική κίνηση, πού

ἔχει ὡς ἐπίκεντρο τὴν καθημερινὰ αὐξανόμενη κολοσσιαία πολεμικὴ μηχανή τῶν ΗΠΑ, ποιά θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ τακτικὴ τῶν Σοβιετικῶν; Εἶναι φανερό ὅτι ὁ κίνδυνος εἶναι καὶ γίνεται κάθε μέρα τόσο μεγάλος, ἡ ἀπειλὴ τόσο θανάσιμη, ὥστε θὰ πρέπει νὰ ὑποταχθοῦν τὰ πάντα σ' αὐτὴν τὴν ἀνελέγητη ἀναγκαιότητα: τὴν ὑπεράσπιση τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, καὶ μαζί της τὴν ὑπεράσπιση ὁλόκληρου τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου. Νὰ γιατί οἱ Σοβιετικοὶ προτιμοῦν νὰ χάσουν στὸν τομέα τοῦ ἰδεολογικοῦ καὶ πολιτικοῦ πολέμου, γιατί ὁ ἄλλος τομέας, ὁ στρατιωτικός, μέσα στό σημερινό συσχετισμό δυνάμεων, εἶναι ὁ πλέον ζωτικός καὶ ἄμεσος γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τῆς ΕΣΣΔ.

III

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΑΝΘΡΩΠΟΥ

Μπροστά στους Σοβιετικούς ἡγέτες ὑπάρχει ἀκόμα ἓνα στοιχεῖο ἀρνητικό. Εἶναι ἡ ἀδυναμία ἐκείνων τῶν Ἀμερικανῶν πού εἶναι ἐχθροὶ τοῦ πολέμου ν' ἀποκτήσουν ὑπολογίσιμη δύναμη στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῶν ΗΠΑ. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ἡ δολοφονία τοῦ Ρόμπερτ Κέννεντυ, τοῦ μοναδικοῦ Ἀμερικανοῦ πολιτικοῦ πού θὰ μπορούσε, πιθανῶς, νὰ ἀντιταχθεῖ στὰ πολεμικὰ σχέδια τοῦ Πενταγώνου, ἀποτέλεσε δεινὸ πλῆγμα γιὰ ὅλους τοὺς εἰρηνόφιλους ἀνθρώπους τῆς γῆς καί, συγχρόνως, μιά σκληρὴ προειδοποίηση, κυρίως πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν. Ἦταν βεβαίως μιά προειδοποίηση ἀπὸ μέρος τῶν σκληρῶν –τῶν «γερακιῶν»–, πού ἔλεγε: «Μὴν ὑπολογίζετε πλέον σέ μιά ἐνδοαμερικανικὴ ἀντίδραση στὰ σχέδιά μας. Τὸ τελευταῖο ἐμπόδιο ἔπεσε. Ὁ δρόμος εἶναι γιὰ μᾶς ἀνοικτός, γιὰ νὰ ἐφαρμόσουμε ὡς τὴν ἀκραία της συνέπεια τὴ στρατηγικὴ μας». Βεβαίως, εἶναι γνωστὰ τὰ φιλειρηνικὰ αἰσθήματα τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ· ἡ μαχητικὴ τῆς σπουδάζουσας νεολαίας καὶ ἡ δυναμικὴ ἀφύπνιση τῆς μεγάλης μάζας τῶν νέγων. Ὅμως, πάνω ἀπὸ ὅλες αὐτές τίς ζυμώσεις καὶ ἐκδηλώσεις, ὑπάρχει καὶ κυριαρχεῖ ὁ κολοσσιαῖος ὑπερκρατικὸς μηχανισμός, σμιλευμένος γύρω ἀπὸ τὸν σκληρὸ πυρήνα τῆς ἀμερικανικῆς πλουτοκρατίας, πού ἐλέγχει κάθε ὑφὴ τῆς ἀμερικανικῆς ζωῆς. Τὸ Πεντάγωνο, ἡ CIA, τὸ FBI, μηχανισμοὶ τῶν δύο μεγάλων κομμάτων, εἶναι τὰ φοβερὰ φρούρια. Καὶ ἡ ἀνθρωπότητα, μέ κομμένη ἀνάσα, παρακολούθησε τὴν ἔσχατη συνέπεια αὐτῆς τῆς τυφλῆς δύναμης: τίς δολοφονίες ἐνός προέδρου, ἐνός νέγου ἡγέτη καὶ ἐνός ὑποψηφίου προέδρου! Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τί νὰ ἐλπίζει κανεὶς! Ἰδιαιτέρα μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Τζὼν Κέννεντυ, ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι στίς ΗΠΑ ὑπάρχει κάποιος μηχανισμός φτιαγμένος ἀποκλειστικά ἀπὸ ἠλεκτρόδια καὶ χάλυβα, πού αὐτὸς

ἀποφασίζει, αὐτός ἐνεργεῖ, αὐτός δολοφονεῖ. Μὲ ἄλλα λόγια, δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ ἀνθρώπινο στὴ συμπεριφορά τοῦ σκληροῦ πυρήνα πού σχεδιάζει τὴ σύγχρονη πολιτικὴ τῶν ΗΠΑ. Καί αὐτό εἶναι ἓνα νέο στοιχεῖο, δηλαδή ἡ γέννηση καί ἡ κυριαρχία τοῦ ἀντιανθρώπου πού, ἐξοπλισμένος μὲ μιὰ φανταστικὴ καταστρεπτικὴ δύναμη, κρεμάει πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας τὴ φρικτότερη ἀπειλὴ πού γνώρισε ὡς τὰ σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα: τὸν θερμοπυρηνικὸ θάνατο! Καί τὸ στοιχεῖο αὐτὸ γέννησε αὐτόματα σ' ὅλους τοὺς λαούς μιὰ καινούργια ψυχολογία, τὴν ψυχολογία τοῦ δέους. Καί μιὰ νέα νοοτροπία, τὴ νοοτροπία τοῦ ἀδύνατου! Πῶς ἀλλιῶς μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι μιὰ σειρά λαοί, μὲ ἡρωικὲς παραδόσεις ἀγώνων γιὰ τὴ δημοκρατία καί τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία, δέχονται δίχως οὐσιαστικὴ ἀντίδραση τὴ δικτατορικὴ ἐπιβολὴ μιᾶς σειρᾶς στρατιωτικῶν κυβερνήσεων, στηριγμένων στὰ ἀμερικανικὰ ὅπλα;

IV

ΟΙ ΗΓΕΣΙΕΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΣΣΔ ΕΙΣΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ

Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρίσμα βλέπει τὴ σημερινὴ ἀντίθεση ἓνας μαρξιστής, ἓνας φίλος τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης.¹ Ὅμως, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρηθεῖ ἡ ἴδια ἐκτίμηση ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πλευρά. Νὰ προσπαθήσουμε, δηλαδή, νὰ δοῦμε μὲ τὰ μάτια ἑνὸς κλασικοῦ ἀντικομμουνιστῆ, ἑνὸς βεβαιωμένου γιὰ τὸν κομμουνιστικὸ κίνδυνο παρατηρητῆ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μιὰ σειρά γεγονότα πού συνέβησαν μέσα στὸν ἀνατολικὸ συνασπισμὸ δὲν βοήθουν στὴ διάλυση τῆς «κόκκινης» φοβίας, ἔστω κι ἂν στὸ μεγαλύτερο μέρος τους εἶναι ἔργο τῆς ἀντικομμουνιστικῆς προπαγάνδας. Ἡ λεγόμενη «περίοδος τῆς προσωπολατρίας» σὲ μιὰ σειρά χῶρες, μὲ μοντέλο τὴ σταλινικὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, οἱ χιλιάδες πολιτικοὶ κρατούμενοι, ἡ ρήξη μὲ τὸν Τίτο, τὰ Οὐγγρικά, ἡ ρήξη μὲ τὴν Κίνα, οἱ διαφορὲς μὲ τὴ Ρουμανία καί τὴν Κούβα καί, σήμερα, ἡ Τσεχοσλοβακία² ἀποτελοῦν τοὺς μεγάλους σταθμούς

1 Βλ. παρακάτω, «Σημειώσεις», σμ. 4, σελ. 254.

2 Τὸ 1948 ὁ ἡγέτης τῆς Γιουγκοσλαβίας Τίτο ἤρθε σὲ ρήξη μὲ τὸν Στάλιν, μὲ ἀποτέλεσμα ὅλες οἱ χῶρες τοῦ ἀνατολικοῦ μπλόκ νὰ διακόψουν τίς σχέσεις τους μὲ τὸ ΚΚ Γιουγκοσλαβίας· στὴν Οὐγγαρία τὸ 1956 τὰ σοβιετικὰ στρατεύματα ἔπνιξαν στὸ αἷμα τὴν ἀντισταλινικὴ λαϊκὴ ἐξέγερση· στίς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '60 ἐπέρχεται σινοσοβιετικὴ ρήξη λόγω ἰδεολογικῶν καί μεθοριακῶν διαφορῶν· ὁ ἡγέτης τῆς Ρουμανίας Τσαουσέσκου δὲν συμμετέχει στὴν εἰσβολὴ κατὰ τῆς Τσεχοσλοβακίας, καί ἔκτοτε ἡ Ρουμανία διαχωρίζεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῆς ΕΣΣΔ· στὴν Κούβα ἐγκαταστάθηκαν σοβιετικοὶ πύραυλοι, προκαλώντας τὴν κρίση τῶν πυραύλων τῆς Κούβας τὸ 1962, ἐνῶ ἡ μετέπειτα στάση τῶν Σοβιετικῶν ὀδήγησε σὲ διακοπὴ τῶν σχέσεων τους μὲ τὸν Κάστρο· ὁ ἡγέτης τῆς Τσεχοσλοβακίας Ντοῦμπτσεκ προσπάθησε νὰ

μιᾶς πορείας ἀρνητικῆς ἀπό τήν ἐνότητα πρὸς ὀλοένα περισσότερες καί ὀξύτερες ἀντιθέσεις, πρὸς μιᾶ, θά λέγαμε, διάλυση μέσα σ' ἓναν κόσμο ὅπου ὁ νόμος τῆς ἐνότητας ὅλων τῶν δυνάμεων πού τόν ἀποτελοῦν εἶναι γι' αὐτόν νόμος ὑπάρξεως. Ὅμως, αὐτές οἱ ἀντιθέσεις δέν εἶναι παρά τό ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐσωτερικῆς πορείας σημαδεμένης ἀπό τή μεγαλύτερη πληγή τοῦ σύγχρονου κομμουνιστικοῦ κόσμου: τόν γραφειοκρατικό δογματισμό, πικρό καρπό τῆς σταλινικῆς περιόδου. Δηλαδή, βλέπουμε καί ἐκεῖ νά δημιουργεῖται καί νά κυριαρχεῖ ἓνας ἀπρόσωπος μηχανισμός, πού ξεφεύγει ἀπό τά ἀνθρώπινα μέτρα καί ἐπιβάλλει τή θέλησή του στούς ἀνίσχυρους ἀνθρώπους. Δηλαδή, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ριζικές διαφορές πού χαρακτηρίζουν τά κοινωνικά συστήματα τῶν ΗΠΑ καί τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, οἱ ἡγεσίες αὐτῶν τῶν δύο ὑπερδυνάμεων εἶναι ἐξίσου δέσμιες τῆς ἀπέραντης δυνάμης τους καί τῶν τρομακτικῶν ιστορικῶν τους εὐθυνῶν. Καί εἶναι δυνατόν, σπρωγμένες ἀπό τά ἴδια αἴτια, νά διαμορφώνουν κοινή στάση, κοινή συμπεριφορά καί κοινά μέσα γιά τήν ὑλοποίηση τῆς πολιτικῆς τους.

Ἔτσι φθάσαμε στό ἀδιέξοδο. Στήν ἰσορροπία τοῦ τρόμου, πού ἐπιβάλλει τόν ἀμείλικτο νόμο της στήν ἐποχή μας.

V

Η ΒΑΣΙΚΗ ΣΧΕΣΗ: ΑΝΘΡΩΠΟΣ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Στό μεταξύ, ἡ μεγάλη ἐπιστημονική ἐπανάσταση τῆς ἐποχῆς μας, οἱ νέες ἀπεριόριστες ἐπιστημονικοτεχνικές δυνατότητες πού διαθέτει τώρα ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλουν ριζικά τή θέση του σχετικά μέ τή φύση, δηλαδή τή δυνατότητα τῆς ἀνθρωπότητας, ἰδωμένης πιά ὡς σύνολο, νά κατακτήσει ὑλικά καί πνευματικά ἀγαθά σέ τέτοια ποσότητα, ὥστε νά μπορέσει νά ἱκανοποιηθεῖ τό σύνολο τῶν συνανθρώπων μας. Ὅπως εἶναι γνωστό, τό κοινωνικό οἰκοδόμημα σέ κάθε ἔθνος, ἀλλά καί τό οἰκοδόμημα τῶν ἐθνῶν –μέ ὅλες τίς σχέσεις πού ὑπάρχουν ἀνάμεσά τους– σέ παγκόσμια κλίμακα, γεννήθηκε καί στηρίχθηκε σέ μιᾶ βασική σχέση: στή δυνατότητα τοῦ κάθε ἀτόμου, τῆς κάθε κοινωνίας καί τοῦ κάθε ἔθνους νά παράγει ἀγαθά. Ἔτσι φτιάχτηκαν ὅλες οἱ τάξεις καί ὅλα τά ἔθνη: τάξεις ἐκμεταλλευτῶν καί τάξεις ἐκμεταλλευομένων· ἔθνη κυρίαρχα καί ἔθνη καταπιεζόμενα. Ὁ σημερινός κόσμος εἶναι δημιούργημα αὐτῶν τῶν βασικῶν σχέσεων

ἐφαρμόσει ἓνα πρόγραμμα φιλελευθεροποίησης καί ἐκδημοκρατισμοῦ στή χώρα του τό 1968 (Ἄνοιξη τῆς Πράγας), τό ὁποῖο τερματίστηκε μέ τήν εἰσβολή τῶν τάνκς τοῦ Συμφώνου τῆς Βαρσοβίας στίς 21 Αὐγούστου τῆς ἴδιας χρονιᾶς.

παραγωγής. Άλλά και ό σοσιαλισμός εφαρμόστηκε σέ αντίθεση –και σέ συνέχεια– πρός τόν καπιταλισμό. Δηλαδή εΐναι κι αυτός μέρος αυτού του παγκόσμιου οικοδομήματος, του παγκόσμιου συστήματος πού, όπως εΐδαμε, χτίστηκε κατ' εικόνα και όμοίωσιν του βαθμού τής βασιικής σχέσης: άνθρωπος-παραγωγή.

Όμως, αυτή ή σχέση καθορίζεται από τίς δυνατότητες του ανθρώπου νά πάρει από τή φύση, κάθε φορά, τή μέγιστη ποσότητα αγαθών. Έπομένως, αν οι δυνατότητες αυτές πολλαπλασιαστούν –αν, δηλαδή, επέλθει επαναστατική αλλαγή στίς ανθρώπινες δυνατότητες παραγωγής αγαθών– τότε εΐναι έπόμενο πώς πρέπει νά αλλάξει όλόκληρο τό οικοδόμημα τών σχέσεων, τόσο ανάμεσα στίς τάξεις όσο και ανάμεσα στά έθνη.

Δηλαδή, έάν και έφόσον ή βασιική σχέση άνθρωπος-παραγωγή έχει ύποστει επαναστατική αλλαγή, λόγω τής μεγάλης έπιστημονικοτεχνικής επανάστασης τής έποχής μας, τότε αυτή ή επαναστατική αλλαγή δέν μπορεί παρά νά θέλει νά εκφραστεί όλο και πιό έντονα, όλο και πιό πιεστικά μέσα στίς κοινωνικές σχέσεις σέ παγκόσμια κλίμακα. Μέ άλλα λόγια, ή έπιστημονικοτεχνική επανάσταση ώριμάζει και έπισπεύδει τήν ώρα τής ριζικής αλλαγής, όξύνει τήν αντίθεση ανάμεσα στό παλιό και τό καινούργιο. Δημιουργεί τίς αντικειμενικές συνθήκες και καλλιεργει τίς ύποκειμενικές προϋποθέσεις για τήν έπιβολή σέ παγκόσμια κλίμακα του σοσιαλισμού. Δημιουργεί ένα όλοένα και πιό έντονο ιδεολογικό-ψυχολογικό κλίμα ανάμεσα στους νέους, μέ κύριο γνώρισμα τή διαμαρτυρία και τήν άρνηση του κατεστημένου.

VI

ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Τόν τελευταίο καιρό εΐδαμε νά γεννιοΰνται μιά σειρά «επαναστατικά» κινήματα μέσα στή φοιτητική νεολαία διαφόρων χωρών (Γερμανία, Ίταλία, Γαλλία, Τσεχοσλοβακία, Γιουγκοσλαβία, Μεξικό, Βραζιλία κ.λπ.). Όμως εκεί όπου τό φαινόμενο πήρε πανεθνικό χαρακτήρα και στή συνέχεια μπόρεσε νά παρασύρει όλόκληρο τό έθνος –εργάτες, ύπαλλήλους, διανοούμενους– σέ μιά πρωτοφανή κοινωνική αναταραχή εΐναι στή Γαλλία. Δύο εΐναι τά βασικά συμπεράσματα από τήν ανάλυση αυτών τών ιστορικών γεγονότων. Πρῶτον, ή έλλειψη μιās συγκεκριμένης ιδεολογικοπολιτικής γραμμής μέσα στό πρωτοπόρο φοιτητικό κίνημα και, δεύτερον, ή διάσταση ανάμεσα στό κίνημα αυτό και τό Κομμουνιστικό Κόμμα τής Γαλλίας. Οι Γάλλοι κομμουνιστές πράγματι εΐχαν κάθε λόγο νά εναντιωθοΰν στίς έξτρεμιστικές πλατφόρμες τών Γάλλων φοιτητών, γιατί έβλεπαν

σωστά ότι ο επαναστατικός αναβρασμός θά οδηγοῦσε σέ ἀπολύτως ἀντίθετα ἀποτελέσματα ἀπό ἐκεῖνα πού ἐπεδίωκε, ὑπολογίζοντας σωστά τό πλέγμα σχέσεων καί ἰσορροπιῶν. Οἱ Γάλλοι κομμουνιστές προσπάθησαν νά ἀποσπάσουν γιά τούς Γάλλους ἐργαζομένους τό μάξιμουμ τῶν ὠφελημάτων πού μποροῦσαν νά ἐπιτύχουν στό συγκεκριμένο πλαίσιο τῆς σύγχρονης διεθνοῦς καί ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας δυνάμεων. Ὅμως οἱ νέοι, μέ ἐπικεφαλῆς τή φωτισμένη νεολαία, ζοῦν ἤδη στό αὔριο! Δέν δέχονται αὐτές τίς σχέσεις. Θεωροῦν τό διεθνές οἰκοδόμημα σχέσεων συντηρητικό καί ξεπερασμένο! Ὅραματίζονται ἕναν νέο κόσμο θεμελιωμένο στίς ἀρχές τοῦ σοσιαλιστικοῦ οὐμανισμού, πού φωτίζονται ἀκόμα πιό πολύ χάρη στά σύγχρονα δεδομένα τῆς ἐπιστημονικοτεχνικῆς ἐπανάστασης τῆς ἐποχῆς μας. Ἐναν κόσμο οἰκοδομημένο σύμφωνα μέ τόν καινούργιο βαθμό σχέσεων ἀνθρωπος-παραγωγή-αὔριο!

Τό ὄραμα αὐτό ἔρχεται σέ σύγκρουση μέ τό σημερινό στάτους κβό. Οἱ Γάλλοι φοιτητές τό ἀρνοῦνται, δίχως ὅμως νά προτείνουν συγκεκριμένη στρατηγική καί τακτική γιά τήν ἀντιμετώπισή του. Γι' αὐτό ἡ δράση τους, ἐξωπραγματική, ὀδηγεῖ τελικά πρὸς τά πίσω. Οἱ Γάλλοι κομμουνιστές τό λαμβάνουν ὑπόψη. Δέν προτείνουν ὅμως κι αὐτοί, ὅπως καί κανένα ἄλλο ΚΚ, καμιά στρατηγική καί τακτική γιά τό ξεπέρασμά του. Γι' αὐτό ἡ σύνεση τούς ὀδηγεῖ, τελικά, πίσω ἀπό τά γεγονότα.

Πέρα ἀπό τούς Γάλλους φοιτητές, εἶδαμε νά κινητοποιοῦνται μεγάλες μάζες τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καί ἰδιαίτερα ἡ ἐργατική τάξη. Τό γεγονός αὐτό μᾶς δείχνει ὅτι σέ κάθε λαό ὑπάρχουν συσσωρευμένες δυνάμεις γιά ριζικές-ἀκόμα καί ἐπαναστατικές- ἀλλαγές, πού ὅμως δέν μποροῦν πλέον νά ἐκφραστοῦν ἀπό τίς κλασικές ἐπαναστατικές δυνάμεις, δηλαδή τούς κομμουνιστές, γιατί τά ΚΚ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ παγκόσμιου στάτους κβό, καθὼς συνδέονται στενότατα μέ μία ἀπό τίς δύο μεγάλες θερμοπυρηνικές δυνάμεις.

VII

ΤΡΑΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ

Σήμερα, ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἀντικειμενικές δυνατότητες γιά νά πλημμυρίσουν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ κάτοικοι τῆς γῆς μέ ὑλικά καί πνευματικά ἀγαθά. Ποιό εἶναι τό ἐμπόδιο; Χτές τό ἐμπόδιο ἦταν ἡ μειωμένη παραγωγική δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα μιά ὁμάδα κοινωνική, καθὼς καί ὁμάδες κρατῶν νά ἐπιζητοῦν νά καρπωθοῦν γιά τόν ἑαυτό τους τό μεγαλύτερο μέρος τῆς παραγωγῆς σέ βάρος ἄλλων κοινωνικῶν τάξεων καί λαῶν. Σήμερα, οἱ πολλαπλασιασμένες δυνατότη-

τες παραγωγής είναι ικανές ν' ανοίξουν διάπλατα τις πύλες τῆς εὐμάρειας καί τοῦ πολιτισμοῦ σέ ὅλους ἀνεξαιρέτως τούς λαούς τῆς γῆς. Γι' αὐτό εἶναι ἀναγκαία ἡ βαθιά, ριζική καί ἐπαναστατική ἀλλαγὴ στίς κοινωνικές καί ἀνθρώπινες σχέσεις. Σήμερα ὅμως στά γνωστά ἐμπόδια, καί κυρίως στόν ταξικό ἀνταγωνισμό, ἤρθαν νά προστεθοῦν ὁ ἐπικρεμάμενος κίνδυνος τοῦ ἀτομικοῦ πολέμου καί ἡ συνακόλουθη προσπάθεια μπροστά σ' ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο τόσο τοῦ ἑνός ὅσο καί τοῦ ἄλλου κόσμου νά κερδίσει νέες στρατηγικές θέσεις, ἀδιαφορώντας γιά τίς ἰδιαιτέρες καί ἄμεσες ἐθνικές ἀνάγκες καί ἐπιδιώξεις τοῦ ἄλφα ἢ τοῦ βῆτα λαοῦ. Εἶναι μοιραῖο, ὅταν ἡ πολεμική ψύχωση μπεῖ στά ἐπιτελεῖα τῶν μεγάλων δυνάμεων, νά βλέπουν τίς διάφορες χῶρες καί τούς λαούς σάν ἀπλές στρατιωτικές βάσεις καί ἡ λογική τοῦ πολέμου νά δίνει τό προβάδισμα στά χαλύβδινα τάνκς, πού σάν μπουλντόζες περνοῦν καί συνθλίβουν ἐλευθερίες, δικαιώματα, ἰδανικά, μ' ἄλλα λόγια τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο ὡς ἠθική ἀξία καί δύναμη. Τά ὀδυνηρά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς παρανοϊκῆς διαδικασίας, πού ὀδηγεῖ μέ μαθηματική ἀκρίβεια στό χάος, τά ζεῖ σήμερα ἡ τρομαγμένη ἀνθρωπότητα. Τά ζεῖ σέ μιά στιγμή ὅπου ὁ ἄνθρωπος χτύπησε καί πέρασε νικηφόρα τίς πύλες τοῦ Διαστήματος. Ὁ συμβολισμός εἶναι ἀνάγλυφος. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Διαστήματος ἀποδεικνύει τίς πραγματικές δυνατότητες τῆς ἀνθρωπότητας. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ τάνκς ἀντιπροσωπεύει τόν ἀνθρωπο-δέσμιο ξεπερασμένων καί ἀναχρονιστικῶν σχέσεων· σχέσεις πού προκαλοῦν δολοφονίες, φυλακίσεις, διώξεις, ἐξεγέρσεις, πυρπολήσεις, βασανισμούς, ὀμαδικούς θανάτους ἀπό σφαῖρες, βόμβες καί πείνα. Αὐτά σέ πρῶτο πλάνο. Σέ ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο ὑποχρεώνουν ὀλόκληρους λαούς σέ στασιμότητα ἢ καί ὑποχώρηση σέ σχέση μέ τό δρόμο τῆς ἀναγκαίας ὑλικῆς, πνευματικῆς καί πολιτιστικῆς προόδου. Ἐκατομμύρια ἄνθρωποι ρακένδυτοι, ἐκτεθειμένοι στό κρύο, στήν πείνα καί στή βρόμα, ὑποταγμένοι στίς ἀσθένειες, χωρίς περίθαλψη. Ἐκατομμύρια νέοι ἀναλφάβητοι, ἀμόρφωτοι, πού ὀδηγοῦνται στή διαφθορά ἢ στήν ἀνθρώπινη δουλεία. Αὐτές οἱ σχέσεις γεμίζουν τύψεις ἐκείνους πού εἶχαν τό προνόμιο νά γεννηθοῦν σέ πλούσια ἔθνη. Ἐνα κύμα διαμαρτυρίας συγκλονίζει τή νεολαία τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἡ καρικατούρα, ἡ βρόμα, ἡ περιφρόνηση τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις διαμαρτυρίας μεγάλων ὀμάδων νέων πού δέν μποροῦν νά κατανοήσουν ἕναν κόσμο πού ἐπιμένει νά διατηρεῖ τίς κοινωνικές σχέσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀτμοῦ στήν ἐποχὴ τοῦ Διαστήματος!

VIII

ΣΕ ΚΑΘΕ ΧΩΡΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ Ο ΗΓΕΤΗΣ ΤΗΣ

Ἐάν αὐτή τή στιγμή μποροῦσε νά ἐνωθεῖ –γύρω ἀπό ἕνα μίνιμουμ, ἔστω, πρόγραμμα– τό παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα, εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ ἰσορροπία τῶν δύο παγκόσμιων στρατοπέδων θά ἄλλαζε ὑπὲρ τοῦ σοσιαλισμοῦ, παρ' ὅλη τήν κολοσσιαία πολεμική δύναμη τῶν ΗΠΑ. Γιατί τό παγκόσμιο προλεταριάτο καί οἱ σύμμαχοί του θά φορτίζονταν μέ ἀνυπολόγιστη ἠθική καί ψυχική δύναμη, μέ ἀσύγκριτη ἰδεολογική καί πολιτική ἀκτινοβολία. Τότε θά ἦταν δυνατόν νά συγκινηθοῦν, νά ὀργανωθοῦν καί νά κινητοποιηθοῦν τεράστιες ἀνθρώπινες μάζες σέ ὅλα τά μήκη καί τά πλάτη τῆς γῆς. Νά ἀπομονωθεῖ πολιτικά, ἰδεολογικά καί ἠθικά ὁ ἱμπεριαλισμός· νά διαβρωθεῖ ἀπό τά μέσα· καί νά τσακιστεῖ ἀπό τίς ἐνωμένες προοδευτικές δυνάμεις ὅλου τοῦ κόσμου, ἂν τό θελήσουν.

Ὅμως, παρόμοια προοπτική δέν ὑπάρχει. Οὔτε γιά τό σήμερα, οὔτε ἀκόμα γιά τό ἐγγύς αὔριο. Ἐπομένως, κάθε ὑπεύθυνος ἡγέτης σέ κάθε χώρα νομίζω ὅτι, προτοῦ χαράξει τή βασική πολιτική γραμμή, ἐκείνη πού θά κρίνει τό σήμερα καί τό αὔριο τοῦ λαοῦ του, εἶναι ὑποχρεωμένος νά ἀναλύσει τά δεδομένα τοῦ προβλήματος, ὅπως περίπου ἐκτέθηκαν πιά πρίν, καί νά καταλήξει στά δικά του συμπεράσματα.

IX

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΤΑΝΚΣ ΔΕΝ ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΣΕ ΚΑΜΙΑ ΑΡΧΗ

Ὅμως, προτοῦ περάσουμε στή δική μας ἐσωτερική κατάσταση, θά θέλαμε νά ὀλοκληρώσουμε τίς σκέψεις μας σχετικά μέ ὀρισμένες βασικές αἰτίες καί κατευθύνσεις. Αἰτίες πού ὀδήγησαν στό σημερινό ἀδιέξοδο καί κατευθύνσεις γιά νά βγοῦμε ἀπό τό ἀδιέξοδο. Τά γεγονότα τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι ἡ σταγόνα πού ξεχειλίζει τό ποτήρι. Γιά πρώτη φορά κομμουνιστικά κόμματα ὅπως τό γαλλικό καί τό ἰταλικό παίρνουν ἀνοικτά θέση ἐνάντια στίς ἐνέργειες τοῦ ΚΚ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Γιά πρώτη φορά τό κόμμα αὐτό δέν ἔχει οὐσιαστικά γύρω του παρά μόνο μιὰ χούφτα κομμουνιστικῶν κομμάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνες κομμουνιστές, τώρα φάνηκε καθαρά γιατί οἱ Σοβιετικοί εὐλόγησαν τήν ὀμάδα Κολιγιάννη: γιά νά ἔχουν τή σφραγίδα ἐνός ἀκόμα ΚΚ πού, φυσικά, δίχως δυσκολίες θά συναινοῦσε μέ ἐνθουσιασμό σέ κάθε ἐνέργειά τους! Ὅμως, εἶναι φανερό ὅτι στή συντριπτική πλειοψηφία τους οἱ Ἕλληνες κομμουνιστές, καί, κυρίως, αὐτοί πού ἀγωνίστηκαν καί ἀγωνίζονται στήν πρώτη γραμμή τῆς Ἀντίστασης, συμφωνοῦν μέ τήν ἄποψη τοῦ νόμιμου

έκπροσώπου του ΠΑΜ στην Ευρώπη Αντώνη Μπριλλάκη, πού εξέφρασε τήν αγωνία και τήν αντίθεσή τους προς τή χρησιμοποίηση τῶν τάνκς ὡς μέσου πολιτικῆς ἐπιβολῆς. Πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνια ὁ τσεχοσλοβακικός λαός ζεῖ σέ σοσιαλιστικό καθεστῶς. Δέν ἔφτασαν τάχα τά χρόνια αὐτά γιά νά πεισθεῖ γιά τήν ἀνωτερότητα τοῦ συστήματος; Καί ἐάν μὲν οἱ Τσεχοσλοβάκοι ἔχουν κατακτηθεῖ ἀπό τό σοσιαλισμό – στή συντριπτική τους πλειοψηφία – τότε γιατί νά ὑπάρχει ἀνησυχία, ἀμφιβολία κ.λπ., καί νά στέλνονται τά τάνκς ἄλλων χωρῶν γιά νά ὑπερασπιστοῦν γιά λογαριασμό τῶν Τσεχοσλοβάκων τίς κατακτήσεις τῶν Τσεχοσλοβάκων; Εἶναι δυνατόν μιά ὁποιαδήποτε ομάδα ἀντεπαναστατῶν νά ἀπειλήσει σοβαρά τίς ἐλευθερίες καί τά δικαιώματα ἐνός πάνοπλου λαοῦ; Ἐάν, πάλι, ὑπάρχουν ἀπόψεις ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ Τσεχοσλοβάκοι θά ἤθελαν νά ξαναγυρίσουν στόν καπιταλισμό, τότε μπαίνει μπροστά μας ἓνα ἀκόμα ὀξύτερο ἐρώτημα: γιατί δέν ἔφτασαν πάνω ἀπό δύο δεκαετίες γιά νά πεισθεῖ ὁ λαός αὐτός γιά τήν ἀνωτερότητα τοῦ σοσιαλιστικοῦ συστήματος; Τί φταίει τάχα; Τό ἴδιο τό σύστημα ἢ ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἐφαρμόσθηκε; Ὅποτε καί πάλι, μέ ποιό δικαίωμα μπορεῖ ἓνας ὁποιοσδήποτε ἄλλος λαός νά ἀρνηθεῖ σ' ἓναν κυρίαρχο λαό νά ἀκολουθήσει τό δρόμο πού θά ἤθελε νά πάρει πρὸς ὁποιαδήποτε κατεύθυνση; Βλέπουμε ὅτι, εἴτε μέ τή μιὰ εἴτε μέ τήν ἄλλη σκέψη, ἡ παρέμβαση τῶν τάνκς δέν στηρίζεται σέ καμιά ἀρχή. Ἐάν πάλι ὑπῆρχε κίνδυνος γιά εἰσβολή ἀπό ἔξω, τότε ἡ παρουσία τῶν δυνάμεων τοῦ Συμφώνου τῆς Βαρσοβίας¹ θά χαιρετιζόταν μέ εὐγνωμοσύνη ἀπό τόν τσεχοσλοβακικό λαό. Γύρω ἀπό τά τάνκς θά βλέπαμε τίς λαοθάλασσες μέ τίς σημαῖες καί τά λουλούδια πού ὑποδέχτηκαν τά ἴδια τάνκς εἴκοσι πέντε χρόνια πρὶν, ὅταν ἔμπαιναν στήν Πράγα, καί ἀλλοῦ, ὡς ἐλευθερωτές. Ὅμως, ὄχι μόνο δέν συνέβη κάτι τέτοιο, ἀλλά ἀπό τήν πρώτη στιγμή τό σύνολο τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ λαοῦ ἔδειξε μέ κάθε τρόπο τήν ἀντίθεσή του. Στήν πραγματικότητα, ἡ Τσεχοσλοβακία δέν ἐπιθυμοῦσε νά ἐγκαταλείψει τό σοσιαλισμό. Τόν Ἰανουάριο τοῦ 1968 ἄρχισε μιά βαθιά διαδικασία, στήν ἀρχή ἀνάμεσα στούς διανοομένους καί τούς φοιτητές καί στή συνέχεια μέσα σέ ὅλο τό λαό καί τό κόμμα, γιά τόν ἐκδημοκρατισμό καί τόν ἐξουμανισμό τοῦ συστήματος καί μέ στόχο τόν γραφειοκρατικό δογματισμό, πού εἶναι, ὅπως εἶδαμε, ἡ μεγάλη ἀρρώστια τοῦ σύγχρονου κομμουνισμοῦ.

1 Ὑπογράφηκε τό 1955 μεταξύ τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν τῆς Ευρώπης καί προέβλεπε στρατιωτική ἐπέμβαση σέ ὅποια χώρα ἐπιχειροῦσε νά ἀποσυρθεῖ ἀπό τό ἀνατολικό μπλόκ.

X

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΕΩΔΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Καί ἔτσι φθάνουμε στήν οὐσία τοῦ προβλήματος. Ἐνα ὁποιοδήποτε κοινωνικό σύστημα μπορεῖ νά παρομοιασθεῖ μέ ἕναν ζωντανό ὄργανισμό. Ἐχει σῶμα, ἔχει καί ψυχή. Ὁ σοσιαλισμός, ὅπως ἐφαρμόστηκε ὡς σήμερα, εἶναι ἕνα σῶμα χωρίς ψυχή. Ἐπέτυχε μιά σειρά ριζικές κοινωνικές κατακτήσεις – ἀναδιοργάνωσε τήν οἰκονομία, ἔβαλε τίς βάσεις γιά μιά καινούργια κοινωνία. Ξέχασε ὅμως, σέ πολύ μεγάλο βαθμό, ὅτι ὅλα αὐτά γίνονται γιά ἕναν καί μόνο σκοπό: τήν ὁλοένα καί μεγαλύτερη ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ὡς πνευματικῆς, ἠθικῆς καί πολιτισμικῆς ἀξίας. Αὐτό τό τμήμα τῶν κατακτήσεων ἀποτελεῖ ὅ,τι ὀνομάσαμε *ψυχή* τοῦ καθεστώτος. Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου ἤθελε καί θελεῖ νά εἶναι ἡ ἀνώτερη μορφή δημοκρατίας· δικτατορία τῶν πολλῶν ἔναντι τῶν ὀλίγων, πού ὕστερα ἀπό δύο, τρεῖς, τέσσαρες ἢ πέντε δεκαετίες θά ἔπρεπε νά γίνουν ἐλάχιστοι, ἕως ὅτου ἐκλείψουν. Καί ἡ λέξη *δημοκρατία* εἶναι τόσο σαφής, ὥστε νά μήν μποροῦν νά ὑπάρξουν παρανοήσεις. Στήν ιδεώδη σοσιαλιστική δημοκρατία, ὅταν ὁ κάθε πολίτης θά ἔχει κατακτήσει οὐσιαστικά ὅλη τήν κλίμακα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ποιός μπορεῖ νά εἶναι ὁ ρόλος τοῦ κόμματος σέ σχέση μέ τά δικαιώματα αὐτά; Ἀπορρίπτω ὡς ἕνα πολυχρησιμοποιημένο σόφισμα τό ἐπιχείρημα: «Ἐνεργῶ ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ». Ἄς μήν ξεχνᾶμε ἀκόμα ὅτι, ὡς σήμερα, ὅλα τά ἐγκλήματα ἔναντιον τοῦ λαοῦ ἔγιναν πάντοτε «ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ». Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, νομίζω ὅτι δέν μποροῦν ἐπ' ἄπειρον οἱ κομμουνιστές νά μιλοῦν ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ. Γιατί ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου σημαίνει ἀκριβῶς τήν ἐξασφάλιση τῆς *παλλαϊκῆς* ἐξουσίας, τότε πού ὁ λαός μιᾶ ὁ ἴδιος, δίχως νά ἔχει τήν ἀνάγκη εἰδικῶν ἐκπροσώπων πού νά σκέφτονται, νά μιλοῦν καί νά δροῦν γιά λογαριασμό του.* Αὐτή τήν *παλλαϊκή* ἐξουσία μονάχα ὁ σοσιαλισμός μπορεῖ νά τήν ἐξασφαλίσει, γιατί μονάχα αὐτός δημιουργεῖ τίς ἀπαραίτητες ὑλικές καί κοινωνικές προϋποθέσεις καί ἐγκαινιάζει τίς οὐσιαστικά ἰσότιμες σχέσεις μεταξύ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, μέ τήν ὀριστική κατάργηση τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν ἀνθρώπο. Αὐτός εἶναι ὁ ἱστορικός ρόλος πού ἔχουν ἐπωμισθεῖ οἱ κομμουνιστές: ἡ ὑπέρτατη ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου διά μέσου τῆς ἀνώτερης δημοκρατικῆς διακυβέρνησης, πού εἶναι ἡ *παλλαϊκή* ἐξουσία.

* «Ἡ πηγὴ τῆς ἐξουσίας δέν βρίσκεται στά νομοσχέδια πού συζητοῦνται σ' ἕνα κοινοβούλιο, ἀλλά στίς πρωτοβουλίες πού ἔρχονται ἀπό χαμηλά, ἀπό τίς λαϊκές μάζες. [...] Τό σῶμα τῶν ὑπαλλήλων καί ἡ γραφειοκρατία ἔχουν, αὐτά ἐπίσης, ἀντικατασταθεῖ ἀπό τήν ἄμεση ἐξουσία τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ» (Λένιν, *Τά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου στήν τωρινή ἐπανάσταση*).

XI

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τό σοσιαλιστικό κράτος έπαγρυπνεῖ ὥστε νά μή χαθοῦν οἱ λαϊκές κατακτήσεις, καθὼς ἀπειλοῦνται ἀπό τόν ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό ἐχθρό.* Ὅργανώνει τήν οἰκονομία πού θά διαπαιδαγωγῆσει ὀλόκληρο τό λαό. Ὁ κάθε πολίτης ἔχει δικαίωμα στήν ἐργασία, τή μόρφωση, τήν περίθαλψη, τόν πολιτισμό! Ἔτσι, χωρίς τήν ἀνθρώπινη σπατάλη πού χαρακτηρίζει τό κεφαλαιοκρατικό σύστημα –ἀνεργία, ἀμορφωσιά, σκοταδισμός, ἐκφυλισμός κ.λπ.–, τό κάθε ἄτομο, ἐξασφαλισμένο ἀπό τό κράτος, τοῦ ὁποῦ εἶναι συνιδιοκτήτης, μορφώνεται, ἀναπτύσσεται, ἀποκτᾷ ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα, γίνεται μιᾶ ὀλοκληρωμένη κοινωνική μονάδα, ἱκανή νά κατανοῆσει ὑπεύθυνα ὅλες τίς εὐθύνες καί ὑποχρεώσεις, ἀλλά καί νά ἀντιμετωπίσει καί νά ἐπωμισθεῖ δημιουργικά ὅλα του τά δικαιώματα. Βλέπουμε, δηλαδή, ὅτι ὁ ἱστορικός προορισμός τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ἀκριβῶς αὐτός: νά προετοιμάσει τό ἄτομο –ἀπό κάθε ἄποψη– ὥστε ἀπελευθερωμένο, ἐξοπλισμένο καί ὄριμο νά μπορέσει ν' ἀνεβεῖ στήν ἐπιφάνεια τῆς κοινωνικῆς καί γενικότερα τῆς ἐθνικῆς καί διεθνιστικῆς εὐθύνης.

XII

ΣΚΟΠΟΣ Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Πῶς μποροῦμε νά μετρήσουμε τίς βαθμίδες ἀνόδου τοῦ ἀτόμου ἀπό τά βᾶθη τῆς δουλείας ἕως τή φωτεινῆ ἐπιφάνεια τῆς ἐλευθερίας; Κάθε βαθμίδα ἀντιστοιχεῖ σέ κάποιο βαθμό δυνατότητας νά ἐκφράζεται ἐλεύθερα. Στά βᾶθη, ἡ ἔλλειψη τροφῆς, ἐργασίας, παιδείας κ.λπ. μειώνει τίς δυνατότητες τῆς ἐλεύθερης ἐκφρασης τοῦ ἀτόμου καί πολλές φορές τήν φθάνει ἕως τό μηδέν. Στά ὕψη, ὁ ἐλεύθερος κοινωνικά πολίτης, ὁ ἀνεπτυγμένος πνευματικά καί πολιτιστικά, ἔχει κάθε δυνατότητα –ἀλλά καί εὐθύνη– νά ἐκφραστεῖ ἐλεύθερα, ὥστε μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ὀλόκληρη ἡ διαδικασία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιᾶ χώρα ἀποβλέπει βασικά στήν οὐσιαστική κατάκτηση τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκφρασης γιά ὅλους ἀνεξαιρέτως τούς πολίτες τῆς χώρας αὐτῆς, θεμελιωμένης στήν κατάκτηση τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας. Φυσικά, ἡ διαδικασία αὐτή μπορεῖ νά διαρκέσει μερικά χρόνια – τό πᾶν ἐξαρτᾶται τόσο ἀπό τίς ἐσωτερικές

* Ἡ ἀστυνομία καί ὁ στρατός, θεσμοί διαχωρισμένοι ἀπό τό λαό καί ἀντίθετοι πρὸς τό λαό, ἀντικαταστάθηκαν ἀπό τόν ἄμεσο ἐξοπλισμό ὀλόκληρου τοῦ λαοῦ (Λένιν, β.π.).

συνθήκες όσο και από τή διεθνή κατάσταση. Όμως, δέν μπορεί για κανένα λόγο νά δικαιωνίζεται ἐπ' ἄπειρον. Γιατί τότε σημαίνει ὅτι ἔχουμε ξεχάσει τό σκοπό για τόν ὁποῖο ἀγωνιζόμαστε –τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀτόμου– καί ὅτι ἐξελάβαμε τό μέσον –κρατική-κομματική ἐξουσία– ὡς σκοπό. Βλέπουμε, λοιπόν, ποιός θά πρέπει νά εἶναι ὁ ἀληθινός χαρακτήρας τοῦ κράτους τῆς παλλαϊκῆς ἐξουσίας: ἡ παροχή οὐσιαστικῶν δυνατοτήτων για ἐλεύθερη ἔκφραση στό σύνολο τῶν πολιτῶν, πού σημαίνει ὅτι ὅλοι θά μπορούν καί θά πρέπει νά ἔχουν τίς ὑπεύθυνες ἀπόψεις τους, τόσο σέ σχέση μέ τόν κλάδο τους ὅσο καί σέ σχέση μέ τά «κοινά», μαζί μέ τίς ἀντικειμενικές δυνατότητες νά τίς ἀναπτύσσουν ἐλεύθερα μπροστά στήν κοινότητα. Πῶς ὅμως θά ἀμυνθεῖ τό σοσιαλιστικό καθεστῶς στίς ὀργανωμένες ἐπιθέσεις τοῦ ταξικοῦ ἐχθροῦ, πού, ἀσφαλῶς, θά ἐκμεταλλεθεῖ αὐτές τίς ἐλευθερίες για νά ἐκτοξεύσει τά φαρμακερά βέλη του; Νομίζω ὅτι ἡ καλύτερη ἄμυνα σ' αὐτές τίς ἐπιθέσεις δέν μπορεί νά εἶναι παρά ἡ ἴδια ἡ παλλαϊκή ἐξουσία, δηλαδή ἡ ἐπίγνωση ἀπό τή συντριπτική πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ὅτι εἶναι πραγματικά ἐλεύθερος, κυρίαρχος καί ὑπεύθυνος, ὁπότε ὅσο πῶς δυνατά ἀκούγεται ἡ ἐχθρική φωνή τόσο πῶς ἀποκρουστική θά γίνεται ἡ παραφωνία της μέσα στή γενική συμφωνία, πού ἐνώνει γύρω ἀπό τίς κοινές κατακτήσεις τόν ἀπελευθερωμένο λαό. Ὡστε ἡ ψυχή τοῦ σοσιαλιστικοῦ καθεστῶτος εἶναι ἡ παλλαϊκή κατάκτηση τῆς εὐθύνης τοῦ ἀποφασίζει καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐκφράζεσθαι, γεγονός πού συνεπάγεται μιᾶ ἀνευ προηγούμενου ἀνθηση ὅλων τῶν κλάδων τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, ἔκφρασης καί δραστηριότητας. Οἱ κομμουνιστές, πρωτοπόροι ἐθελοντές μόχθου καί θυσιῶν, βοηθοῦν δραστήρια ὡστε ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλοσοφία, ἡ τέχνη, ἡ πολιτική καί ἡ οἰκονομία νά πλουτίζονται συνεχῶς ἀπό τήν ἐνεργητική συμμετοχή καί συνεισφορά ὅλων τῶν πολιτῶν. Κανείς πλέον δέν μπορεί νά μιλήσει ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ, γιατί ὁ λαός ἔχει ἀποκτήσει ἐπιτέλους τή δυνατότητα νά ἀποφασίζει, νά ἐκφράζεται καί νά δρᾷ ὁ ἴδιος για λογαριασμό δικό του, χωρίς μεσολαβητές. Αὐτό τό προτσές δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ὅ,τι ἀποκαλοῦμε ἐξουμανισμό τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ζωῆς. Γιατί τοποθετεῖ στό κέντρο τῶν ἐπιδιώξεών του τήν ἀνάδειξη τοῦ ἀνθρώπου σέ πρώτη καί τελευταία ἀξία, τό ἄλφα καί τό ὠμέγα κάθε προσπάθειας καί δραστηριότητας. Ὡστε τώρα μπορεί νά κατανοηθεῖ πῶς καλά ὁ ἀγῶνας πού ξεκίνησαν τόν περασμένο Ἰανουάριο οἱ Τσεχοσλοβάκοι διανοούμενοι καί στή συνέχεια ὀλόκληρος ὁ τσεχοσλοβακικός λαός καί πού ἀπέβλεπε στόν ἐκδημοκρατισμό καί τόν ἐξουμανισμό τοῦ σοσιαλιστικοῦ καθεστῶτος. Πράγματι, για πρώτη φορά στήν ἱστορία τοῦ σοσιαλισμοῦ, οἱ Τσεχοσλο-

βάκοι θέλησαν νά ολοκληρώσουν τόν ἐφαρμοσμένο στή χώρα τους σοσιαλισμό, καί ἀπό σοσιαλισμό σέ λήθαργο νά τόν καταστήσουν ζωντανό σοσιαλισμό.

XIII

Η ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΕΧΘΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Ποιός κρατᾶ ὅμως σέ λήθαργο τά σοσιαλιστικά καθεστῶτα; Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρός τοῦ σύγχρονου σοσιαλισμοῦ: ἡ δογματική γραφειοκρατία ἢ γραφειοκρατικός δογματισμός, πού ἔχει βάση ἕναν κεντρικό μηχανισμό διακυβέρνησης καί γύρω του ἄλλους μικρότερους μηχανισμούς διακυβέρνησης! Σάν ἕνας ἥλιος μέ δορυφόρους, πού ὁ καθένας ἔχει τούς δικούς του δορυφόρους καί οὕτω καθεξῆς, ὁ γραφειοκρατικός δογματισμός στηρίζεται στό μηχανισμό τῶν μηχανισμῶν! Τό κέντρο τῆς ἐξουσίας, τό κόμμα, συγκεντρώνει ὅλες τίς ἐξουσίες, πού διοχετεύονται ἀπό χίλιες κατευθύνσεις πρὸς τό Πολιτικό Γραφεῖο καί, τελικά, στόν γενικό γραμματέα ἢ πρόεδρο, πού ἐπωμίζεται τό σύνολο τῶν εὐθυνῶν. Ἐάν, βεβαίως, τό κόμμα εἶχε τή δυνατότητα μιᾶς συνεχοῦς ἀνανέωσης, πού θά ἐρχόταν ὡς ἀποτέλεσμα διαρκοῦς δημοκρατικῆς ζύμωσης – ὄχι μόνο στά κομματικά πλαίσια, ἀλλά καί μέσα σέ ὅλον τό λαό–, τότε θά ὑπῆρχε τουλάχιστον ἡ ἀπαραίτητη ἀσφαλιστική δικλῖδα κάθε φορά πού ὁ ὑπεράνθρωπος φόρτος εὐθυνῶν θά κούραζε – ἢ ἀκόμα καί θά παραμόρφωνε κάτω ἀπό τό βάρος του– μιάν ὅποια ἡγεσία, μέ τίς ἀναπόφευκτες ἀνθρώπινες ἀτέλειες-ἀδυναμίες καί τίς ὀπωσδήποτε περιορισμένες ἀνθρώπινες δυνατότητες (βλέπε περιόδους προσωπολατρίας). Τί μᾶς διδάσκει ὅμως ἡ πρακτική τῶν τελευταίων χρόνων; Σέ ὅλα ἀνεξαιρέτως τά ΚΚ, ἰδιαίτερα δέ σέ αὐτά πού κατέχουν τήν ἐξουσία, δέν ὑπάρχει τακτική καί ὁμαλή ἀνανέωση τῆς ἡγετικῆς ὁμάδας. Οἱ ἡγέτες καί οἱ ὁμάδες τους μένουν στό πηδάλιο – δηλαδή ἐπωμίζονται τό σύνολο τῶν εὐθυνῶν– γιά πολλές δεκαετίες. Δηλαδή, γιά πολλές δεκαετίες τό κόμμα οὐσιαστικά παγώνει, μιᾶς καί κάθε ἀλλαγῆ δέν μπορεῖ νά ἔχει οὐσιαστική σημασία παρά μόνον ἂν μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ ἐκεῖ ὅπου τελικά διαμορφώνεται καί χαράζεται ἡ γενική γραμμῆ, δηλαδή στήν ἡγεσία. Αὐτή ἡ στασιμότητα τῆς κορυφῆς πιέζει ὀλόκληρο τό κόμμα καί μεταβάλλει, τελικά, σέ πλαίσιο ἕναν ἀπλό μηχανισμό – καί εἰδικά ἕναν γραφειοκρατικό μηχανισμό–, πού ἀπό κεῖ καί πέρα ἀσκεῖ τήν ἐξουσία μέ τή βοήθεια ἄλλων γραφειοκρατικῶν μηχανισμῶν.

XIV

ΜΕΤΡΑ ΜΟΝΟ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Ἡ ἐπιμονή στό δογματισμό, δηλαδή στήν τήρηση τοῦ γράμματος καί ὄχι τοῦ πνεύματος τῆς μαρξιστικῆς-λενινιστικῆς σκέψης, ἐξασφαλίζει τήν ἀδιατάρακτη κυριαρχία τῆς γραφειοκρατίας, διά μέσου τῆς ὁποίας τελικά ἡ ἡγετική ομάδα ἀσκεῖ τήν ἐξουσία. Ὅμως τό κόμμα καί ἡ ἡγετική ομάδα μποροῦν, σέ τελευταία ἀνάλυση, νά παίρνουν μιά σειρά μέτρα πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καί οικονομικοῦ χαρακτήρα, στά πλαίσια τῆς σοσιαλιστικοποίησης τῆς χώρας. Δέν μποροῦν ὅμως σέ καμιά περίπτωση νά δώσουν σ' αὐτά τά μέτρα τό ἀληθινό τους περιεχόμενο καί χαρακτήρα δίχως τήν ἐνεργητική, ἐλεύθερη καί, κυρίως, ὑπεύθυνη συμμετοχή τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ – δίχως, δηλαδή, τό σύνολο τῶν εὐθυνῶν νά φύγει ἀπό τόν ἕνα ἤ τούς ἐλάχιστους καί ν' ἀκουμπήσει οὐσιαστικά στό σύνολο τοῦ λαοῦ. Ὅμως αὕτῃ ἡ ἀνισομερής ἀνάπτυξη ἀνάμεσα στή ραγδαία οικονομικοτεχνική οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τήν ἀναχρονιστική μεθοδολογία διακυβέρνησης, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἀνάδειξη τοῦ «πλαισίου» δίχως τήν παράλληλη ἀνάπτυξη τοῦ «περιεχομένου», ὀροθετεῖ μιά καινούργια βασική ἀντίθεση σέ ὅλες τίς σοσιαλιστικές χῶρες, πού, ἀργά ἢ γρήγορα, θά ὀδηγήσει –κατά τό παράδειγμα τῆς Τσεχοσλοβακίας– στίς ἀναπόφευκτες συγκρούσεις καί λύσεις. Δηλαδή, στήν ἐκμηδένιση τοῦ γραφειοκρατικοῦ δογματισμοῦ, στήν ἀνανέωση τοῦ κόμματος καί στήν προετοιμασία γιά τήν ἀνάληψη τῆς παλλαϊκῆς εὐθύνης σ' ἕνα παλλαϊκό κράτος, ὅπου ὁ λαός θά ἀσκεῖ τήν ἐξουσία σέ ὅλη τήν κλίμακα καί σέ ὅλες τίς μορφές.

XV

Η ΣΤΑΛΙΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΗΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἡ δογματική γραφειοκρατία συνδέεται μέ τή σταλινική περίοδο διακυβέρνησης. Εἶναι δημιούργημά της. Στό ὄνομά της πραγματοποιήθηκαν ὅλες οἱ ἐκτροπές ἀπό τό δρόμο τοῦ λενινισμοῦ. Συγχρόνως, ὡς μεθοδολογία καί πράξη, δημιούργησε τά πλαίσια –τούς μηχανισμούς– γιά τήν ἐπιβολή τῆς λανθασμένης γραμμῆς αὐτῆς τῆς περιόδου. Τό 20ό Συνέδριο εἶχε τό ἱστορικό θάρρος νά δεῖ αὐτοκριτικά τά λάθη τοῦ παρελθόντος. Γκρέμισε τή σταλινική μυθολογία. Τά χρόνια πού ἀκολούθησαν ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι τό χειρουργικό νυστέρι δέν ἔφτασε ὡς τό βάθος τοῦ καρκινώματος. Δέν ἔθιξε τό μηχανισμό τῶν μηχανισμῶν! Ἡ δογματική γραφειοκρατία

έξακολουθεῖ νά δεσπόζει τόσο στή Σοβιετική Ένωση ὅσο καί σέ ὅλα σχεδόν τά ἄλλα σοσιαλιστικά κράτη, καθῶς καί σέ ὅλα σχεδόν τά ΚΚ τοῦ κόσμου! Τό κόμμα διατηρεῖ τή μεταφυσική του ιδιότητα! Οἱ ἡγετικές ομάδες παραμένουν ἀδιατάρακτες στήν κορυφή, ἐπωμιζόμενες πάντοτε τό σύνολο τῶν εὐθυνῶν. Μέσα στό κόμμα καί, φυσικά, μέσα στό κράτος.

XVI

Η ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΠΡΩΤΟΣΤΑΤΕΙ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΚΚ

Στό μεταξύ γύρω μας τά πάντα ρεῖ! Ἡ ἐπανάσταση στά μέσα πληροφοριῶν καί ἐνημέρωσης ἔχει αὐξήσει τρομακτικά τόν μέσο ὄρο τῶν δυνατοτήτων γιά τήν κριτική θεώρηση τῶν πολιτικῶν γεγονότων ἀπό τό σύνολο τῶν κοινωνικῶν ομάδων. Ἰδιαίτερα τά μέλη τῶν ΚΚ πρέπει νά ἔχουν ὅπωςδήποτε ἐνισχυμένο πολιτικό κριτήριο, ἄν σκεφθεῖ κανεῖς τήν πυκνότητα μέ τήν ὁποία ἐξελίσσονται τά πολιτικά γεγονότα μετά τόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο καί τό πλήθος τῶν κριτικῶν ἀναλύσεων πού χάρη στό ραδιόφωνο, τήν τηλεόραση, τόν Τύπο καί τίς ἐκδόσεις γίνονται κτῆμα τῶν μεγάλων μαζῶν. Ὁ σύγχρονος κομμουνιστής, εἴτε εἶναι ἐργάτης εἴτε διανοούμενος, ἔχει πολύ περισσότερα πράγματα νά προσφέρει στό κόμμα του σέ σχέση μέ τά παλαιότερα μέλη. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή, ἐάν οἱ μηχανισμοί τῶν ΚΚ ἐπέτρεπαν νά ληφθεῖ ὑπόψη ἐνεργητικά ὅλη αὐτή ἢ συσσωρευμένη πείρα τῶν μελῶν τους, τότε θά εἶχαμε νά κάνουμε μέ ιδεώδεις κατά τή λενινιστική ἀποψη κομματικούς ὀργανισμούς, ικανούς νά ἀντιμετωπίσουν, νά ἀναλύσουν καί νά κρίνουν μέ τρόπο πρωτότυπο καί δημιουργικό ὅλα τά πολύπλοκα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας – εἴτε αὐτά ἀνάγονται στήν παγκόσμια στρατηγική καί στήν τρέχουσα πολιτική μέσα σέ κάθε χώρα, εἴτε στό χῶρο τῶν ιδεῶν καί τῆς φιλοσοφίας, εἴτε στή σφαῖρα τῆς οἰκονομίας, τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τέχνης. Μέ ἄλλα λόγια, τά ΚΚ θά ἔπρεπε νά εἶναι σέ ὅλες τίς χῶρες φωτεινές ἐστίες πρωτοπορίας, ὄχι μόνο στόν κοινωνικοπολιτικό τομέα ἀλλά καί σέ ὅλες τίς σφαῖρες τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καί δραστηριότητας. Μέ ἀνοιχτούς ὀρίζοντες –μέ τή σκέψη ὀρθάνοιχτη σέ ὅλα τά σύγχρονα φιλοσοφικά, ἐπιστημονικά καί αἰσθητικά ρεύματα–, νά εἶναι κύριοι φορεῖς τοῦ μή κομπορμισμοῦ σέ ὅλους τούς κλάδους τῆς ζωῆς, βάζοντας πάνω ἀπ' ὅλα, ὡς κέντρο τῆς σκέψης καί τῆς δράσης τους, τόν ἀνθρώπινο παράγοντα, ὄχι ὑποκριτικά, ἀλλά οὐσιαστικά, ἀκόμα καί μέσα στήν καθημερινότητα τῶν σχέσεών τους. Τότε, μ' αὐτές τίς προϋποθέσεις, οἱ κομμουνιστές θά ἔπαιρναν σίγουρα μαζί τους ὅλους τούς ζωντανούς καί τίμιους ἀνθρώπους· τό σύνολο τῆς νεολαίας σέ κάθε χώρα. Ὅμως, δέν συμβαίνει, δυστυχῶς, κάτι τέτοιο.

Κύριο εμπόδιο ή δογματική γραφειοκρατία, πού έξακολουθεῖ νά βάζει τή σφραγίδα της ὄχι μόνο στους κομμουνιστές πού έξακολουθοῦν νά εἶναι σύμμαχοι τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, ἀλλά ἀκόμη καί στους σκληρότερους κομματικούς της ἀντιπάλους (Κινέζοι κ.λπ.).

XVII

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΚΟΛΙΓΙΑΝΝΗ

Κάθε ἀπόπειρα, ἐξάλλου, νά ἀπαλλαγεῖ ἓνα ὁποιοδήποτε κόμμα ἀπό τή γραφειοκρατική ἀποστέωση ἀνοίγοντας διάπλατα τίς πύλες στή ζωντανή σκέψη καί τή δημιουργική ἐσωκομματική δημοκρατική διεργασία, γεγονός πού θά ἐπιτρέψει νά διαδραματίσει σωστά τόν ἱστορικό πρωτοποριακό του ρόλο, βρίσκει τή σιδερένια ἀντίθεση τοῦ σοβιετικοῦ ΚΚ. Μετά τήν Τσεχοσλοβακία, ἄλλη χαρακτηριστική κορύφωση αὐτῆς τῆς τακτικῆς ἀποτελεῖ ἡ σοβιετική στάση ἀπέναντι στους Ἑλληνες κομμουνιστές. Εἶναι γνωστά τά γεγονότα. Τό ΚΚΕ εἶναι ἀπό τό 1948 παράνομο στή χώρα μας. Μετά τήν ἦττα τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ, ἡ κομματική ἡγεσία πέρασε στίς σοσιαλιστικές χῶρες. Ἐκεῖ, μετά τό 20ό Συνέδριο, ἡ ὁμάδα Ζαχαριάδη ἀντικαταστάθηκε ἀπό ἓνα νέο ΠΓ ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ Κ. Κολιγιάννη. Πέρασαν ἀπό τότε δώδεκα χρόνια. Στό μεταξύ, στή χώρα μας, οἱ κομμουνιστές, πού σήμερα βρίσκονται ξανά στά ξερονήσια καί τίς φυλακές, ὀργάνωσαν καί καθοδήγησαν μετά τή λήξη τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τό προοδευτικό μας κίνημα. Μαζί μέ ἄλλους δημοκράτες καί σοσιαλιστές ἴδρυσαν τήν ΕΔΑ, πού ἀπό τό 1952 ὡς τό 1967 μπῆκε ἐπικεφαλῆς σέ ὅλους τούς ἀγῶνες τῶν ἐργαζομένων. Στά 1958 ἡ ΕΔΑ ἔγινε τό δεύτερο κόμμα στήν ἐλληνική Βουλή. Τά καθοδηγητικά στελέχη, πού τά περισσότερα ἦταν κομμουνιστές, ἀπέκτησαν μεγάλη πολιτική καί ὀργανωτική πείρα. Ὀργάνωσαν τό συνδικαλιστικό κίνημα, πού πῆρε μεγάλες διαστάσεις. Ὀργάνωσαν τήν ἐλληνική νεολαία στή Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη (ΔΝΛ), πού ἔγινε ἡ πρώτη πολιτική νεολαία τῆς χώρας. Συγκρότησαν πανελλαδικά τό κόμμα, πού ἔφτασε νά ἔχει παντοῦ τίς ὀργανώσεις του. Τέλος, μετά τό πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου, τά ἴδια στελέχη ὀργάνωσαν τό Πανελλήνιο Ἀντιστασιακό Μέτωπο (ΠΑΜ), μπαίνοντας ἐπικεφαλῆς στήν ἀντιστασιακή πάλη τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνῶ ὅμως ὅλο τό βάρος, τόσο τῆς πρακτικῆς δουλειᾶς ὅσο καί τῶν εὐθυνῶν καί τῶν κινδύνων, ἔπεφτε στίς πλάτες αὐτῶν τῶν στελεχῶν, ἐντούτοις οἱ ἀποφάσεις παίρνονταν ὅλες ἀπό ἓνα ΠΓ πού ἐπί δεκαεννέα χρόνια βρισκόταν καί βρίσκεται χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά ἀπό τήν Ἑλλάδα. Δηλαδή, ἀπό ἀνθρώπους πού δέν γνώριζαν καί δέν μποροῦσαν νά γνωρίζουν

τίς συνεχῶς μεταβαλλόμενες συνθήκες, τήν ψυχολογία, τίς ἀντιλήψεις, τίς ἀντιδράσεις κ.λπ. ἑνός λαοῦ πού βρίσκεται σέ συνεχῆ πολιτική, κοινωνική καί πολιτιστική ζύμωση. Γιά νά ὀλοκληρωθεῖ, ἐξάλλου, ἡ εἰκόνα τῶν κομμουνιστῶν πού ζοῦσαν καί δροῦσαν στήν Ἑλλάδα, θά πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ὅλοι τους ἀνεξαιρέτως ἀνῆκαν στό κίνημα ἀπό τήν ἐφηβική ἤ καί ἀπό τήν παιδική τους ἡλικία. Πῆραν μέρος στήν Ἐθνική Ἀντίσταση, ἐξορίστηκαν, πέρασαν τήν κόλαση τοῦ Μακρονησιοῦ ἢ ἔμειναν ἀπό πέντε ἕως δεκαπέντε χρόνια στίς φυλακές. Ἦταν, δηλαδή, ὅλοι τους δοκιμασμένοι καί ὀλοκληρωμένοι ἀγωνιστές, πού στή συνέχεια, ὅπως εἶδαμε, ἀπέκτησαν πολὺτιμη πείρα μέσα στούς μεγάλους καί δύσκολους πολιτικούς καί μαζικούς ἀγῶνες τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας. Τί πιά φυσικό ἀπό τό νά πάρουν αὐτοί τή σκυτάλη ἀπό τά χέρια τῶν παλιῶν τους συντρόφων; Νά ἀναλάβουν αὐτοί, τυπικά καί οὐσιαστικά, τήν εὐθύνη γιά τίς πράξεις πού, λόγω τῆς ἰδιομορφίας τῶν συνθηκῶν, ὀργάνωναν καί ἐκτελοῦσαν ἀποκλειστικά οἱ ἴδιοι; Κάποτε, τόν περασμένο Ἀπρίλιο, ξέσπασε ἡ κρίση μέσα στό ἴδιο τό ΠΓ τοῦ ΚΚΕ. Τρία ἀπό τά μέλη του, ὁ Παρτσαλίδης, παλιός ἡγέτης τοῦ ΕΑΜ, ὁ Δημητρίου καί ὁ Ζωγράφος διατύπωσαν τήν ἀποψη ὅτι ἡ ἡγεσία πρέπει νά περάσει στά χέρια αὐτῶν πού ζοῦν καί δροῦν στήν Ἑλλάδα. Σήμερα ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν συμφωνεῖ μέ τήν ἀποψη αὐτή. Νά ὅμως πού ἡ Μόσχα ρίχνει ὅλο τό βάρος στήν ομάδα Κολιγιάννη. Καθημερινά οἱ ραδιοφωνικοί σταθμοί τῆς Ἀνατολῆς¹ ἐκτοξεύουν ἀφορισμούς ἐναντία σ' αὐτούς πού, ὅπως εἶδαμε, σήκωσαν ὅλο τό βάρος τῶν ἀγῶνων τήν τελευταία εἰκοσαετία καί πού σήμερα πάλι ἐξακολουθοῦν νά δίνουν τή μάχη μέσα ἀπό τήν παρανομία, τή φυλακή καί τήν ἐξορία! Ἡ δογματική γραφειοκρατία ἔκανε τήν ἐκλογή της! Δέν μπόρεσε νά πάει μέ τούς ζωντανούς, πού ἤθελαν νά οἰκοδομήσουν ἕνα ζωντανό κόμμα κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν τοῦ λαοῦ καί τῆς ἐποχῆς μας. Προτίμησε μιά μικρή ομάδα ξεπερασμένη ἀπό τό χρόνο καί τήν ἐποχή, ξεκομμένη ὀλότελα ἀπό τήν ἐλληνική πραγματικότητα, ὅμως κομμένη καί ραμμένη, ὅπως φαίνεται, στά μέτρα καί τίς ἀνάγκες ἑνός ἀναχρονιστικοῦ καθοδηγητικοῦ συστήματος.

1 Ἐννοεῖ τοῦ ἀνατολικοῦ μπλόκ.

XVIII

ΟΙ ΗΓΕΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

Είμαι βέβαιος ότι δίχως τόν γραφειοκρατικό δογματισμό ή ζωή, τόσο στη Σοβιετική Ένωση όσο και στα υπόλοιπα σοσιαλιστικά κράτη, θά γνώριζε τόση και τέτοια άνθηση, πού θά είχε καταστήσει τό σοσιαλισμό παντοδύναμο και ακατανίκητο μαγνήτη. Γιατί ποιός εργάτης, ποιός αγρότης, ποιός διανοούμενος και, γενικά, ποιός τίμιος εργαζόμενος δέν θά ήθελε νά εΐναι κι αυτός αφεντικό στόν τόπο του και συγχρόνως νά απολαμβάνει όλα τά οικονομικά και τεχνικά επιτεύγματα –τήν εξασφάλιση τής εργασίας, τής παιδείας και τής υγείας–, τίς πρωτόρες πνευματικές και καλλιτεχνικές κατακτήσεις και τίς αδιαμφισβήτητες πολιτικές ελευθερίες, τήν ελευθερία τής σκέψης, τοῦ λόγου και τής κριτικῆς έκφρασης, φυσικά στά πλαίσια τοῦ σεβασμοῦ ὄλων τῶν κατακτήσεων τοῦ κυρίαρχου και ἀπελευθερωμένου λαοῦ; Πολύ πιά εὐγλωττη ἀπό τή θεωρία ἡ πράξη, δηλαδή ὁ ἐφαρμοσμένος σοσιαλισμός, θά ἦταν ἓνα διαρκές και ἰσχυρό προσκλητήριο πρός ὅλους τούς λαούς τῆς γῆς, και ἰδιαίτερα τούς οικονομικά προηγμένους, για τήν κατάκτηση και τήν ἐφαρμογή στίς χῶρες τους τῶν ἴδιων ὑψηλῶν στόχων. Γιατί θέλουμε τάχα νά περιπλέκουμε τήν ἀλήθεια; Γιατί ἐπιδιώκουμε νά δικαιολογοῦμε μέ σωρεία δογματικῶν ἐπιχειρημάτων γεγονότα, ἐν τούτοις, πολύ ἀπλά; Ἐάν θεωρήσουμε ἀληθινά τά ντοκουμέντα πού ἔγιναν γνωστά μετά τό 20ό Συνέδριο, ἐκεῖ μέσα θά βροῦμε μεγάλο μέρος τῆς ἐξήγησης, γιατί ἡ Σοβιετική Ένωση τῆς σταλινικῆς περιόδου δέν μπόρεσε –και δέν μπορούσε– νά γίνει ὁ μαγνήτης πού θά τραβοῦσε στό δρόμο του τίς μεγάλες εργαζόμενες μάζες τοῦ λαοῦ. Τελικά, ὅπως εἶδαμε, μέ βάση τήν ἀναχρονιστική και ἀντιλενινιστική διάρθρωση τῶν ΚΚ, δημιουργήθηκε τό Κράτος-Δόγμα, ὁ θρίαμβος τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Μηχανισμῶν. Ὅλα αὐτά ἔχουν χαρακτήρα πού ἡ ὑπαρξή του παγώνει τόν ἀπλό πολίτη, γιατί ξεπερνοῦν τίς ἀπλές ἀνθρώπινες διαστάσεις. Δηλαδή, ὁ κοινός ἀνθρωπος δύσκολα θά μπορέσει νά δεῖ ἐκεῖ μέσα τό πρόσωπό του. Φυσικά, τά γεγονότα δέν σταματοῦν στήν ἀπλή ψυχολογία. Ἴσα ἴσα πού ἀπό ἐκεῖ και πέρα ἀρχίζουν μιά σειρά ἀντιθέσεις και κρίσεις πού δοκιμάζουν σέ ὅλη τήν ἔκταση και σέ ὅλο του τό βάθος τόν ἐφαρμοσμένο σοσιαλισμό. Μετά τήν περίοδο τῆς προσωπολατρίας, ἤρθαν οἱ νέες παραβιάσεις τοῦ Χρυστόφ. Ἡ Κίνα τοῦ Μάο διέρχεται περίοδο σεισμικῶν κραδασμῶν, πρῶτα σέ σχέση μέ τά υπόλοιπα σοσιαλιστικά κράτη και στή συνέχεια σέ σχέση μέ τήν ἴδια τήν ἐσωτερική της κατάσταση, πού ξεσπᾷ στήν κρίση τῶν ἐρυθροφρουρῶν.

Αυτά ως προς τις ηγετικές ομάδες και τις αντιθέσεις τους. Όμως οι κρίσεις δέν περιορίζονται μόνον εκεί. Ο δογματισμός προσβάλλει τόσο τήν ἐπιστήμη, όσο και, προπαντός, τήν τέχνη. Ἐπηρεάζει βαθιά τήν οικονομική πολιτική. Δηλαδή περνᾶ μέσα ἀπό ὅλες τίς ἀρτηρίες, ὅλα τά νεῦρα πού συνθέτουν τή ζωή σέ μιά χώρα. Γιατί, λόγου χάριν, ἡ ἀρχιτεκτονική τῶν σοσιαλιστικῶν πόλεων νά μήν εἶναι ἡ πιό πρωτοπόρα ἀρχιτεκτονική τῆς ἐποχῆς μας; Γιατί τό θέατρο, ἡ μουσική, ἡ ζωγραφική, ἡ ποίηση νά μήν εἶναι τόσο πιό μπροστά σέ σχέση μέ τίς ἄλλες χώρες ὅσο ὁ σοσιαλισμός ἀπό τόν καπιταλισμό; Γιατί ἡ ὀργάνωση τῆς πληροφορίας (Τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο, δίσκοι, ἐκδόσεις) νά μήν εἶναι στό ἴδιο ἀκριβῶς σημεῖο ὅπου βρίσκονται οἱ σύγχρονες τεχνικές δυνατότητες, ὅσο και οἱ συνεχῶς ἀξαναόμενες ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας; Γιατί, μ' ἓνα λόγο, ἡ ἀντίληψη τῆς πρωτοπορίας νά περιορίζεται περισσότερο σέ μιά δογματική ἀναμάσηση θεωριῶν και νά μήν ἐφαρμόζεται θαρραλέα σέ ὅλες τίς πτυχές τόσο τῆς ὑλικῆς ὅσο και τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐνός λαοῦ; Ὄταν ταξιδεῦει κανεῖς ἀπό μιά χώρα τῆς Δύσης και φτάνει σ' ἓνα ὁποιοδήποτε σοσιαλιστικό κράτος, ἔχει τήν αἴσθηση ὅτι πηγαίνει σέ ἐπαρχία, και μάλιστα καθυστερημένη εὐρωπαϊκή ἐπαρχία. Ὄταν ὅμως μείνει λίγο καιρό, διαπιστώνει ὅτι ἡ εἰκόνα αὐτή δέν εἶναι τόσο ἀποτέλεσμα ὑλικῶν δυνατοτήτων ὅσο, κυρίως, καρπός μιᾶς ὀρισμένης ἀντίληψης. Καί ξαφνικά, ἄν ψάξει, ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ ἀντίληψη αὐτή δέν ὀφείλεται στήν ἔλλειψη φωτεινῶν και σύγχρονων ἐγκεφάλων στή χώρα αὐτή, ἀλλά ὅτι εἶναι προῖόν τῆς γενικῆς γραμμῆς, πού διαμορφώνεται και ἐξακτινώνεται ἀπό τό κέντρο. Ποιό εἶναι αὐτό τό κέντρο; Μήπως τό κράτος, τό κόμμα, τά συνδικάτα, οἱ ἐνώσεις, τά προβεβλημένα στελέχη; Ὄχι. Πρόκειται για κάτι πολύ πιό ἰσχυρό, ἀσύλληπτο και ἐντούτοις παντοδύναμο. Πρόκειται για τό κυρίαρχο πνεῦμα τῆς δογματικῆς γραφειοκρατίας, πού σάν ὀδοστρωτήρας ἰσοπεδώνει τούς πάντες και τά πάντα, ἐπιβάλλοντας τό στυλ τοῦ πουριτανικοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ, ἀπό τά ἀεροδρόμια και τά κτίρια ὡς τά μουσεῖα και τά θεάτρα, περνώντας και μέσα στά κείμενα τῶν κομματικῶν ντοκουμέντων.

XIX

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ἐν τῷ μεταξύ στίς σοσιαλιστικές Δημοκρατίες, καί προπαντός στή Σοβιετική Ἑνωση, πρέπει νά ἔχουν δημιουργηθεῖ ἰδεώδεις συνθήκες γιά μιᾶ ἄνευ προηγουμένου ἀνάπτυξη ἑνός πρωτόγνωρου οὐμανιστικοῦ πολιτισμοῦ. Τά στοιχεῖα ἀνάπτυξης στόν κλάδο τῆς παιδείας, τῆς ἐπιστήμης καί τοῦ ἐκπολιτισμοῦ στή χώρα αὐτή εἶναι ἐντυπωσιακά. Ἰδιαιτέρα ἡ παιδεία καί ἡ γενικότερη ἀγωγή τῶν νέων, καθώς καί ἡ ὀργάνωση τῆς ὑγειονομικῆς περίθαλψης ἀποτελοῦν ἀληθινούς θριάμβους τοῦ σοσιαλισμοῦ. Γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, τά ἀγαθά τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ γίνονται κτῆμα τῶν μεγάλων μαζῶν. Ἡ συνεχῆς προπαγάνδισή τῶν διεθνιστικῶν ἀρχῶν, ἡ προβολή τοῦ μαρξιστικοῦ οὐμανισμοῦ καί ἡ παράλληλη ἐξάλειψη τῶν καταλοίπων τοῦ σοβινισμοῦ δημιουργοῦν τίς ἰδανικές προϋποθέσεις γιά βαθύτατες συνειδησιακές μεταβολές πρὸς τήν κατεύθυνση ἑνός νέου τύπου ἀνθρώπου. Ἐάν στόν τομέα αὐτό δέν εἶχαμε ἐντυπωσιακά ἀποτελέσματα, αὐτό ὀφείλεται κυρίως σέ δύο λόγους. Πρῶτον, στούς πολύ ἀργούς ρυθμούς μέ τούς ὁποίους πραγματοποιεῖται ἡ κίνηση γιά κάθε ἀλλαγὴ στή διανοητική δομὴ τοῦ κάθε ἀτόμου καί, φυσικά, τῶν μαζῶν. Καί, δεύτερον, στό γεγονός ὅτι ἡ Σοβιετική Ἑνωση ἀναπτύσσεται κάτω ἀπὸ συνεχῆ στρατιωτική ἀπειλή ἀπὸ τήν ἡμέρα πού γεννήθηκε ὡς σήμερα. Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως ὀφείλεται στίς διαστρεβλώσεις πού δημιούργησε ἡ περίοδος τῆς προσωπολατρίας καί ἐξακολουθεῖ νά δημιουργεῖ ἡ θριαμβεύουσα δογματική γραφειοκρατία.

XX

Ο ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Σέ σχέση μέ τή σημερινή διεθνή κατάσταση, ὁ γραφειοκρατικός δογματισμός ὄχι μόνο βοηθάει ἀντικειμενικά στή διαίωνιση τοῦ σημερινοῦ ἀδιεξόδου, ἀλλά ἀποτελεῖ συστατικό στοιχεῖο τῆς πολιτικῆς τῶν μπλόκ, αὐτῆς τῆς μεγάλης πληγῆς τῆς ἐποχῆς μας.

Εἶναι φανερό ὅτι εἰρηνική συνύπαρξη δέν σημαίνει ἰδεολογική συνύπαρξη. Ἡ ὀρθή ἐκτίμηση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί ἡ ἔλλειψη, πρὸς τό παρόν, ἀντικειμενικῶν δυνατοτήτων –καί γιά τίς δύο πλευρές– γιά νά βγοῦμε δυναμικά ἀπὸ τό ἀδιέξοδο διαμορφώνουν ὡς μοναδικά βιώσιμη καί ρεαλιστική τήν πολιτική τῆς συνεννόησης ἀνάμεσα στά δύο στρατόπεδα σέ ἐπίπεδο κρατῶν. Ὅμως ὁ ἱμπεριαλισμός δέν εἶναι μόνο μιᾶ καθαρά στρατιωτική δύναμη κρούσεως καί, γενικότερα, ἕνας τερα-

τώδης μηχανισμός για πολιτική, οικονομική και αστυνομική καταπίεση, αλλά ακόμα, και προπαντός, μιά συγκεκριμένη ιδεολογία. Τά τεράστια οικονομικά μέσα που έχει στή διάθεσή του, καθώς και ή μεγάλη πείρα που έχει συσσωρεύσει τόν καθιστούν τρομερά επικίνδυνο αντίπαλο. Άς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμός ἔχει ἐπιπλέον ἕναν πολύτιμο σύμμαχο: εἶναι οἱ βαθιά ριζωμένες συνήθειες σέ κάθε ἄτομο, συντηρούμενες ἀπό ἕναν ἐκπληκτικό μηχανισμό προπαγάνδας. Ἡ ἱστορικά ἀναγκαῖα διέξοδος ἀπό τό σημερινό ἀδιέξοδο εἶναι αὐτή που περνᾶ ἐπάνω ἀπό τήν ιδεολογία τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Αὐτή που θά σωριάσει σέ ἐρείπια τήν ἰμπεριαλιστική κοσμοθεωρία μέ ὅλα της τά παρακλάδια. Γιατί ἔτσι μόνο θά ἀπογυμνωθοῦν, θά ἀπομονωθοῦν καί τελικά θά χάσουν τήν ἐπικίνδυνη δύναμή τους οἱ ἐπιθετικοί ἰμπεριαλιστικοί κύκλοι τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι φανερό ὅτι χωρίς ιδεολογική βάση εἶναι ἀδύνατο νά θεμελιωθεῖ, ιδιαίτερα σήμερα, ὅποιαδήποτε πολιτική. Ἡ ἐπιθετική πολιτική τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἔχοντας φτάσει στό στάδιο τοῦ παροξυσμοῦ, θά εἶχε ὀδηγηθεῖ ἀσφαλῶς σέ ἀπόλυτη ιδεολογική ἀπομόνωση ἂν ὁ σοσιαλισμός εἶχε κατορθώσει στό μεταξύ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τά δεσμά τοῦ γραφειοκρατικοῦ δογματισμοῦ.¹ Ἄς πάρουμε τίς δύο ἀκραῖες συνέπειές του, τήν πολιτική τοῦ Μάο καί τήν ἐπέμβαση στήν Τσεχοσλοβακία, γιά νά δοῦμε πόσο, ἐξ ἀντικειμένου, ἡ πολιτική αὐτή δυναμώνει τίς ιδεολογικές θέσεις τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κύκλων μέσα στόν κόσμο. Ποιό εἶναι ἐκεῖνο τό στοιχεῖο που κάνει τήν ιδεολογία τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἀποκρουστική; Ἐάν ἀναλύσουμε προσεκτικά τή φύση του, ἐάν ἐξετάσουμε ὅλες τίς πλευρές του, τούς στόχους καί τά μέσα, τή μεθοδολογία στή σκέψη καί στή δράση του, καί, φυσικά, ἂν ἐρευνήσουμε τά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, θά καταλήξουμε σέ ἕνα μονάχα στοιχεῖο γύρω ἀπό τό ὁποῖο συσσωρεύονται ἀκτινωτά ὅλες οἱ κατευθύνσεις καί οἱ ἐπιδιώξεις τῆς ἰμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς. Τό στοιχεῖο αὐτό εἶναι ἡ οὐσιαστική ὑποδούλωση τοῦ ἀτόμου. Φυσικά ἡ ὑποδούλωση αὐτή παίρνει χίλιες δυό μορφές. Ὁ νόμος τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν ἄνθρωπο, ἡ ψυχολογία τοῦ κέρδους, ἡ δίψα τῆς συσσώρευσης, ἡ δουλεία στήν καθοριζόμενη ἀπό τούς οικονομικούς κύκλους ἀνάγκη εἶναι τά χαρακτηριστικά που συναντοῦμε στίς προηγμένες οικονομικά χώρες. Στίς ὑπόλοιπες, τά στοιχεῖα που συνθέτουν τήν ἀνθρώπινη δουλεία εἶναι ἀπείρως περισσότερο συντριπτικά. Τό ἄτομο γίνεται δοῦλος τῆς ἀνέχειας. Ἀκόμα καί δοῦλος τῆς πείνας. Πρόκειται γιά μιά γιγαντιαία τραγωδία, σέ ἀντίθεση μέ τίς οὐσιαστικές δυνατότη-

1 Βλ. παρακάτω, «Σημειώσεις», σημ. 1, σελ. 252-253.

τες τῆς ἐποχῆς μας γιά ἕναν ὀριστικό ἐξουμανισμό τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων σέ παγκόσμια κλίμακα. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀπάνθρωπης καί ἱστορικά ξεπερασμένης νοοτροπίας, πού ὅμως πατάει γερά στούς νόμους τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομικῆς διάρθρωσης τῆς παγκόσμιας κοινωνίας, εἶναι νά γίνονται τελικά ὅλοι οἱ ἄνθρωποι *ἀντιάνθρωποι*. Καί ἐκεῖνοι πού ἀνήκουν στούς καταπιεζόμενους καί αὐτοί πού συγκαταλέγονται στούς καταπιεστές, γιατί καί οἱ μὲν καί οἱ δέ – ἄλλοι γιά αἰτίες ὑλικές καί ἄλλοι γιά λόγους ἠθικῆς – εἶναι ἐξίσου δέσμιοι ἐνός νόμου πού *ὑπαβιβάζει* τόν ἄνθρωπο. Γιατί ὁ ἄνθρωπος ὡς ὀλοκληρωμένη ἠθική ἀξία μειώνεται εἴτε ὅταν ὑφίσταται τά ἀποτελέσματα τῆς βίας, εἴτε ὅταν – καί προπαντός – ἀσκεῖ, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, βία, εἴτε τέλος ἐάν ἀπλῶς ἀνέχεται τή βία.

XXI

Ο ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ

ΜΟΝΙΜΗ ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ δυτικοί λαοί ἔχουν ἐπιβάλλει στίς χῶρες τους μιὰ σειρά σημαντικές κατακτήσεις, οἱ ὁποῖες, ὀπωσδήποτε, «ἀπαλύνουν» τόν καταπιεστικό χαρακτήρα τῆς κρατικῆς μηχανῆς – πού σύμφωνα μέ τή γνωστή ἄποψη ἀποτελεῖ τόν ἀνώτερο μηχανισμό βίας. Ὅμως, γιά νά κατανοήσουμε καλύτερα τό χαρακτήρα τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, δέν θά πρέπει νά σταθοῦμε στήν ἄλφα ἢ βῆτα χώρα, ἀλλά θά πρέπει νά ἐξετάσουμε πῶς ἐκδηλώνεται καί ἐπιβάλλεται τελικά ὁ νόμος τοῦ ἰσχυροτέρου, ὑπέρ τίνος καί κατά τίνων, μέ ποιές μέθοδες καί ποιές συνέπειες. Ὅπως ἐπίσης δέν θά πρέπει νά περιοριστοῦμε στίς ὑλικές ἐπιπτώσεις, ἀλλά νά διερευνήσουμε ὅλες τίς ἐπιδράσεις στό σύνολο τῶν ἀνθρώπινων ἰδιοτήτων, δραστηριοτήτων καί κοινωνικῶν λειτουργιῶν. Τί ἐπιδράσεις ἔχει, λόγου χάριν, στό ἦθος, στήν ἀγωγή, στή μὀρφωση, στήν εὐρύτητα ὀριζόντων, στά ἰδανικά, καθῶς καί στήν τέχνη, στήν ἐπιστήμη, στήν ἠθική, πολιτιστική καί πνευματική ἀγωγή τῶν μαζῶν. Καί, τέλος, νά ἐρευνήσουμε τό σύνολο τῶν βασικῶν λειτουργιῶν καί τῶν κατευθύνσεων σέ σχέση μέ τό μέλλον τοῦ ἀνθρώπου.

Τουλάχιστον ἡ θεώρηση τῶν στοιχείων αὐτῶν ἀπό τή δική μας σκοπιά – τήν ἀτομική καί τήν ἐθνική – μᾶς ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι ὁ λεγόμενος δυτικός κόσμος ἔχει χρεοκοπήσει ὡς ἰδεολογία καί ὡς κοσμοθεωρία πού ἀποσκοπεῖ νά ἐναρμονίσει τίς σχέσεις ἀνάμεσα σέ ἄτομα καί ἔθνη, σέ ὀμάδες ἀτόμων καί ὀμάδες ἐθνῶν. Καί, ἐπομένως, ὑπάρχει κρίση, κρίση ἠθικῶν ἀξιῶν, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀπειλεῖται τό ἄτομο ὡς ὑλική μονάδα καί ἠθική ὀντότητα. Ὁ καπιταλισμός χάρισε στήν ἀνθρωπότητα

πρωτοφανή ύλικά μέσα και γενικότερα δυνατότητες πού όπλίζουν τόν άνθρωπο αποφασιστικά στόν άγώνα του για κυριαρχία στή φύση. Όμως ή ίδια ή μεγάλη δύναμή του, αύτή πού δημιούργησε τή δόξα του, δηλαδή ό τρόπος όργάνωσης τής παραγωγής, γίνεται τελικά ή μεγάλη του αδυναμία. Γιατί άκριβώς οι όρίζοντες πού διάνοιξε μπροστά μας εΐναι τόσο άπέραντοι, πού, αναγκαστικά, ξεφεύγουν από τά στενά πλαίσια τής άτομικής ιδιοκτησίας τών μέσων παραγωγής. Η έμμονή σέ μιά ξεπερασμένη ιστορικά σχέση δέν κάνει τίποτε άλλο παρά νά βάζει φρένο στήν παραπέρα εξέλιξη. Η πάση θυσία διατήρηση αύτής τής σχέσης όδηγεΐ στόν επιθετικό ιμπεριαλισμό, πού, καθώς τρέμει μπροστά στήν προοπτική νά χάσει τά προνόμιά του όσον άφορᾷ τόν έλεγχο και τά κέρδη τής παραγωγής, δέν διστάζει νά σωριάζει γύρω του έρείπια. Βλέπουμε δηλαδή ακόμα ότι, πέρα από τήν ύποβίβαση τοῦ ανθρώπου μέ τόν άλφα ή βήτα τρόπο, ό επιθετικός ιμπεριαλισμός άποτελεΐ μόνιμη άπειλή για τήν ειρήνη τών λαών – άπειλή, δηλαδή, για τήν ίδια τήν ύπαρξη τοῦ ανθρώπου. Συνυπάρχουν, δηλαδή, δύο προβλήματα: ένα πρόβλημα έλευθερίας και ένα πρόβλημα ασφάλειας. Ήμουν, ίσως, περισσότερο από ό,τι έπρεπε διεξοδικός. Θέλω όμως νά τεκμηριώσω αύτό τό βασικό συμπέρασμα: ότι δηλαδή εΐμαστε αντίθετοι πρός τόν ιμπεριαλισμό γιατί πιστεύουμε ότι δέν μπορεί νά μᾶς έξασφαλίσει τόσο τή φυσική μας ύπαρξη –λόγω τής μόνιμης άπειλής για πόλεμο, πού άποτελεΐ βασικό χαρακτηριστικό του– όσο και τήν άτομική μας έλευθερία. Ο Μάρξ μᾶς έδειξε τόν ασφαλή δρόμο άπ' όπου θά μπορέσουμε νά κατακτήσουμε ουσιαστικά τήν έλευθερία. Εΐναι ό δρόμος τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ώστε οι έννοιες σοσιαλισμός και έλευθερία πρέπει νά εΐναι – εΐναι ταυτόσημες.

XXII

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΠΑΛΗ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Εΐπαμε πίο πριν ότι ή περίοδος τής ειρηνικής συνύπαρξης πρέπει συγχρόνως νά εΐναι περίοδος όξυνσης τής ιδεολογικής πάλης. Ποιός όμως εΐναι ό βαθύτερος χαρακτήρας αύτής τής πάλης; Έκεΐνος, νομίζω, πού θά βγάλει στήν επιφάνεια και θά αντιπαραθέσει τούς πυρήνες τών δύο άντιμαχομένων ιδεολογιών. Άν, σύμφωνα μέ όσα προηγήθηκαν, καταλήξουμε στή διαπίστωση ότι ό σκληρός πυρήνας τοῦ ιμπεριαλισμοῦ εΐναι ό ουσιαστικός περιορισμός τής ανθρώπινης έλευθερίας και ό αντίστοιχος πυρήνας τοῦ σοσιαλισμοῦ εΐναι ή ουσιαστική έξασφάλισή της, γίνεται φανερό ότι ή κύρια, ή αποφασιστική πάλη θά γίνει γύρω από ένα και μόνο πρόβλημα: τό πρόβλημα τής έλευθερίας. Όμως δέν φτάνει νά ξεσκεπά-

ζουμε μονάχα τις οργανικές αδυναμίες του ιμπεριαλισμού. Πρέπει συγχρόνως να προβάλλουμε την οργανική ουσία του σοσιαλισμού, δηλαδή τη διαρκή διαδικασία για την εξασφάλιση της αληθινής ελευθερίας, να προβάλλουμε τις συγκεκριμένες κατακτήσεις μας σ' αυτόν τον τομέα. Τότε μόνο μπορούμε να πούμε ότι δίνουμε σωστά την ιδεολογική μας μάχη, πού όπως είδαμε αποτελεί τό μοναδικό μέσον για να άφοπλισθεϊ ιδεολογικά και πολιτικά ό ιμπεριαλισμός. Έπομένως, κάθε πτυχή της οικονομικής αλλά και της πολιτικής ζωής –στίς χώρες του σοσιαλισμού–, πού άποδεικνύει χειροπιαστά την ύπεροχή του σοσιαλισμού σέ σχέση μέ τίς ουσιαστικές κατακτήσεις τών ελευθεριών άπό τό σύνολο τών πολιτών, άποτελεϊ ιδεολογική ήττα τών δυνάμεων του ιμπεριαλισμού, δηλαδή δημιουργεί πραγματικές προϋποθέσεις για παραπέρα ζυμώσεις ανάμεσα στους λαούς, τόσο τών καπιταλιστικών όσο και τών ύπανάπτυκτων χωρών, και διανοίγει ευόιωνες προοπτικές στό παγκόσμιο έργατικό κίνημα. Φυσικά, είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς ότι τό αντίθετο, δηλαδή κάθε έκδήλωση, άπό όπουδήποτε κι άν προέρχεται, περιορισμού τών ελευθεριών άποτελεϊ ιδεολογική ήττα τών δυνάμεων του σοσιαλισμού. Νά όμως πού φθάσαμε σέ τέτοιο σημείο, ώστε να φοβόμαστε άκόμα και να προφέρουμε τίς λέξεις φιλελευθερισμός ή έκδημοκρατισμός, γιατί ύπάρχει ό κίνδυνος να χαρακτηρισθοΰμε ρεβιζιονιστές ή πράκτορες του άστικού φιλελευθερισμού, ή άκόμα και άπροκάλυπτοι πράκτορες του ιμπεριαλισμού. Δέν είναι τάχα αυτό ένα πένθιμο αλλά και επικίνδυνο σημάδι; Άς μήν ξεχνάμε όμως ότι οι θεμελιωτές του μαρξισμού ύπήρξαν μεγάλοι φιλόσοφοι, μεγάλοι διανοητές, μεγάλοι ούμανιστές, πού έσκυψαν μέ άπέραντη αγάπη επάνω άπό τόν άνθρωπο και τή μοίρα του και πού θέλησαν να τόν κάνουν κυρίαρχο και πλάστη της μοίρας του, δηλαδή να τόν καταστήσουν ελεύθερο!

Νά φταίει τάχα τό γεγονός ότι σήμερα τή θέση τών φιλοσόφων, τών ποιητών και τών όραματιστών την πήραν, ουσιαστικά, τά κομματικά στελέχη, οι άνθρωποι τών μηχανισμών, οι τεχνοκράτες, και, τελικά, ή πανίσχυρη δογματική γραφειοκρατία ή γραφειοκρατικός δογματισμός;

Και πώς είναι ποτέ δυνατόν ένας μηχανισμός, πού, όπως όλοι οι μηχανισμοί, στηρίζεται στό νόμο της καταπίεσης, να δώσει τή μάχη για την ελευθερία; Έντελώς αντίθετα, πιστεύω, ή κορυφαία μάχη της έποχής μας, ή μάχη για την ελευθερία, θά πρέπει να δοθεϊ και ενάντια στη μεγάλη άρρώστια του παγκόσμιου προοδευτικού κινήματος και άρρώστια της έποχής μας: τόν γραφειοκρατικό δογματισμό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ζάτουνα, 5 Ιουνίου 1969

1. Ὁ ἴδιος ὁ ἱμπεριαλισμός κινεῖται νομοτελειακά πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἰδεολογικῆς του ἀποσύνθεσης. Ὅλο καὶ πιὸ δύσκολα κατορθώνει νὰ καμουφλάρει –κάτω ἀπὸ κενές φράσεις– τὴν ἀρπακτικὴ του φύση. Ὅμως, στὸ Βιετνάμ, ὑποχρεώθηκε νὰ πετάξει τὸ προσωπεῖο, γεγονός πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθημερινὰ ἀυξανόμενη ἀπομόνωση τῶν Ἀμερικανῶν εἰσβολέων. Στὴ συνέχεια ἡ ὠμὴ ἐπέμβαση τῆς Οὐάσιγκτον σὲ μιά σειρά χώρες, συγκεκριμένα στὴν ἐγκαθίδρυση στρατιωτικῶν δικτατοριῶν, βοήθησε νὰ ξεσκεπαστεῖ ὁ ἀντιδραστικὸς χαρακτήρας τῆς σύγχρονης καπιταλιστικῆς πολιτικῆς. Τέλος, οἱ πολιτικὲς δολοφονίες μέσα στὶς ΗΠΑ συγκλόνισαν ἀκόμα καὶ τοὺς πιὸ φανατικοὺς φίλους τῶν Ἀμερικανῶν. Ἐντούτοις, παρ' ὅλες τὶς μεγάλες του ἀδυναμίες, ὁ ἱμπεριαλισμός ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ τὴν ἰδεολογικὴ του ἐπίδραση σὲ μεγάλες λαϊκὲς μάζες, σὲ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου. Χωρὶς καμιά ἀμφιβολία, ξέρεي νὰ ἐκμεταλλεῖται μὲ μεγάλη μαεστρία καὶ τὸ παραμικρὸ στραβοπάτημα τῶν ἀντιπάλων του. Παίρνει γρήγορα τολμηρὲς ἀποφάσεις καὶ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τίς θέτει σὲ ἐφαρμογὴ μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα. Εἶναι χαρακτηριστικὴ, λόγου χάριν, ἡ δεξιοτεχνία μὲ τὴν ὁποία κατάφεραν νὰ μετατρέψουν σὲ παγκόσμιο σύμβολο τοῦ ἀντισοβιετισμοῦ τὴν ὑπόθεση Ντάνιελ-Σινιάφσκι¹ ἀπὸ τὴ μιά μεριά καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ «πνίξουν» μπροστὰ στὴν παγκόσμια κοινὴ γνώμη τὴ σφαγὴ ἑκατοντάδων χιλιάδων Ἰνδονησίων πατριωτῶν ἀπὸ τοὺς ἀμερικανόφιλους Ἰνδονησious ἀξιωματικούς.² Πόσο μελάνι, ἐξάλλου, χύθηκε στὸν δυτικὸ Τύπο γιὰ τὴν κατάλυση τῆς δημοκρατίας καὶ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης πού ἐπέβαλαν ἀμερικανικὰ τάνκς καὶ ἀμερικανόφιλοι ἀξιωματικοὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ πόσο, ἀντίστοιχα, γιὰ τὴν παρουσία τῶν σοβιετικῶν τάνκς στὴν Τσεχοσλοβακία;

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅσο οἱ ἱμπεριαλιστές θὰ νιώθουν τὸ ἔδαφος νὰ φεύγει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους τόσο θὰ ἐντείνουν, θὰ ἐμπλουτίζουν, θὰ τελειοποιοῦν τὴν προπαγάνδα τους, μεταθέτοντας ὅσο μποροῦν τὴν ὥρα τῆς κρίσεως. Ἐπίσης, στηριζόμενοι στὴν οἰκονομικὴ τους ὑπεροχὴ –ἀποτέλεσμα τετρακοσίων χρόνων βιοτεχνικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης καὶ συγγνῆς ἀποικιακῆς ἐκμετάλλευσης ὅλων τῶν ὑπόδουλων καὶ ὑπανάπτυκτων λαῶν τοῦ κόσμου–, θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ προβάλλουν καὶ νὰ ἀντιπαραθέτουν τὴν «κοινωνία τῆς κατανάλωσης» καὶ τὸ ὑψηλὸ βιοτικὸ τους ἐπίπεδο στὰ νεαρά κράτη τοῦ σοσιαλισμοῦ. Δὲν εἶναι ὅμως στίς περιοχές αὐτές –τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς οἰκονομικῆς «βιτρίνας»– πού θὰ δοθεῖ ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη. Οἱ ἱμπεριαλιστές φαίνεται ὅτι τὸ ξέρουν, γι' αὐτὸ συγκεντρῶ-

1 Πρόκειται γιὰ τὴ δίκη τῶν συγγραφέων Ἀντρέι Σινιάφσκι καὶ Γιούλι Ντάνιελ, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν καὶ καταδικάστηκαν τὸ 1965 γιὰ ἀντισοβιετισμό.

2 Τὸ πραξικόπημα ἐκδηλώθηκε τὸ 1965, μετὰ ἀπὸ συμφωνία τοῦ Ἀγγλο προϋπουργοῦ Μάικ Μίλλαν καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ προέδρου Τζὼν Κέννεντυ.

νουν όλα τους τὰ πυρά στό «σημεῖο» ἐκεῖνο πού ἀποτελεῖ γιά ὅλους τούς λαούς τό «κριτήριο» γιά τή ζωτικότητα τῶν ἰδεῶν, τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καί τῶν κοινωνιῶν. Εἶναι τό «σημεῖο» τῆς ἐλευθερίας.

2. Ἄς πάρουμε τό παράδειγμα τῶν Ἰταλῶν κομμουνιστῶν. Τό κόμμα τους, σέ ἀριθμητική δύναμη, εἶναι τρίτο στόν κόσμο μετά τό κινεζικό καί τό σοβιετικό. Ὅμως, πέρα ἀπό τήν ἀριθμητική δύναμη, ὑπάρχει ἐπίσης καί τό ὑψηλό ὀργανωτικό, πολιτικό καί ἰδεολογικό ἐπίπεδο. Μέ ἄλλα λόγια, καί ἡ ποιοτική δύναμη. Νομίζω ὅτι στόν παρατηρητὴ μορεῖ νά γεννηθεῖ ἡ ἀπορία γιατί, τάχα, αὐτὴ ἡ τόσο καλά ὀργανωμένη ἐπαναστατική δύναμη ὄχι μόνο δέν ἐπιχείρησε ὡς τώρα νά κάνει τήν ἐπαναστατική ἐξέγερση, ἀλλὰ οὔτε κἀν δοκίμασε νά τήν προετοιμάσει, παρότι ἀσφαλῶς οἱ ἐσωτερικές κοινωνικοπολιτικές ἀντιθέσεις δέν μορεῖ παρά νά προσέφεραν, ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, ὀρισμένες εὐκαιρίες πού νά πληροῦσαν τίς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γι' αὐτόν τό σκοπὸ. Φυσικά, ἐδῶ διατυπώνουμε μόνον ὑποθέσεις. Ὅμως θά ἦταν ὠφέλιμο ἂν μορούσαμε νά ἔχουμε σαφῆ ἀπάντηση στό παρακάτω ἐρώτημα: ποῖο εἶναι τό στοιχεῖο πού βαραίνει περισσότερο στή στάση τῶν Ἰταλῶν κομμουνιστῶν, ὁ καθαρὰ ἐνδοῖταλικὸς συσχετισμὸς δυνάμεων ἢ ἡ θέση τῆς Ἰταλίας στό NATO καί ὁ φόβος γιά ἓνα στρατιωτικὸ πραξικόπημα ἀπὸ μέρους τῶν ἀμερικανόφιλων στρατηγῶν;

Τό συμπέρασμα ἀπὸ τήν ἀνάλυση τῆς τακτικῆς τῶν δύο μεγάλων ΚΚ τῆς Εὐρώπης –τοῦ Ἰταλικοῦ καί τοῦ Γαλλικοῦ– εἶναι ὅτι προσπαθοῦν νά ἀποκομίσουν ὅλα τὰ δυνατὰ κέρδη μέσα στό ὑπάρχον καθεστῶς, βάζοντας προσωρινὰ κατὰ μέρος τὸν καθαρὰ ἐπαναστατικὸν χαρακτήρα, δηλαδή τό στόχο τῆς ἐπαναστατικῆς κατάληψης τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τό προλεταριάτο καί τούς συμμάχους του. Ἄν ἀναφερόμαστε ἀποκλειστικά σ' αὐτὰ τὰ δύο κόμματα, τό κάνουμε γιατί, λόγω τῆς ἀριθμητικῆς τους δυνάμεως, ἦταν δυνατὸ, κάτω ἀπὸ ὀρισμένες συνθήκες, νά διεκδικήσουν ἐπαναστατικὰ τήν ἐξουσία. Εἶναι ὅμως φανερό –ἰδιαίτερα σήμερα, μετὰ τήν ἐλληνική ἐμπειρία– ὅτι ἡ ἀνάληψη ἐπαναστατικῆς ἢ ἀκόμα καί προεπαναστατικῆς δράσης ἀπὸ μέρους τῶν κομμάτων αὐτῶν θά εἶχε ἀποτελέσματα ἀνάλογα μ' αὐτὰ πού εἶδαμε στή χώρα μας. Πού σημαίνει ὅτι οἱ Ἰταλοὶ καί οἱ Γάλλοι κομμουνιστές ὑπολόγισαν σωστά τὸν ὑφιστάμενο συσχετισμὸ δυνάμεων, τόσο στό ἐσωτερικὸ ὅσο καί διεθνῶς. Γι' αὐτὸ προχώρησαν στήν περισσότερο ἐφικτὴ ἐπαναστατικὴ πολιτικὴ, δηλαδή τὴ διαφύλαξη τῶν λαϊκῶν δημοκρατικῶν κατακτήσεων καί τοῦ λαικοῦ κινήματος ἀπὸ τὰ χτυπήματα τοῦ διεθνοῦς ἱμπεριαλισμοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι μπροστά στά μάτια μας. Τί ὠφελεῖ τάχα περισσότερο σήμερα τό διεθνὲς προοδευτικὸ στρατόπεδο; Οἱ πολυπληθεῖς καί καλά ὀργανωμένες ἐργατικὲς προοδευτικὲς δυνάμεις στήν Ἰταλία καί τὴ Γαλλία ἢ τό δικὸ μας σμπαραλίσματα, μέ τίς ἐξορίες καί τίς φυλακὲς ξανά γεμάτες ἀπὸ Ἑλληνες πατριῶτες ἀγωνιστές, μέλη τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος; Φυσικά, δέν ὑπάρχει ἀγῶνας χωρὶς θυσίες. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ὅτι οἱ θυσίες θά πρέπει νά γίνονται μονάχα ὅταν δέν μορεῖ νά ὑπάρξει πλέον ἄλλη λύση καί ὅταν ἐξυπηρετοῦν μιὰ βασικὰ ὀρθὴ κατεύθυνση. Γιατί στήν ἀντίθετη περίπτωση, ὅταν δηλαδή εἶναι ἀποτελέσματα μιᾶς βασικὰ ἐσφαλμένης τακτικῆς, ὄχι μόνον εἶναι ἄσκοπες, ἀλλὰ καί βοηθοῦν ἐξ

άντικειμένου τούς αντιπάλους μας, καθώς απογυμνώνουν τό λαό από τούς φυσικούς του ήγέτες και τίς πολιτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις του.

3. Ἡ διαίρεση τοῦ παγκόσμιου ἐπαναστατικοῦ κινήματος και ἡ κυριαρχία τῆς δογματικῆς γραφειοκρατίας αποτελοῦν τίς δύο μεγάλες πληγές τοῦ σύγχρονου κομμουνισμοῦ. Στήν ἀρχή τῆς παρούσας ἀνάλυσης διαπιστώσαμε ὅτι ἡ ἰσορροπία τοῦ τρόμου ἀνάμεσα στίς δύο ὑπερδυνάμεις παγίωσε ἀκόμα περισσότερο τό ὑπάρχον –βασικά μετά τή συμφωνία τῆς Γιάλτας– στάτους κβό, ὀδηγώντας ὅλους τούς λαούς σέ δραματικά ἀδιέξοδα· ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ θερμοπυρηνικοῦ πολέμου ἐπιβάλλει ὡς μοναδική λύση γιά ὅλους τούς λαούς τό δρόμο τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης ἀνάμεσα στίς δύο ἀντιμαχόμενες παρατάξεις· και ὅτι, τέλος, ἀποδυναμώνει τίς παγκόσμιες ἐπαναστατικές δυνάμεις σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε ὑπό τόν ἰσχύοντα συσχετισμό δυνάμεων καθιστᾶ προβληματική, ἂν ὄχι ἀδύνατη, τήν καθαρά ἐπαναστατική δράση, πού θά εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τή βίαιη ἀλλαγὴ τοῦ στάτους κβό. Ἐπίσης βλέπουμε ὅτι ἡ κυριαρχία τοῦ γραφειοκρατικοῦ δογματισμοῦ ἀποδυναμώνει σοβαρά τόν παγκόσμιο κομμουνισμό στήν *ιδεολογική* του μάχη μέ τόν ἰμπεριαλισμό.

4. Εἶναι ἀνάγκη νά ἀναφερθῶ παρακάτω ἀκόμα και σέ θέματα προσωπικῆς φύσεως, στό μέτρο πού ἡ θέση μου στά γεγονότα ἀποκτᾶ κάποια σημασία. Παρότι δέν εἶμαι και δέν ὑπῆρξα πολιτικός, ἐντούτοις ἀνέλαβα πολιτικές εὐθύνες και τοποθετήθηκα μέ εὐλικρίεια και εὐθύτητα ἀπέναντι σέ καταστάσεις, γεγονότα και πρόσωπα. Εἶναι ἐπομένως ἐνδεχόμενο τόσο οἱ ἀπόψεις μου ὅσο, προπαντός, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ μου νά ἔχουν ἐπηρεάσει ὀρισμένους πολίτες τῆς πατρίδας μου, πρὸς τούς ὁποίους αἰσθάνομαι τήν ὑποχρέωση νά ἀπολογηθῶ –νά ἐξηγήσω, δηλαδή, στό μέτρο τῶν ἐκφραστικῶν μέσων πού διαθέτω– ἀπό ποιές ἰδέες παρακινήθηκα, σέ ποιούς σκοπούς ἀπέβλεπα και μέ ποιά μεθοδολογία και μέ τί μέσα προσπάθησα νά ἐξυπηρετήσω τά σχέδιά μου. Σκέφθηκα πολὺ ἐάν οἱ παρούσες στιγμές –βρίσκομαι ἐξόριστος στή Ζάτουνα τῆς Ἀρκαδίας– εἶναι οἱ καταλληλότερες γιά μιὰ παρόμοια ἐπιχείρηση. Τελικά πῆρα τήν ἀπόφαση νά μιλήσω.

5. Μέσα στό πολύπλοκο σύμπλεγμα τῶν ἰσορροπιῶν και τῶν ἀντιθέσεων, ὁ κάθε λαός θά πρέπει νά προσαρμόσει τήν ἐθνική του πολιτική στήν προσπάθειά του νά οἰκοδομήσει σέ στέρεες βάσεις τό παρόν και τό μέλλον του. Τήν τελευταία εικοσιπενταετία, ὁ ἑλληνικός λαός ἔχασε ὅλες τίς ἱστορικές εὐκαιρίες πού θά τοῦ ἐξασφάλιζαν τήν ὀριστική εἴσοδο στή διαδικασία τῆς ραγδαίας οικονομικῆς ἀνάπτυξης, ὥστε νά δημιουργηθοῦν οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τήν παραπέρα ἐθνική ἀνασυγκρότηση και ἀναγέννηση. Ἐντούτοις, ὅλη αὐτή τή χρονική περίοδο, ὁ ἑλληνικός λαός στό σύνολό του ἔδειξε, μέ κάθε μέσον πού διέθετε, ὅτι τόν ἀπασχολοῦσε σοβαρά τό πρόβλημα τῆς πατριωτικῆς ἀνασύνταξης γύρω ἀπό ἓνα ἐλάχιστο πολιτικό πρόγραμμα ἀνάπτυξης, πού θά συνένωνε ὅλες τίς μὴ ἀντιδραστικές πολιτικές δυνάμεις τῆς χώρας. Μέ τή μαζική του ψῆφο ὑπέρ τῆς δημοκρατικῆς πορείας –ἐκλογές 1963 και 1964, δημοτικές ἐκλογές 1964– ἀπέδειξε τόσο τήν πολιτική του ὀριμότητα ὅσο και τήν ἐθνική του εὐθύνη. Δυστυχῶς γιά

τή χώρα μας, ή πορεία του δημοκρατικού πολιτικού κόσμου δεν ακολούθησε την αυτή άνοδο με την πορεία του ελληνικού λαού. Και, όπως αποδείχτηκε τελικά, ακολούθησε έντελώς αντίθετη κατεύθυνση: προς τη διάσπαση, την αποδιοργάνωση, την έλλειψη καθολικής όπτικης, την υποτίμηση των κινδύνων – με αποτέλεσμα να γίνει δυνατή ή εκδήλωση και ή έπιβολή στρατιωτικής δικτατορίας.

6. Έπανάσταση και ιμπεριαλισμός

α) ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΥΒΑ

«Είναι αλήθεια ότι ή ιστορική τους αξία [της ομάδας του Κάστρο] έγκειται στο γεγονός ότι κέρδισαν την υποστήριξη των άγροτών, γιατί μπόρεσαν να αναλύσουν την κατάσταση σε μεγάλο βάθος. Έτσι μπόρεσαν πολύ γρήγορα να έπωφεληθούν από τις επαναστατικές παραδόσεις της Κούβας και χάρη στην τόλμη τους να έμφανισθούν ως διάδοχοι ενός Χοσέ Μαρτί. Όμως είχαν, εκτός από τη λαϊκή υποστήριξη, πού κατόρθωσαν να την αύξησουν, και την υποστήριξη της “κλασικής” κουβανέζικης αντιπολίτευσης, της αστικής μερίδας (κάποτε και της μεγαλοαστικής), πού ήταν αντίπαλος του Μπατίστα). Ο Κλώντ Ζυλιέν σημειώνει (*Κουβανέζικη επανάσταση*, σελ. 82), ότι «οι έπιχειρηματίες, τραπεζίτες, δικηγόροι και μεγαλέμποροι χρηματοδοτούσαν τον Φιντέλ...».

Κάστρο: «Στην αρχή δεν μάς υπολόγιζαν, στή συνέχεια πολλοί σκέπτονταν ότι ήμαστε ρομαντικοί, ότι θα χάσουμε τη ζωή μας, άλλοι φαντάζονταν πώς ήμαστε φιλόδοξοι, και, τέλος, πίστεψαν ότι ή ομάδα των επαναστατών ήταν μία ομάδα συντηρητικών ήγετων, εν πάση περιπτώσει όχι ριζοσπαστών. Ο άμερικανικός ιμπεριαλισμός υπήρξε θύμα της ίδιας έσφαλμένης αντίληψης. Ο Μπατίστα είχε φθαρεί, έπρεπε να αντικατασταθεί, αυτοί οι νεαροί ήταν ό,τι έπρεπε για κάτι τέτοιο».

Ο Τσέ Γκεβέρα τό εξέγχει ως εξής: «Πρίν από τη νίκη τους άνησυχούσαμε, χωρίς όμως να τους προκαλούμε φόβο. Άπεσταλμένοι του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, υποδουμένοι τους δημοσιογράφους, ήλθαν πολλές φορές για να βυθομετρήσουν αυτή την “άσαφη” επανάσταση, αλλά δεν κατόρθωσαν ποτέ να διαγνώσουν τό παραμικρό σύμπτωμα κάποιου μακροπρόθεσμου κινδύνου».

«...Η πρωτοβουλία του Φιντέλ και των συντρόφων του γνώρισε την πρώτη έπιτυχία –στάδιο αστικής δημοκρατίας– χάρη στην ουδετεροποίηση του ιμπεριαλισμού και μιές σημαντικής μερίδας της αστικής τάξης της Κούβας, στην αποσύνθεση του καθεστώτος του Μπατίστα, πού έγκαταλείφθηκε από τά στηρίγματά του τόσο στο έσωτερικό όσο και στο έξωτερικό, και, προπαντός, χάρη σε μία τακτική πού άρνήθηκε την απομόνωση της μειοψηφίας, άναζητώντας τις πιό πλατιές συμμαχικές βάσεις».

β) Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΤΟΥ 1918

«Τό μεγάλο κεφάλαιο, οι μεγαλογαιοκτήμονες και οι στρατιωτικοί είδαν πολύ γρήγορα τό όφελος πού μπορούσαν να έχουν από την παρουσία στην διεύθυνση της χώρας αυτών των “σοσιαλιστών”, ανθρώπων της “τάξεως”, και γι αυτόν τό λόγο

τούς υποστήριξαν. Παντοῦ καί πάντοτε, καί μέ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ἡ ἡγετική τάξη ξέρεי νά ἀναγνωρίζει τούς πραγματικούς ἐχθρούς καί τούς πιθανούς της συμμάχους».

Ἡ Ρόζα Λούξενμπουργκ, στό τελευταῖο της ἄρθρο, διέβλεψε τά αἷτια αὐτῆς τῆς ἤττας: τήν ἔλλειψη πολιτικῆς ὀριμότητος στή μεγάλη μάζα τῶν στρατιωτῶν, σύμπτωμα τῆς γενικῆς ἔλλειψης ὀριμότητος πού χαρακτηρίζει τή γερμανική ἐπανάσταση,¹ τήν ἀδιαφορία τῶν γεωργῶν, πού δέν τούς ἄγγιξε ἡ ἐπαναστατική προπαγάνδα, τήν ἀπουσία συντονισμοῦ ἀνάμεσα στά διάφορα ἐπαναστατικά κέντρα, τήν ἐγκατάλειψη τῆς πρωτοβουλίας στόν ἀντίπαλο – τό γεγονός ὅτι ὁ ἀντίπαλος ὑποτιμήθηκε, παρότι ἦταν δυνατός: ἐπαιζε σέ ὅλα τά ταμπλό καί ἀντιδρούσε μέ ἐκπληκτική ἐτοιμότητα.

Τέλος, ὁ ἀντίπαλος μεταχειρίζοταν τήν προβοκάτσια μέ μεγάλη τέχνη. Ὁ Λένιν, σέ ἐπιστολή του τό 1921, τονίζει αὐτή τή δύναμη τῆς γερμανικῆς μπουρζουαζίας, πού εἶναι ὀπλισμένη καί ὀργανωμένη κατά θαυμάσιο τρόπο, ἔχει διδαχθεῖ ἀπό τή «ρωσική πείρα», κατέχει ὑπέρτερη στρατηγική, ὑποστηρίζεται ἀπό τή Γαλλία, τήν Ἀγγλία καί τήν Ἀμερική καί, ἐπομένως, εἶναι δυνατή τόσο ἀπό τή δική της πείρα ὅσο καί ἀπό τίς διεθνεῖς σχέσεις της. Ἐπίσης εἶναι δυνατή χάρις στά λάθη τῶν ἀντιπάλων της. «Οἱ σπαρτακιστές δέν εἶχαν μαζί τους τίς μάζες, πού ἦταν στραμμένες πρὸς τήν εἰρήνη καί τή δημοκρατία».

Ἡ καλλιέργεια τοῦ αὐθορμήτου ὀδηγεῖ σέ πρώιμες ἐπαναστάσεις. Ὁ Λένιν καταλήγει στήν Ἐπιστολή του πρὸς τούς Γερμανούς κομμουνιστές ἐκφράζοντας μιάν εὐχή ἢ, μᾶλλον, περιγράφοντας «ἐκεῖνο πού τό γερμανικό προλεταριάτο ὀφείλει νά κάνει καί θά κάνει, αὐτό πού θά τοῦ ἐξασφαλίσει τή νίκη». Εἶναι εὐκόλο νά καταλάβει κανεῖς ὅτι οἱ ἀρετές πού ὁ Λένιν προσδίδει ἐκ τῶν προτέρων στούς Γερμανούς κομμουνιστές εἶναι ἐκεῖνες πού τούς ἔλειψαν στό πρόσφατο παρελθόν: «Νά μή χάνετε τήν ψυχραιμία καί τήν αὐτοκυριαρχία σας. Νά διορθώνετε μεθοδικά τά λάθη τοῦ παρελθόντος. Νά συνεχίσετε ἀσταμάτητα τόν ἀγῶνα γιά τήν κατάκτηση τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐργατικῆς τάξης, τόσο μέσα ὅσο καί ἔξω ἀπό τά συνδικάτα. Οἰκοδομεῖτε ὑπομονετικά ἓνα ΚΚ δυνατό καί ἔξυπνο, ἱκανό νά καθοδηγεῖ ἀποτελεσματικά τίς μάζες, ὀποιαδήποτε ἐξέλιξη κι ἂν πάρουν τά γεγονότα. Ἐπεξεργασθεῖτε μιὰ στρατηγική στό ὕψος τῆς καλύτερης διεθνούς στρατηγικῆς τῆς πιὸ προχωρημένης καί “καλλιεργημένης” μπουρζουαζίας».

γ) ΡΩΣΙΑ, ΟΚΤΩΒΡΗΣ ΤΟΥ 1917

Ὁ Λένιν πρὸς τό 7ο Συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ τόν Μάρτιο τοῦ 1918: «Ἡ νίκη ἦταν εὐκόλη»· τό ἐπαναλαμβάνει ἐπτὰ φορές. «Ἡ πορεία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἦταν μιὰ πορεία θριαμβευτική»· τό λέει δεκατρεῖς φορές. Ἀπαριθμοῦμε τά αἷτια αὐτῆς τῆς «ἀπίστευτα εὐκόλης» νίκης, αὐτοῦ τοῦ «θριάμβου»: α) ἡ ὕπαρξη τῶν Σοβιέτ· β) ἡ προοδευτική ἀπομόνωση τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, τῶν καπιταλιστῶν καί τῶν μικροαστῶν συμμάχων τους, πού ἔχασαν κάθε στήριγμα στό λαό· γ) τό γεγο-

1 Ἡ ἐπανάσταση πού ξεκίνησε ἀπό τή βάση τοῦ γερμανικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ στό Κίελο τό 1918 καί ἄλλαξε τήν πορεία τῆς νεότερης ἱστορίας τῆς Γερμανίας.

νός ότι ή πλειονότητα του λαού βρέθηκε στο πλευρό των μπολσεβίκων· και δ) ότι ή διεθνής κατάσταση, για κάποιο χρονικό διάστημα, έθεσε τους μπολσεβίκους έξω από τον κίνδυνο του ιμπεριαλισμού. «Είχε άλλες έγνοιες», λέει ο Λένιν, «κι έτσι δέν ασχολήθηκε μαζί μας. Ή επανάσταση έγινε αυτή τήν ευτυχή στιγμή, κατά τήν όποία οι δύο άρπακτικές δυνάμεις – Σύμμαχοι και Γερμανοί– δέν μπορούσαν ούτε νά ριχτούν άμέσως ή μιá πάνω στην άλλη ούτε νά ένωθούν έναντίον μας. Ή ρωσική επανάσταση δέν έκανε τίποτε άλλο από τό νά εκμεταλλευτεί μιá στιγμιαία αδυναμία του διεθνούς ιμπεριαλισμού. Ή μηχανή είχε προς στιγμήν ραγίσει, ένω όφειλε νά βαδίσει έναντίον μας όπως ένα τρένο όρμα πάνω σε μιá χειράμαξα και τή συντρίβει». (Άποσπάσματα από άρθρο του Κλώντ Πρεβόστ στη *Λά Νουβέλ Κριτίκ*, άρ. 17 και 18.)

7. Ή κατανομή των ζωνών έπιρροής ανάμεσα στις δυτικές δυνάμεις και τή Σοβιετική Ένωσή:

<i>ΧΩΡΑ</i>	<i>ΣΟΒ. ΕΝΩΣΗ</i> (ποσοστό έπιρροής)	<i>ΔΥΤ. ΔΥΝΑΜΕΙΣ</i> (ποσοστό έπιρροής)
Ρουμανία	90%	10%
Βουλγαρία	75%	25%
Γιουγκοσλαβία	50%	50%
Ούγγαρία	50%	50%
ΕΛΛΑΣ	10%	90%

8. Έπιστολή Στάλιν προς Τσώρτσιλ:

Έλαβα τήν από κοινού μέ τον πρόεδρο Τρούμαν έπιστολή σας, τής 18ης Άπριλίου.

1) Από αυτή τήν έπιστολή γίνεται φανερό ότι σεΐς συνεχίζετε νά θεωρείτε τήν προσωρινή πολωνική κυβέρνηση όχι ως πυρήνα τής μελλοντικής πολωνικής κυβέρνησης λαϊκής ένότητας, αλλά άπλως ως μιá από τίς γκροϋπες, ισάξια μέ όποιαδήποτε άλλη ομάδα Πολωνών. Μιá τέτοια αντίληψη για τήν προσωρινή πολωνική κυβέρνηση και τέτοιες σχέσεις μαζί της δύσκολα θά μπορούσαν νά συμβιβαστούν μέ τίς αποφάσεις τής διάσκεψης τής Κριμαίας για τήν Πολωνία.

Στή διάσκεψη τής Κριμαίας έμεΐς οι τρεις, συμπεριλαμβανομένου του Τρούμαν, ξεκινούσαμε από τή σκέψη ότι ή προσωρινή πολωνική κυβέρνηση, δρώσα σήμερα στην Πολωνία και άπολαύουσα τής έμπιστοσύνης και τής υποστήριξης τής πλειοψηφίας του πολωνικού λαού, θά έπρεπε νά άποτελέσει τον πυρήνα, δηλαδή τό άποφασιστικό κομμάτι τής νέας, άνασχηματισμένης κυβέρνησης τής Πολωνίας.

Σεΐς φαίνεται δέν συμφωνείτε μέ μιá τέτοια αντίληψη του προβλήματος. Άρνούμενοι τό γιουγκοσλαβικό παράδειγμα ως πρότυπο για τήν Πολωνία, ταυτόχρονα υποστηρίζετε ότι ή προσωρινή κυβέρνηση τής Πολωνίας δέν

μπορεί να αποτελέσει τή βάση και τόν πυρήνα τής μελλοντικής κυβέρνησης έθνικῆς ένότητας.

2) Είμαι ανάγκη επίσης να λάβετε υπόψη και τόν έξῆς παράγοντα, ότι δηλαδή ή Πολωνία έχει κοινά σύνορα μέ τήν ΕΣΣΔ, πράγμα πού δέν μπορεί να υποστηριχθεῖ για τή Μεγάλη Βρετανία και τίς ΗΠΑ.

Τό πρόβλημα τής Πολωνίας είναι για τήν ασφάλεια τής ΕΣΣΔ ό,τι είναι άκριβώς για τήν ασφάλεια τής Μεγάλης Βρετανίας τό πρόβλημα Βελγίου και Ελλάδας.

Είμαι φανερό ότι σεῖς δέν συμφωνεῖτε μέ τό ότι ή ΕΣΣΔ έχει τό δικαίωμα να εξασφαλίσει φιλική πρός αὐτήν κυβέρνηση στήν Πολωνία και ότι δέν μπορεί να συμφωνήσει μέ τήν υπαρξη μιᾶς έχθρικῆς πρός αὐτήν πολωνικῆς κυβέρνησης. Σ' αὐτό μάς υποχρεώνει, έκτός τῶν άλλων, τό άφθοно αίμα τῶν Σοβιετικῶν ανθρώπων πού χύθηκε στό έδαφος τής Πολωνίας, έν όνόματι τής άπελευθέρωσῆς της.

Δέν ξέρω, σχηματίστηκε άραγε στήν Ελλάδα πραγματικά αντιπροσωπευτική κυβέρνηση και ή βελγική κυβέρνηση είναι πράγματι δημοκρατική; Τή Σοβιετική Ένωση δέν τήν ρώτησαν όταν σχηματίζονταν αὐτές οί κυβερνήσεις. Η Σοβιετική Ένωση ούτε καν άξίωσε να άναμειχθεῖ σ' αὐτές τίς υποθέσεις, επειδή αντιλαμβάνεται τή σημασία τοῦ Βελγίου και τής Ελλάδας για τήν ασφάλεια τής Μεγάλης Βρετανίας. Είμαι άκατανόητο γιατί δέν θέλουν να λάβουν υπόψη τά συμφέροντα τής ΕΣΣΔ από τήν άποψη τής άμυνας της όταν εξετάζεται τό πολωνικό πρόβλημα.

24 Ἀπριλίου 1945

(Υπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τής ΕΣΣΔ. Ἀλληλογραφία τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τής ΕΣΣΔ μέ τόν πρόεδρο τῶν ΗΠΑ και τόν πρωθυπουργό τής Μεγάλης Βρετανίας, τήν εποχή τοῦ Μεγάλου Πατριωτικοῦ Πολέμου 1941-1945, Μόσχα 1958, σελ. 334-335.)

9. Ἡ άγγλική επέμβαση στήν Ελλάδα. Ἐπιστολή τοῦ Τσώρτσιλ (28.4.1945) πρός τόν Στάλιν:

Ἀναφορικῶς μέ τήν παραπομπήν σας σχετικῶς μέ τήν Ελλάδα και τό Βέλγιον, άναγνωρίζω τήν έκ μέρους σας εὐμενῆ κρίσιν τήν όποίαν μοῦ έπεδαψιλεύσατε, όταν ήναγκάσθημεν να επέμβωμεν διά βαρέων όπλων διά να έξουδετερώσωμεν τήν επίθεση τοῦ ΕΑΜ-ΕΛΑΣ έναντίον τής κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν.

(*Νέα Πολιτεία*, 26.11.68)

10. Ἡ σφαγή τῶν Ἰνδονησίων πατριωτῶν:

Ὅπως τά σκυλιά. Καί ή εκδίκηση ὑπῆρξε τρομερή. Ὅσον άφορᾷ τόν αριθμό τῶν θυμάτων, οί εκτιμήσεις ποικίλλουν. Ὅμως μπορεί κανείς να τά

υπολογίζει μεταξύ διακοσίων πενήντα χιλιάδων και τριακοσίων χιλιάδων. Μετά τους Αϊντίτ, Χουκμάν και Σούντερμαν και άλλοι ηγέτες του ΚΚΙ σκοτώθηκαν σαν σκυλιά. Ένας από τους λίγους επιζήσαντες της Κεντρικής Έπιτροπής, ο Ούλονάν Χουταπέα, χτίστηκε ζωντανός... Οί εκτελέσεις συνεχίζονται με ρυθμό κανονικό. Τήν Τρίτη, τέσσαρες κομμουνιστές ηγέτες, οί Νόνο, Σούντισμαν, Σάν –ό όνομαζόμενος και Καμαρουζαμάν– και ό πρώην στρατηγός Σούπαρζο, κρεμάστηκαν στην Τζακάρτα. Κατά τούς θερμούς μήνες, περισσότερα από δύο χιλιάδες μέλη του ΚΚΙ σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν στην όρεινή περιοχή της Ίάβας.

BERTO FARHI

(Εξπρές, άρ. 904, 4-10.11.1968)

11. ΕΕΜ του Νοτίου Βιετνάμ. Έτοιμοι για μιά πλατιά σύμπραξη:

Ή κυρία Νγκουγιέν Θί Μίνχ, επικεφαλής της αντιπροσωπείας του ΕΕΜ στίς συνομιλίες του Παρισιού και μέλος του προεδρείου του ΕΕΜ:

Έρώτηση: Σχετικά με τούς εκπροσώπους της σημερινής κυβερνήσεως της Σαϊγκόν, θά μπορούσαν νά πάρουν μέρος σε μιά κυβέρνηση «συμπράξεως»;

Απάντηση: Εϊμεθα υπέρ του σχηματισμού μιās κυβερνήσεως πλατιάς εθνικής και δημοκρατικής συμπράξεως, πού νά περιλαμβάνει προσωπικότητες αντιπροσωπευτικές όλων τών κοινωνικών στρωμάτων, όλων τών πεποιθήσεων και όλων τών πατριωτικών και δημοκρατικών κομμάτων. Ό λαός και τό ΕΕΜ του Βιετνάμ θά επιφυλάξουν θερμή υποδοχή στόν καθένα –όποιοδήποτε και άν εϊναι τό πολιτικό του παρελθόν– πού τώρα αναγνωρίζει τόν δίκαιο δρόμο πού θά πρέπει νά ακολουθήσουμε και επιθυμεί νά συμβάλει στην υπόθεση της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας στό Νότιο Βιετνάμ.

12. Ό έξωτερικός ή διεθνής χαρακτήρας του ταξικού αγώνα εκδηλώνεται, κυρίως, με τήν αντίθεση ανάμεσα στα εργατικά ή δημοκρατικά ή εθνικά κινήματα και τόν ιμπεριαλισμό. Τό παγκόσμιο μέτωπο κατά του ιμπεριαλισμού δέν άποτελεί ευθεία γραμμή. Αντίθετα, εϊναι έξαιρετικά άνώμαλο στην επιφάνεια και ποικίλο σε βάθος. Έτσι, με άλλον τρόπο εκδηλώνεται ή αντίθεση του ιμπεριαλισμού προς τίς σοσιαλιστικές χώρες, με άλλον προς τίς χώρες όπου τά ΚΚ άποτελοϋν πολιτικές μειοψηφίες, όπως, λόγω χάριν, σε μιά σειρά ευρωπαϊκά κράτη, με άλλον προς τίς χώρες όπου οί κομμουνιστές έχουν ένωθει με τίς υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις σε Ένιαίο Έθνικό Μέτωπο, όπως στό Νότιο Βιετνάμ, και με άλλον όπου οί κομμουνιστές μπορεί –ανά πάσα στιγμή– νά σχηματίσουν αυτό τό Έθνικό Μέτωπο, όπως στην Ελλάδα.

Έπομένως, ό αντιιμπεριαλιστικός αγώνας θά πρέπει νά χαρακτηρίζεται με βάση τόν ειδικό χαρακτήρα της σύγκρουσης. Με άλλα λόγια, θά πρέπει νά λαμβάνει υπόψη του τήν ίδια τήν τακτική του αντιπάλου.

Λόγου χάριν, κάτω από άλλες διεθνείς συνθήκες ή χώρα μας θά είχε περάσει

–μετά τις θριαμβευτικές νίκες τής δημοκρατίας στά 1963 καί 1964– σέ μιά διακυβέρνηση κεντροαριστερού χαρακτήρα, μέ όλες τις ευεργετικές γιά τό λαό μας συνέπειες.

Στήν Ελλάδα, από τό 1943 ἔως τό 1949, οἱ κομμουνιστές ἡγέτες εἶχαν σοβαρές δυνατότητες νά ἀντιμετωπίσουν μέ ἐπιτυχία τόν ἱμπεριαλισμό. Μποροῦσαν νά καταλάβουν τήν ἐξουσία, ὅταν εἶχαν τά ὅπλα. Ἡ, πάλι, μποροῦσαν νά προσαρμόσουν τήν πολιτική τους στό ἀστικό καθεστώς, κατά τό παράδειγμα τῶν ἄλλων μεγάλων ΚΚ τῆς Εὐρώπης, ὅταν πιά εἶχαν καταθέσει τά ὅπλα. Τί ἔκαμαν στήν πράξη; Ἀκριβῶς τό ἀντίθετο! Δηλαδή, τήν ἐποχή πού ἦταν πάνοπλοι παραδόθηκαν, δέν θέλησαν τήν ἐξουσία! Τήν διεκδίκησαν ὅμως ἕνα χρόνο ἀργότερα, ἀφοῦ πρῶτα παρέδωσαν τά ὅπλα καί ἀφοῦ στό μεταξύ ὁ ἀντίπαλος εἶχε ἐδραιώσει τή θέση του στήν Ελλάδα!

Αὐτή ἡ διπλή ἀποτυχία εἶχε, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, καταστρεπτικές συνέπειες γιά τό λαό μας, κυρίως γιατί ἐδραίωσε τόν ἱμπεριαλισμό στή χώρα μας. Πράγματι, μετά τή διακήρυξη τοῦ δόγματος Τρούμαν¹ καί τις στρατιωτικές συμφωνίες τοῦ 1953,² οἱ ἔνοπλες δυνάμεις, τό κράτος, ὁ ἔλεγχος τῆς πνευματικῆς ζωῆς, οἱ ὑπηρεσίες τῆς κατασκοπίας καί ἀντικατασκοπίας, ἡ ἐξωτερική πολιτική, ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κομμουνισμοῦ, ὁ ἔλεγχος τοῦ πολιτικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων, τῶν κομμάτων καί γενικά τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας, μέ μιά λέξη τά πάντα, πέρασαν ἐκατό τοῖς ἐκατό στά χέρια τῶν Ἀμερικανῶν.

Οἱ Ἀμερικανοί ἔφτιαξαν καί ἀνέδειξαν τόν Καραμανλῆ. Ἡ Ἑνωσι Κέντρου κατασκευάστηκε στήν ἀμερικανική πρεσβεία, γιά νά ἀντικαταστήσει τόν «ἐφθαρμένο» Καραμανλῆ. Οἱ ἀμερικανικές ὑπηρεσίες ὀργάνωσαν καί χρηματοδότησαν τήν ἀποστασία τῶν βουλευτῶν τοῦ Κέντρου, πού προκάλεσε τήν κρίση τῆς 15ης Ἰουλίου 1965, μέ τήν ἐκπαραθύρωση τοῦ «ἐφθαρμένου» Γεωργίου Παπανδρέου. Οἱ Ἀμερικανοί ἔριξαν στή συνέχεια τήν κυβέρνηση τοῦ «ἐφθαρμένου» ἀποστάτη Στεφανόπουλου, γιά νά βάλουν ἕναν τραπεζίτη,³ πού, μόλις κι αὐτός «ἐφθάρη», ἀντικαταστάθηκε ἀπό τόν Κανελλόπουλο, πού δέν ἄντεξε στή «φθορά» οὔτε δεκαπέντε μέρες. Ἐτσι, στίς 21 Ἀπριλίου 1967, ὁ Παπαδόπουλος συνελάμβανε ὅλους τοὺς «ἐφθαρμένους» πολιτικούς ἐγκαθιστώντας τήν ὠμή δικτατορία. Δέν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι οἱ Ἀμερικανοί προετοιμάζουν τήν ἴδια τύχη καί γιά τόν Παπαδόπουλο καί εἶναι ἔτοιμοι νά ἐξακολουθήσουν τό παιχνίδι τους γιά ὅσον καιρό ἀκόμα θά ἐξακολουθοῦν νά κατέχουν τή χώρα μας.

Μπροστά σ' αὐτήν τήν πραγματικότητα χρειάζεται νά γίνει ριζική ἀναπροσαρμογή τῆς τακτικῆς τῶν κομμουνιστῶν, ὡς πρωτοπόρων ἀγωνιστῶν, μέσα στό ἑλληνικό μαζικό δημοκρατικό κίνημα.

Ἐπιπλέον, ὁ διπλός χαρακτήρας τῆς πάλης ἐνοποιεῖται ὑπό τό βάρος τῆς ἱμπεριαλιστικῆς

1 Τό δόγμα πού σήμανε τήν ἑναρξη τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου μέ τή Σοβιετικὴ Ἑνωσι.

2 Μέ τις συμφωνίες τοῦ 1953 ἐπιτρέπεται στίς ΗΠΑ νά ἐγκαταστήσουν στρατιωτικές βάσεις ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐνῶ διασφαλίζεται ἐπίσης ἡ προστασία τοῦ ξένου κεφαλαίου.

3 Τόν Ἰωάννη Παρασκευόπουλο (30.12.1963-18.2.1964), ὑποδιοικητὴ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

επέμβασης. Συγχρόνως όμως και μεταβάλλεται. Δηλαδή, από τη μιά μεριά, ο διεθνής χαρακτήρας της πάλης, πού εκδηλώνεται με την παρέμβαση των Αμερικανών, εξουδετερώνει τον εσωτερικό συσχετισμό δυνάμεων. Όμως, από την άλλη μεριά, η ενοποίηση της πάλης μεταβάλλει το χαρακτήρα της από καθαρά ταξικό σε εθνικό-δημοκρατικό. Με άλλα λόγια, βοηθάει, εξ αντικειμένου, στη συσπείρωση των πύο πλατιών πολιτικών δυνάμεων πού αὐτή τή στιγμή μάχονται τή δικτατορία. Ήδη, όμως –έστω και ἄν δέν τό καταλαβαίνουν ἢ δέν τό ὁμολογοῦν– στήν οὐσία μάχονται τόν ἴδιο τόν ἱμπεριαλισμό, τόν δημιουργό και ὑποστηρικτή τῆς δικτατορίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Α΄

Ζάτωνα, 7 Ὀκτωβρίου 1968

ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τό μέλλον τοῦ σοσιαλισμοῦ βασιζεται κυρίως στούς παρακάτω παράγοντες: α) στήν ἀμυντική ἱκανότητα τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν ἀπέναντι στήν ἱμπεριαλιστική στρατιωτική ἀπειλή· β) στήν ἐνότητα ἀνάμεσα σέ ὅλα τά σοσιαλιστικά κράτη, ὅσο και γενικότερα στό παγκόσμιο προοδευτικό κίνημα· γ) στούς ρυθμούς ἀνάπτυξης τοῦ σοσιαλισμοῦ στίς χῶρες τοῦ σοσιαλισμοῦ· δ) στήν ἀποτελεσματικότητα τῆς μάχης στό ἰδεολογικό μέτωπο – βασικά στό μέτωπο τῆς ἐλευθερίας· ε) στήν προώθηση τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων στίς διάφορες χῶρες.

Ίδιαιτέρα σημασία γιά μᾶς τούς Ἕλληνας ἔχει ἡ ὀρθότητα ἢ μή τοῦ τελευταίου συλλογισμοῦ. Ὑπάρχει ἓνα ἐρώτημα: ἐν ὄψει τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν –καί ἰσορροπιῶν– πού ἐπικρατοῦν στίς σύγχρονες διεθνεῖς σχέσεις, τί βοηθάει περισσότερο στήν ἐδραίωση και τήν προώθηση τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ ὅλον τόν κόσμο, ἢ πρόοδος τῶν «δημοκρατικῶν» ἢ ἡ προώθηση τῶν «ἐπαναστατικῶν» (κομμουνιστικῶν) δυνάμεων σέ μιά δεδομένη χώρα τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀσίας; Ὅσο παράξενο και ἄν φαίνεται, ἡ πρόσφατη διεθνῆς πείρα ἀποδεικνύει ὅτι ὅπου εἴχαμε σημαντική προώθηση τῶν «ἐπαναστατικῶν-κομμουνιστικῶν» δυνάμεων ἐκεῖ εἴχαμε πλήρη ἐπικράτηση τῶν ἀντιδραστικῶν-ἀντιδημοκρατικῶν στοιχείων. Ἐνῶ ἐκεῖ ὅπου οἱ ἐπαναστατικές-κομμουνιστικές δυνάμεις ἐφάρμοσαν τήν πολιτική τῆς προσαρμογῆς –προσαρμογή στόν εἰδικό χαρακτήρα τοῦ στάτους κβό–, ἐκεῖ εἴχαμε ἀνάσχεση τῶν ἀντιδραστικῶν δυνάμεων και διαφύλαξη ἢ και προώθηση τῶν δημοκρατικῶν-συνδικαλιστικῶν κατακτήσεων, ὅπως ἐπίσης ἀνάσχεση τῶν ἱμπεριαλιστικῶν δυνάμεων στήν προσπάθειά τους νά μεταβάλουν τή δε-

δομένη χώρα σέ άπλή στρατιωτική-έπιθετική βάση. Μπροστά σ' αυτά τά συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα, σέ ποιά περίπτωση ώφελείται καί σέ ποιά ζημιώνεται ό παγκόσμιος σοσιαλισμός;

Η ΑΝΕΠΑΝΑΛΗΠΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Άς πάρουμε, λόγου χάριν, από τή μιά μεριά, τήν περίπτωση τών Γάλλων καί τών Ίταλών κομμουνιστών καί, από τήν άλλη, τήν περίπτωση τών Έλλήνων κομμουνιστών. Οί πρώτοι, παρά τήν άδιαμφισβήτητη άριθμητική τους δύναμη, άποφάσισαν νά ακολουθήσουν τήν πολιτική τής προσαρμογής. Οί δεύτεροι τήν πολιτική τής άνατροπής* (Ζαχαριάδης, άποχή 1946 κ.λπ.). Προηγούμενος έκθέσαμε τίς άπόψεις μας σχετικά μέ τίς προϋποθέσεις κάτω από τίς όποιες θά μπορούσε ίσως νά επιτύχει ένα έπαναστατικό-κομμουνιστικό κίνημα σέ μιά χώρα τής λεγόμενης δυτικής ζώνης ή ακόμα καί του Τρίτου Κόσμου. Δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι, από τήν άποψη τής «έπαναστατικής δεοντολογίας», ή θέση Ζαχαριάδη ήταν ή περισσότερο σωστή. Όμως, όπως άποδείξανε τά ιστορικά γεγονότα, ή αντίληψη αυτή έλαβε ύπόψη της πιό πολύ τή δογματική πλευρά τής μαρξιστικής θεωρίας, ύποτιμώντας σοβαρά τήν άνάλυση τών συγκεκριμένων αντιθέσεων τόσο σέ έσωτερική όσο καί σέ διεθνή κλίμακα. Σήμερα, εκ τών ύστέρων, οί Έλληνες πολιτικοί παράγοντες τής Άριστερας, καί, φυσικά, τό ίδιο τό ΚΚΕ, θεωρούν λανθασμένη τή γραμμή Ζαχαριάδη. Καί πιστεύουν ότι, εάν οί κομμουνιστές ακολουθοΰσαν από τό 1946 τή «γραμμή τής προσαρμογής», ή έσωτερική κατάσταση τής χώρας μας θά ήταν έντελώς διαφορετική. Η άποψη αυτή δέν ισχύει για τό 1944. Τότε οί «έπαναστατικές-κομμουνιστικές» δυνάμεις διέθεταν τεράστια πολιτικοστρατιωτική ισχύ. Οί αντιδραστικές δυνάμεις διέθεταν τά τάγματα άσφαλείας -συγκροτημένα από τούς κατακτητές- καί όρισμένα μόνο τμήματα τών σωμάτων άσφαλείας. Μέ λίγα λόγια, επρόκειτο για μιά άνεπανάληπτη ιστορική ευκαιρία, καί μπορούμε νά ποΰμε ότι οί Έλληνες κομμουνιστές έκαναν δώρο τήν έξουσία στον άγγλικό ιμπεριαλισμό μόνο καί μόνο για νά φανοΰν ευχάριστοι στον Στάλιν καί ύπάκουοι στην πολιτική του, πού, όπως είναι γνωστό, παραχώρησε κατά 90% τόν έλληνικό λαό στους Άγγλους άποικιοκράτες. Βλέπουμε δηλαδή ότι οί ήγέτες του ΚΚΕ, ένω έπρεπε καί μπορούσαν

* Φυσικά, κάνουμε λόγο για πολιτική τής «προσαρμογής» ή τής «άνατροπής» πάντοτε σέ σχέση μέ τό στάτους κβό. Προσαρμογή στην παγκόσμια ίσοροπία δυνάμεων ή άπόπειρα για τήν άνατροπή της.

νά εφαρμόσουν τό 1944, λόγω του ύφιστάμενου εϋνοϊκού συσχετισμοῦ δυνάμεων, τήν πολιτική τῆς «ἀνατροπῆς», ἐφάρμοσαν, τότε, τήν πολιτική τῆς «προσαρμογῆς». Ἐνῶ δύο χρόνια ἀργότερα, ὅταν ἡ ἑλληνική ὀλιγαρχία μέ τή βοήθεια τῶν ξένων εἶχε πλέον παγιώσει τίς δυνάμεις τῆς καί ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεων ἔγινε δυσμενῆς γιά τίς λαϊκές μας δυνάμεις, ὁπότε ἔπρεπε νά εφαρμόσουν τήν πολιτική τῆς «προσαρμογῆς», τότε ἐφάρμοσαν τήν πολιτική τῆς «ἀνατροπῆς»! Καί στίς δύο περιπτώσεις τά ἀποτελέσματα, τόσο γιά τό λαϊκό μας κίνημα ὅσο καί γενικότερα γιά τόν ἑλληνικό λαό, ὑπῆρξαν τραγικά. Ἡ γραμμή τῆς προσαρμογῆς χαρακτηρίζεται ἀπό ἕνα βασικό στοιχεῖο: ὅτι δηλαδή οἱ κομμουνιστές δέν ἀποβλέπουν ἄμεσα στήν ἐπαναστατική κατάληψη τῆς ἐξουσίας. Δηλαδή, δέν ἐνστερνίζονται τήν πολιτική τῆς ἀνατροπῆς, μέ συνέπεια νά δεχθοῦν τήν ὀλομέτωπη ἐπίθεση τοῦ διεθνοῦς ἰμπεριαλισμοῦ, πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τή διάλυση τόσο τοῦ ἴδιου τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ὅσο καί εὐρύτερα τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος, τήν ἀπογύμνωση τοῦ λαοῦ ἀπό τούς φυσικούς του ἡγέτες καί τή μετατροπή τῆς χώρας σέ ἀπλή ἐπιθετική στρατιωτική βάση τῶν ἰμπεριαλιστικῶν δυνάμεων.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Εἶναι ὅμως ποτέ δυνατόν ἕνα ΚΚ νά ἀποβάλει ἀπό τό πρόγραμμά του τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας; Ἐντούτοις, ἀκόμα καί ἀνύποθέσουμε ὅτι ἡ ἐπαναστατική ἀλλαγὴ τῆς κοινωνίας εἶναι καί παραμένει ὁ ἀμετάθετος στόχος τῶν κομμουνιστῶν, θά πρέπει νά συμπεράνουμε ὅτι ὅσο πιό σωστά, ρεαλιστικά καί συντηρητικά χαράξουμε τά ὅρια τῆς προώθησης τῶν λαϊκῶν δυνάμεων, τόσο περισσότερο, στήν πραγματικότητα, προχωροῦμε πρὸς τόν τελικό σκοπό! Γιατί κάθε φορά τό κύριο μέλημα τῶν κομμουνιστῶν πρέπει νά εἶναι τό πῶς θά διατηρήσουν ἀνέπαφες τίς λαϊκές δυνάμεις καί τίς λαϊκές κατακτήσεις, χωρίς νά τίς ἐκθέσουν στήν καταλυτική μανία τῆς ὀλιγαρχίας καί τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, πού караδοκοῦν νά ἐκμεταλλευθοῦν τό παραμικρό στραβοπάτημα γιά νά ἐφορμήσουν. Ἐπομένως, ἡ πλέον ἐπαναστατική πολιτική δέν εἶναι αὐτή πού ἀποβλέπει στήν ἄμεση προετοιμασία γιά μιὰ ὁποιαδήποτε ἀπόπειρα κατάληψης τῆς ἐξουσίας, μέ κάθε μέσο καί ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ὅποιες συνθῆκες, ἀλλά ἐκείνη πού ἐπιδιώκει ἀπλῶς τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας. Καί ὅταν, πραγματικά, ἀποβλέπουμε σοβαρά στήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, ὀφείλουμε νά προσαρμόζουμε τήν τακτική μας στίς ἀντικειμενικές συνθῆκες, παίζοντας ἀκόμα καί τό ρόλο τοῦ ἀπλοῦ ὑπερασπιστῆ τῶν ἀστικῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων καί τοῦ ὑπερασπιστῆ τῶν ἀστικῶν δημοκρατικῶν κατακτή-

σεων, απέναντι στις πλέον αντιδραστικές δυνάμεις του έσωτερικού και στους ξένους υποστηρικτές τους. Μέ τον τρόπο αυτό προφυλάσσουμε τό λαϊκό κίνημα από καταστροφικά χτυπήματα και, συγχρόνως, εκμεταλλευόμενοι τις άστικές ελευθερίες, απλώνουμε τήν ιδεολογική και πολιτική μας άκτινοβολία, επεκτείνουμε τήν πολιτική μας έπιρροή, και, προπαντός, έμποδίζουμε τόν ιμπεριαλισμό νά μεταβάλει τή χώρα μας σέ έπιθετική στρατιωτική βάση, μέ έπιπτώσεις βαριές για τό σύνολο τών προοδευτικών λαών και ανθρώπων και για τό ίδιο τό μέλλον του σοσιαλισμού.

Βλέπουμε, δηλαδή, ότι τό «πιό επαναστατικό» δέν είναι αναγκαστικά πάντοτε τό πιό σύντομο ούτε τό πιό άποτελεσματικό, αλλά μπορεί νά είναι κάλλιστα και τό περισσότερο άργό και εκ πρώτης όψεως μετριοπαθές –άκόμα θά 'λεγα και «συντηρητικό»–, υπό τόν όρο ότι έξυπηρετεί πιό άποτελεσματικά τόσο τά καλώς νοούμενα συμφέροντα του έργαζόμενου λαού όσο και γενικότερα τό διεθνές προοδευτικό κίνημα. Ότι έξυπηρετεί μόνιμα τόν τελικό σκοπό και προετοιμάζει άδιάκοπα τόν τελικό στόχο. Φυσικά, πολλές από τίς παραπάνω διαπιστώσεις άποτελούν κοινές αλήθειες. Όμως, πρέπει νά όμολογηθεί ότι δέν έχουν άρκούντως προβληθεί και συνδεθεί μέ τό σύγχρονο διεθνές στάτους κβό. Γιατί, έξάλλου, θά χρειαζόταν μεγάλο πολιτικό θάρρος για νά όμολογηθεί ότι για μιά σειρά ΚΚ του δυτικού, κυρίως, κόσμου, ή πιό επαναστατική τακτική είναι εκείνη τής προσαρμογής, δηλαδή, έφόσον ισχύει ό σημερινός παγκόσμιος συσχετισμός δυνάμεων, τής παραίτησης από τή βίαιη άνατροπή τής παγκόσμιας ισοροπίας, ως συνέπειας τής κατάληψης τής έξουσίας από τούς κομμουνιστές σέ μιά δυτική χώρα. Μιά τέτοια δυνατότητα άποδείχτηκε από τήν έμπειρία τών τελευταίων χρόνων, και ιδιαίτερα τήν έλληνική, όχι μόνο μή ρεαλιστική, αλλά, και όπου έπιχειρήθηκε, ή πραγματοποίησή της όδήγησε σέ τραγικά άποτελέσματα, τόσο για τά τοπικά ΚΚ και τούς λαούς τους όσο και για τό παγκόσμιο εργατικό κίνημα. Θά ήταν, φυσικά, φρικτό λάθος εάν ή τακτική τής προσαρμογής θεωρηθεί μιά προσπάθεια συμβιβασμού τών προοδευτικών δυνάμεων μέ τίς δυνάμεις του ιμπεριαλισμού. Παράλληλα, χρειάζεται πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια, ιδιαίτερα στον ιδεολογικό τομέα, για νά κρατηθεί τό κίνημα στή σωστή γραμμή, αντιμετωπίζοντας κυρίως τίς έπιθέσεις πού σίγουρα θά έπιχειρούν σέ κάθε του βήμα οι έξτρεμιστές τής Άριστερής.

Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Πώς θά πρέπει νά εφαρμοστέι ἡ παραπάνω τακτική γιά τό ἑλληνικό προοδευτικό κίνημα; Αὐτό εἶναι τό σοβαρό πολιτικό πρόβλημα πού μπαίνει μπροστά σέ ὅλα τά μέλη καί τά στελέχη τῆς ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς. Σήμερα, μετά τή 12ῃ Ὀλομέλεια τοῦ ΚΚΕ καί τήν καταγγελία της ἀπό μιά σειρά μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, καθώς καί τίς δηλώσεις τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ πού ἀκολούθησαν, οἱ περισσότεροι καί οἱ πῖο ζωντανοί Ἕλληνες κομμουνιστές βρίσκονται, ἐπισήμως, ἐκτός τοῦ ΚΚΕ! Μέ ἀπόφασή του τό ΠΓ κατήγγειλε δημόσια τή στάση τῆς ἡγετικῆς ομάδας πού, αὐτή τή στιγμή, κατευθύνει ἀπό τήν παρανομία τόν ἀντιδικτατορικό ἀγώνα, καθώς καί τόν Ἀντώνη Μπριλλάκη πού τήν ἐκπροσωπεῖ στό ἐξωτερικό. Ἡγετικές φυσιογνωμίες, ἐκτός ἀπό τούς Δρακόπουλο, Μπριλλάκη καί Καρρά, ὅπως ὁ Κώστας Φιλίνης, ὁ Λεωνίδας Κύρκος, ὁ Βασίλης Νεφελούδης, ὁ Πότης Παρασκευόπουλος, ὁ Βαγγέλης Σακελλάρης, ὁ Ἀνδρέας Λεντάκης (σημειώνω ἀπό μνήμης), πῆραν σαφῆ θέση στό πρόβλημα τῆς διάρθρωσης καί τῆς καθοδήγησης τοῦ ἑλληνικοῦ ΚΚ, τασσόμενοι ὑπέρ τῆς ριζικῆς ἀλλαγῆς. Ὁ Μανώλης Γλέζος, ὁ Σπύρος Λιναρδάτος, ὁ Ἀριστείδης Μανωλάκος, ὁ Χρ. Μιχαλόπουλος καί μιά σειρά ἄλλα ἡγετικά στελέχη κατήγγειλαν ἀπό τή Λέρο τήν εἰσβολή τῶν σοβιετικῶν τάνκς στήν Τσεχοσλοβακία. Ὅσον ἀφορᾷ τή Σοβιετική Ἐνωση, ἔχει κάνει τήν ἐκλογή της, ὅπως εἶδαμε. Οἱ συνέπειες εἶναι βαριές, εἶναι τραγικές, ιδιαίτερα γιά ὅσους παλεύουν στό ἐσωτερικό.

Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Ἀντώνη Μπριλλάκη, πού ὑπῆρξε βουλευτής τῆς ΕΔΑ ἀνελλιπῶς ἀπό τό 1952, γραμματέας τῆς ΕΠΟΝ Κρήτης στήν Κατοχή, καί στή συνέχεια πέρασε ἀπό τό Μακρονησί, μέ ἀποτέλεσμα νά ὑποστῆ σοβαρό νευρικό κλονισμό. Μετά τό 1950 ὀργανώνει ἀπό τούς πρώτους τήν ΕΔΑ καί ἐπί δεκαεπτὰ χρόνια βρίσκεται συνεχῶς στήν καθοδηγητική της ομάδα. Μετά τήν 21ῃ Ἀπριλίου ἀποφεύγει τή σύλληψη καί παίρνει δραστήρια μέρος στήν ὀργάνωση καί τήν καθοδήγηση τοῦ ἀντιδικτατορικοῦ ἀγώνα μέσα ἀπό τίς γραμμές τοῦ ΠΑΜ. Τό καλοκαίρι τοῦ 1968 κατορθώνει νά δραπετεύσει ἀπό τήν Ἑλλάδα. Στήν πραγματικότητα εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλληνας βουλευτής καί ὁ πρῶτος γνήσιος ἐκπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς Ἀντίστασης πού κατόρθωσε νά δραπετεύσει, γιά νά ἐκπροσωπήσει στό ἐξωτερικό τή μεγαλύτερη ἀντιστασιακή ὀργάνωση τῆς χώρας. Καί ὅμως, ἡ Σοβιετική Ἐνωση καί, φυσικά, ὅλες σχεδόν οἱ σοσιαλιστικές χῶρες ὄχι μόνον ἀγνοοῦν τήν ὑπαρξή του ἀλλά καί τόν μποϊκοτάρουν μέ ὅλα τά μέσα. Ὁ Μπριλλάκης στή συνέχεια κατορθώνει νά ὑπογράψει, ἀπό μέρους τοῦ

ΠΑΜ, κοινή συμφωνία μέ τό Πανελλήνιο Ἀντιστασιακό Κίνημα (ΠΑΚ) τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου. Καί πάλι οἱ Σοβιετικοί ἀγνοοῦν αὐτό τό βαρυσήμαντο γιά τό λαό μας γεγονός! Ἀντίθετα, προβάλλουν ὅλους τούς ἄλλους, ἀκόμα καί τούς πλέον γνωστούς γιά τόν ἀντικομμουνισμό τους, παρασιωπώντας τούς λόγους καί τά ἔργα τῶν συνεπέστερων ἐκπροσώπων τοῦ ἀγωνιζόμενου λαοῦ μας. Ἀκόμα σκληρότερη εἶναι ἡ συμπεριφορά τους ἀπέναντι στούς παράνομους κομμουνιστές, πού ἀντιμετωπίζουν, πέρα ἀπό τή συνεχή καταδίωξη τῶν δυνάμεων τῆς Ἀσφάλειας, καί μιὰ σειρά ζωτικά προβλήματα, συχνά τό πρόβλημα τῆς ἴδιας τῆς ἐπιβίωσης. Καί στήν περίπτωση αὐτή, παρασιωποῦν συστηματικά κάθε τους δρᾶση. Τό ἔντυπο τοῦ ΠΑΜ *Νέα Ἑλλάδα*, τό πρῶτο ἀντιστασιακό ἔντυπο τῆς Ἑλλάδας, μοιχοκοτάρεται ἀπό τούς σταθμούς τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν. Μέ δυό λόγια, τό ΚΚ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, παίρνοντας τό μέρος τοῦ Κολιγιάννη, κήρυξε τόν πόλεμο σέ κάθε ἀγωνιστή, σέ κάθε Ἑλληνα κομμουνιστή πού δέν συμφωνεῖ μαζί του, ἐνῶ, ὅπως καταγγέλθηκε ἐπίσημα, ὁ Κολιγιάννης κατέχει τήν ἐξουσία ὕστερα ἀπό τήν –τυπικά καί οὐσιαστικά– ἀντικαταστατική 12η Ὀλομέλεια.

Δέν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία ὅτι πολύ σύντομα οἱ Σοβιετικοί ὑπεύθυνοι θά διαπιστώσουν ὅτι, στήν περίπτωση τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν, ἔκαναν ἕνα τραγικό, μέ ἀνυπολόγιστες συνέπειες, σφάλμα. Ὅμως δουλειά δική τους εἶναι νά τό δοῦν καί νά τό διορθώσουν. Δουλειά τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν εἶναι νά συναγάγουν γρήγορα, ἀποφασιστικά καί τολμηρὰ ὅλα τά ἀναγκαῖα συμπεράσματα.

Ὅλοι οἱ καθοδηγητές τῆς ΕΔΑ, τοῦ ΠΑΜ καί τῆς ΔΝΑ εἶναι σήμερα γραμμένοι στό μαυροπίνακα τῶν χωρῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ! Θά ξανακουστεῖ ἄραγε τό ὄνομα τοῦ Μανώλη Γλέζου ἀπό τούς ραδιοφωνικούς σταθμούς τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν; Ἡ ἐπιμονή νά κρατεῖ μέ κάθε θυσία τήν ἐξουσία μιὰ ομάδα ἡγετῶν ποτισμένη ὡς τό κόκαλο μέ τήν ἀρρώστια τοῦ γραφειοκρατικοῦ δογματισμοῦ βάζει στήν πιό σκληρή δοκιμασία ἕνα ἀπό τά πιό ἀγνά, ἥρωικά καί μαρτυρικά κινήματα τοῦ κόσμου! Ἐχει μεγάλη σημασία γιά τό μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νά ξεπεραστεῖ νικηφόρα ἡ κρίση αὐτή. Γιά τό λόγο αὐτόν θά πρέπει γι' ἄλλη μιὰ φορά νά προβληθεῖ ἀνάγλυφα ὁ στόχος καί στή συνέχεια, χωρίς ταλαντεύσεις, νά χαραχτεῖ καί πάλι ἡ ὀρθή πορεία.

Οἱ Ἑλληνες κομμουνιστές, πολύ πιό πρῖν ἀπό τό 20ό Συνέδριο τοῦ ΚΚ-ΣΕ, εἶχαν βγάλει τά συμπεράσματά τους σχετικά μέ τήν περίοδο τῆς προσωπολατρίας καί τῆς δογματικῆς καί γραφειοκρατικῆς μεθοδολογίας, πού τόσο μεγάλη ζημία εἶχε προκαλέσει στό κίνημά μας. Εἶναι βέβαιο ὅτι, ἂν

στά χρόνια από τό 1956, κυρίως, και δώθε είχαμε στή χώρα μας συνθηκές έλευθερίας, τό ΚΚΕ θά άλλαζε πετσί. Και πλούσιο καθώς ήταν σέ όδυνηρές έμπειρίες, θά άνοιγε έναν καινούργιο δρόμο, μέ συνέπειες πού ίσως νά ξεπερνούσαν τά σύνορα τής πατρίδας μας. Όμως, ή έσωτερική μας κατάσταση ήταν περίπλοκη. Τό έλληνικό καθεστώς διατηρούσε –ύπό τόν δημοκρατικό του μανδύα– τόν αστυνομικό του χαρακτήρα. Οί φυλακές και οί έξορίες ήταν γεμάτες κομμουνιστές. Τά στελέχη πού βρίσκονταν στή νομιμότητα –μέσα στήν Έλλάδα– δέν είχαν ακόμα ούτε τό απαιτούμενο κύρος ούτε και τήν αναγκαία πείρα για νά αναλάβουν ιστορικές πρωτοβουλίες. Έτσι τό κέντρο βάρους έμεινε και παρέμεινε στό ΠΓ, πού, όπως είπαμε, βρισκόταν και βρίσκεται στό έξωτερικό. Τό γεγονός αυτό, παρότι είχε άρνητικές έπιπτώσεις στή φυσιολογική εξέλιξη του προοδευτικού μας κινήματος, δέν έμπόδισε, έντούτοις, τίς ιδέες νά ώριμάσουν στίς συνειδήσεις και στά μυαλά τής πλειονότητας των μελών και στελεχών του κινήματος. Στό τέλος, ή ΕΔΑ και ακόμα περισσότερο ή ΔΝΑ είχαν όλα τά χαρακτηριστικά ενός νέου τύπου κόμματος, καλά προσαρμοσμένου στίς ειδικές συνθήκες τής χώρας μας και στό χαρακτήρα και τίς απαιτήσεις του λαού μας, όπως αυτός διαμορφώθηκε εξελικτικά στά χρόνια τής πολιτικής πάλης και των κοινωνικοοικονομικών αλλαγών, από τό 1950 έως τό 1967 (χωρίς νά κατορθώσουν, ωστόσο, νά προσαρμόσουν και τίς οργανωτικές λειτουργίες). Έτσι τά μέλη και τά στελέχη τής έλληνικής Άριστερας προσέβλεπαν μέ αισιοδοξία στό μέλλον, γιατί γνώριζαν ότι τά ιδανικά πού εκπροσωπούσαν ανταποκρίνονταν στίς βαθύτερες ανάγκες και τίς προσδοκίες τής πατρίδας και του λαού μας. Ήξεραν δηλαδή ότι, λύνοντας θετικά τό έσωτερικό οργανωτικό πρόβλημα, θά μπορούσαν νά διαδραματίσουν ακόμα πιά άποτελεσματικά –μέσα σέ δημοκρατικές συνθήκες– δημιουργικό και πλούσιο ρόλο για τόν εκδημοκρατισμό τής χώρας, τήν υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων, τήν κοινωνική πρόοδο και, γενικά, τή δημοκρατική ανάπτυξη τής πατρίδας.

Γι' αυτό μπορούμε νά πούμε ότι όλόκληρο τό κόμμα και ή νεολαία τής έλληνικής Άριστερας –ώς ένιαίο σύνολο– είχαν κερδηθεί και στραφεί όλόκληρωτικά προς τήν κατεύθυνση των ιδεολογικών και πολιτικών άγώνων, αποφασισμένοι νά συμβάλουν μέ κάθε μέσον στή δημοκρατική-ειρηνική πορεία του έλληνικού λαού, μέ τό ξεπέρασμα των έμφυλιών διαιρέσεων πού δηλητηρίαζαν τήν ψυχή του λαού και μέ τή σφυρηλάτηση πραγματικής έθνικης ένότητας γύρω από τά ζωτικά έθνικά μας προβλήματα, για ένα καλύτερο μέλλον για όλόκληρο τόν έλληνικό λαό.

ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Οι μεγάλοι αγώνες για τή δημοκρατία, πού κορυφώθηκαν με τή θυσία τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη, επέτρεπαν ὄχι μόνο ποσοτική ἀλλά καί ποιοτική ἀλλαγὴ στό ἐλληνικό κίνημα τῆς Ἀριστερᾶς. Ἰδιαιτέρα τό ἀνοιγμα πρὸς τή νεολαία, ἀπὸ τή μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη, ἀναζωογόνησε τό κόμμα καί συγχρόνως δημιούργησε τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀναμενόμενη καί ἀναγκαία, τότε, ἀλλαγὴ στὴ γενικὴ δομὴ τῶν κομματικῶν λειτουργιῶν. Ἀπὸ τό 1964 ὡς τό 1966 ἦταν τό κρίσιμο διάστημα κατὰ τό ὅποιο ἔπρεπε νά λυθοῦν μέ ἀποφασιστικότητα ὅλα τὰ ζωτικά προβλήματα πού βάραιναν στὴ ζωὴ τοῦ κόμματος. Ἦταν ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία ἡ ΕΔΑ καί ἡ ΔΝΑ ἔπρεπε νά ὀλοκληρώσουν τὸν ἱστορικό τους ρόλο. Δηλαδή νά ἀνταποκριθοῦν, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς καθοδήγησης, τῆς ὀργάνωσης, τῆς νοοτροπίας καί τῆς μεθοδολογίας, τόσο στίς καινούργιες ἱστορικά συνθῆκες ὅσο καί στό καινούργιο ποιοτικὰ περιεχόμενο τῆς πλειονότητος τῶν μελῶν καί στελεχῶν τους καί, κυρίως, νά καθορίσουν τὴ σχέση τους πρὸς τό ΚΚΕ. Καί, ἀντίστροφα, τό ΚΚΕ, μπροστά στά νέα ἱστορικά δεδομένα καί στὴν ἀδυναμία του νά ἀνταποκριθεῖ στά αὐξημένα, περίπλοκα καί κατ' οὐσίαν ἄγνωστα προβλήματα πού ἔβαζε καθημερινὰ μπροστά του μιὰ πυκνὴ σέ δράση καί ἀντίδραση πολιτικὴ, οικονομικὴ καί κοινωνικὴ ἀνάπτυξη, ἔπρεπε νά λύσει ὀριστικά τό πρόβλημα τῶν ὀργανωτικῶν του σχέσεων μέ τὴν ἐλληνικὴ Ἀριστερά. Οἱ βαριές ἱστορικὲς εὐθύνες γιὰ τὴ μὴ ἐπίλυση αὐτοῦ τοῦ ζωτικοῦ προβλήματος βαραίνουν ἐξίσου τοὺς ἡγέτες τοῦ ΚΚΕ ὅσο καί τοὺς κομμουνιστές ἡγέτες τῆς ΕΔΑ. Πρέπει, λοιπόν, νά παραδεχθοῦμε ὅτι σέ πολλοὺς καλοπροαίρετους πολιτικούς ἀντιπάλους τῆς ἐλληνικῆς Ἀριστερᾶς αὐτός ὁ ἰδιάζων χαρακτήρας τῶν σχέσεων προκαλοῦσε ὡς ἓνα βαθμὸ δικαιολογημένες ἀνησυχίες, μέ ἀποτέλεσμα νά μπαίνουν σοβαρότατα ἐμπόδια στό ἔργο τῶν ἐκπροσώπων τῆς ΕΔΑ καί τῆς ΔΝΑ. Δηλαδή, ἡ θετικὴ δουλειὰ πού μποροῦσε νά κάνει στὸν τομέα του ὁ ἄλφα ἐκπρόσωπος τῆς Ἀριστερᾶς καί πού ἦταν σέ μεγάλο μέρος ἀποτέλεσμα τῆς προσωπικῆς του ἰκανότητος καί ἀκτινοβολίας, καθὼς καί ὁ προσωπικὸς χαρακτήρας τῶν σχέσεων του μέ μιὰ σειρά παράγοντες τῶν ἄλλων παρατάξεων, γεγονός πού εἶχε ὡς μιὰ πρώτη συνέπεια τὴν ὁμαλὴ εἴσοδο καί ἀφομοίωση τῆς Ἀριστερᾶς στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας, ὅλα αὐτὰ τὰ θετικὰ στοιχεῖα ὑπονομεύονταν ἀπὸ τό γεγονός ὅτι οἱ πολιτικοὶ μας ἀντίπαλοι γνώριζαν ὅτι τὰ πρόσωπα αὐτὰ δὲν εἶχαν τὴν πραγματικὴ πολιτικὴ εὐθύνῃ καί ὅτι οἱ πολιτικοὶ ὑπεύθυνοι ἦταν ἄλλοι – ἄλλοι, ἄγνωστοι καί ἀπρόσωποι. Καί, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν εἶναι δυνατὸν νά θεμελιωθεῖ μιὰ ὁποιαδήποτε σχέση, κυρίως πολιτικὴ, δίχως νά ὑπάρχει ὁ παράγοντας «ἄνθρωπος-φορέας» ἢ «ὁμάδα-φορέας» τῆς ἄλφα ἢ

βήτα πολιτικής αντίληψης. Τά κόμματα δέν κρίνονται μονάχα σύμφωνα μέ τίς προγραμματικές τους άρχές, αλλά επίσης σύμφωνα μέ τό επίπεδο του ανθρώπινου στοιχείου πού υπερασπίζεται αυτές τίς άρχές και, προπαντός, σύμφωνα μέ τό επίπεδο, τό χαρακτήρα και γενικά τήν προσωπικότητα των ήγετων και εκπροσώπων τους. Ό Βλαντιμίρ Λένιν και οί επιτελείς του είναι οί φορείς και οί εκπρόσωποι των άρχων και των όπαδων του κόμματος των μπολσεβίκων. Ό Δημητρόφ, ό Τίτο, ό Γκομούλκα, ό Ούλμπριχτ, ό Μάο, ό Τολιάττι, ό Τορέζ, ό Ντοϋμπτσεκ, ό Κάστρο αλλά και –για τά άστικά ή και τά φασιστικά κόμματα– ό Τσώρτσιλ, ό Χίτλερ, ό Ντέ Γκώλ, ό Φράνκο, ό Ροϋζβελτ, ό Μουσσολίνι κ.λπ. εκπροσωποϋν, προσωποποιοϋν ένα κόμμα, μιá ιδεολογία, μιá πολιτική. Στή χώρα μας συμβαίνει ακριβώς τό ίδιο. Όταν τό ΚΚΕ ήταν νόμιμο, οί ήγέτες του ονομάζονταν Σιάντος, Παρτσαλίδης, Ζαχαριάδης κ.λπ. Τί συνέβη όμως μέ τήν ΕΔΑ και τή ΔΝΑ; Οί ήγέτες ονομάζονταν Πασαλίδης, Ήλιού, Γλέζος, Θεοδωράκης. Στήν πραγματικότητα όμως ήταν άλλοι, ουσιαστικά άγνωστοι στον έλληνικό λαό. Μέ ποιá λογική, λοιπόν, περιμέναμε τότε από τούς πολιτικούς μας αντιπάλους, αλλά και από τούς φίλους μας, νά μᾶς αντιμετωπίσουν στήν όρθή και φυσιολογική βάση τής προσωπικής εγγύησης για τήν ειλικρίνεια τής άλφα κομματικής άπόφασης ή τής βήτα πολιτικής έξαγγελίας, όταν ή παράταξή μας δέν είχε ουσιαστικά πρόσωπο; Δηλαδή, όταν ή έδω ήγεσία ήταν ουσιαστικά διεκπεραιωτής ξένων άποφάσεων;

Φυσικά, τό πρόβλημα τής προσωπικής εκπροσώπησης δέν περιορίζεται μόνο στις κορυφές αλλά άγκαλιάζει όλους τούς εκπροσώπους του κόμματος. Τά δεκάδες χιλιάδες πρόσωπα –μέλη και στελέχη του άριστερου κινήματος– πού εκπροσωποϋσαν τό κόμμα στό λαό ήταν επίσης άπλοί διεκπεραιωτές ξένων άποφάσεων! Γιατί δέν υπήρχε μέσα στήν Έλλάδα κανένα άρμόδιο σώμα –ούτε ή Διοικοϋσα Έπιτροπή (ΔΕ) τής ΕΔΑ ούτε τό Κεντρικό Συμβούλιο (ΚΣ) τής ΔΝΑ– πού νά αποφασίζει υπεύθυνα και κυριαρχικά για τά προβλήματα –πολιτικά, όργανωτικά, οικονομικά κ.λπ.– του έλληνικού κινήματος. Τά αξιώματα του μέλους τής ΔΕ τής ΕΔΑ και του μέλους του ΚΣ τής ΔΝΑ ήταν, από τήν άποψη τής πολιτικής ευθύνης, έντελώς τυπικά. Έπομένως, τό έλληνικό κίνημα τής Άριστεράς είχε φθάσει σ' αυτή τήν περίεργη κατάσταση: νά έχει, δηλαδή, δεκάδες χιλιάδες μέλη, εκατοντάδες όργανώσεις και χιλιάδες στελέχη και νά μήν μπορεί, έντούτοις, νά άσκήσει στό σύνολό του τό δικαίωμα τής πολιτικής ευθύνης! Ή άρχή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμοϋ υπήρχε μόνο στα χαρτιά και τίς διακηρύξεις. Στήν ουσία δέν ήταν τό άπλό μέλος πού κυριαρχικά, μέ τήν ψήφο του, εξέλεγε τούς εκπροσώπους του, ούτε αυτοί οί

ἐκπρόσωποι ἀντιπροσώπευαν τίς γνῶμες τῶν ἐκλογέων τους. Τηροῦνταν ἀπλῶς οἱ τύποι, καί οἱ κομμουνιστές ἡγέτες τῆς ΕΔΑ εἶχαν μεταβληθεῖ σέ ταχυδακτυλουργούς προσπαθώντας νά καλύπτουν τόν παρά φύσιν χαρακτηριστήρα τῶν ὀργανωτικῶν σχέσεων πού ὑπῆρχαν στό κίνημα τῆς Ἀριστερᾶς. Ἔτσι, μπλεγμένη σ' ἓνα πραγματικό κυκλώνα ἀντιθέσεων, παραπόνων, καβγάδων καί ἀνωμαλιῶν, ἡ ἡγεσία τῆς ἐλληνικῆς Ἀριστερᾶς ἀάφησε τό γάμο καί πῆγε γιά πουρνάρια», ὅπως θά ἔλεγε ὁ λαός μας. Σήμερα, ὅπως εἶδαμε ὅλοι, οἱ κομμουνιστές ἡγέτες τῆς ΕΔΑ πληρώνουν σκληρά τήν ἔλλειψη πολιτικοῦ καί κομματικοῦ θάρρους. Ἡ διάσπαση τοῦ ΠΓ συνέβη σέ μιά λεπτή καί δύσκολη στιγμή τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς κρίσης. Νομίζω ὅτι εἶναι εὐκόλο νά ὑπολογισθεῖ τό μέγεθος τῆς ζημίας. Ἐδῶ θά ἀναφερθοῦμε μόνο σ' ἓνα στοιχεῖο. Εἶναι γνωστό ὅτι γιά πρώτη φορά στή χώρα μας τό σύνολο τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἶχε θεωρήσει τόν ραδιοφωνικό σταθμό «Φωνή τῆς Ἀλήθειας» – ὄργανο τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ – δικό του σταθμό. Ἐντούτοις, ἡ κομματική τύφλωση ὀδήγησε στήν ὀριστική καταστροφή καί αὐτῆς τῆς σημαντικῆς κατάκτησης.

Οἱ Σοβιετικοί ὑπεύθυνοι ἰσχυρίζονται ὅτι δέν ἀναμειγνύονται στίς ἐσωτερικές μας ὑποθέσεις. Ἀπό τή στιγμή ὅμως πού διαπιστώνουν ὅτι στό ἐλληνικό κομμουνιστικό κίνημα ὑπάρχει βαθιά κρίση, νομίζω ὅτι ὀφείλουν νά τηρήσουν αὐστηρή οὐδετερότητα, ἀφήνοντας τούς ἄμεσα ἐνδιαφερομένους νά λύσουν πρῶτα οἱ ἴδιοι τίς διαφορές τους καί στή συνέχεια νά ἀναγνωρίσουν τήν οὐσιαστικά νόμιμη ἡγεσία. Σπεύδοντας ὅμως νά πάρουν τό μέρος μιᾶς ἡγετικῆς ὀμάδας τῆς ὁποίας ἀμφισβητεῖται τόσο τό κύρος ὅσο καί ἡ τυπική ἐκλογή ἀπό τήν πραγματική πλειοψηφία τῆς ΚΕ, στήν οὐσία ἐπεμβαίνουν στά ἐσωτερικά μας πράγματα· καί ἀντικειμενικά βοηθοῦν νά βαθύνει ἀκόμα πῶς πολύ τό χάσμα ἀνάμεσα στούς Ἑλληνες κομμουνιστές, ἐνῶ, ἂν ἦταν ἐπιτρεπτό νά παίξουν κάποιον ρόλο, αὐτός θά ἔπρεπε νά εἶναι ὁ ρόλος τοῦ συμφιλιωτῆ. Ἔτσι, γιά τούς Ἑλληνες ἀγωνιστές πού θίγονται σοβαρά ἀπό τήν ἀπόφαση τῶν Σοβιετικῶν νά βοηθήσουν μέ κάθε μέσον τή μειοψηφοῦσα ὀμάδα Κολιγιάννη καί νά μποῖκοτάρουν, ἐπίσης μέ κάθε μέσον, ὅλους τούς ἄλλους Ἑλληνες πατριῶτες πού ἀγωνίζονται σκληρά στίς πρῶτες γραμμές τοῦ ἀντιδικτατορικοῦ ἀγώνα ἀρχίζει περίοδος μεγάλης δοκιμασίας.

Ποιές ἀποφάσεις πῆραν ἢ πρόκειται νά πάρουν; Εἶναι πολύ δύσκολο νά τό μάθει κανείς. Γιατί ἄλλοι βρίσκονται στήν παρανομία, ἄλλοι στήν ἐξορία, ἄλλοι στή φυλακή κι ἄλλοι, τέλος, στίς διάφορες χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πάντως, εἶναι ἀνάγκη νά μιλήσουν ὅλοι, νά ποῦν τή γνώμη τους ἀνοιχτά. Εἶναι ἀνάγκη νά εἰπωθεῖ ὅλη ἡ ἀλήθεια. Νομίζω ὅτι

άρκετές μισοαλήθειες ειπώθηκαν ως τώρα. Και ότι ο ελληνικός λαός έχει δικαίωμα να μάθει από τὰ στόματά μας τίς πραγματικές μας σκέψεις, τίς πραγματικές αιτίες, όλα τὰ παγκόσμια γεγονότα, όλους τούς φόβους μας και όλες τίς ἐλπίδες μας.

ΓΙΑ ΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕ ΟΡΘΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΡΕΑΛΙΣΜΟ

Τί θά ἀποφασίσει τελικά ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν; Θά συγκροτήσουν τάχα ἕνα ἄλλο ΚΚΕ; Θά ριχτοῦν μέσα στήν ΕΔΑ; Μήπως θά δημιουργήσουν ἕνα ἄλλο κόμμα ἢ παράταξη τῆς Ἀριστερᾶς;

Σέ ὅ,τι μέ ἀφορᾷ, ὅπως ἔχω ἀναφέρει καί ἄλλοῦ, ἔχω πρό πολλοῦ καταλήξει στή σκέψη ὅτι ὅλες οἱ ζωντανές δυνάμεις τῆς Ἀριστερᾶς θά πρέπει νά κόψουν μέ τό μαχαίρι τό πλέγμα πού τίς ὑποτάσσει στή δεσποτική θέληση τῆς δογματικῆς γραφειοκρατίας. Γι' αὐτό εἶναι ἀνάγκη νά δημιουργηθεῖ μέσα ἀπό τήν τέφρα ἕνα νέο προοδευτικό-ἀναγεννητικό κίνημα τῆς Ἀριστερᾶς, πού, παίρνοντας ὅλη τή θετική κληρονομιά καί ἀποβάλλοντας ὅλες τίς ἀδυναμίες τοῦ παρελθόντος, νά δώσει μιᾶ νέα εὐκαιρία στόν ἐλληνικό λαό γιά ἕνα καλύτερο μέλλον. Προτείνω τή συγκρότηση μιᾶς *Νέας Ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς*, πού θά σφυρηλατήσῃ τό πρόγραμμα τῆς μέσα στό καμίνι τῶν ἀντιδικτατορικῶν ἀγῶνων. Οἱ ἀπόψεις πού ἐκθέτω ἐδῶ ἀποτελοῦν τά συμπεράσματα μιᾶς ἐντελῶς προσωπικῆς ἀνάλυσης.

Ἄλλωστε, δέν μποροῦσε νά γίνει διαφορετικά, μιᾶς καί ἀπό πολύ καιρό εἶμαι ὑποχρεωμένος νά ζῶ ἐντελῶς μόνος. Γνωρίζω, πάντως, ἀπό τό πέρασμά μου ἀπό τήν παρανομία καί τή φυλακή, ὅτι ἐκφράζω, λίγο ἢ πολύ, ἕνα γενικότερο πνεῦμα, ιδιαίτερα ἀνάμεσα στούς νέους ἀγωνιστές. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, νομίζω ὅτι εἶναι ὠφέλιμο καί τίμιο νά ξεκαθαρίσει κανείς τίς ἀπόψεις του. Ἔτσι, δέν μποροῦν νά ὑπάρξουν παρανοήσεις καί ἡ κάθε πράξη μας παίρνει τό ἀληθινό νόημά της.

Τό ἐσωτερικό μας πρόβλημα εἶναι βαθύτατο καί ὀξύτατο. Ἐπομένως, θά πρέπει νά προετοιμαζόμαστε γιά μακροχρόνιους ἀγῶνες. Τελικός νικητής θά εἶναι ὁ ἐλληνικός λαός, ἀφοῦ ὅμως προηγουμένως βεβαιωθεῖ ὅτι ὑπάρχουν σοβαρές καί ὑπεύθυνες ἡγετικές δυνάμεις γιά νά τόν ὀδηγήσουν σίγουρα στό μέλλον. Πρός τό παρόν, φαίνεται ὅτι ἔχει χάσει τήν ἐμπιστοσύνη του, καί γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο ἡ στάση του πρὸς τό δικτατορικό καθεστῶς μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ «ἐχθρική οὐδετερότης». Ἐπομένως, καί ἐδῶ ὁ βασιικός παράγοντας γιά νά βγοῦμε ἀπό τό τέλμα τῆς δικτατορίας εἶναι ἡ ὀργάνωση τοῦ ἰδεολογικοῦ-πολιτικοῦ μετώπου, ὥστε νά καθοριστεῖ μέ ὀρθότητα καί ρεαλισμό ἡ πραγματική διέξοδος

ἀπό τό σημερινό ἀδιέξοδο. Παραδείγματος χάριν, εἶναι γεγονός ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός δέν θά ἤθελε νά ξαναγυρίσει σ' ἓνα καθεστώς τόσο νόθο ὅσο αὐτό πού ὑπῆρχε πρὶν ἀπό τήν 21η Ἀπριλίου. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι στό διάστημα ἐκεῖνο προσέφερε ἡγεμονική, θά λέγαμε, ὑποστήριξη στήν Ἑνωσὴ Κέντρου, δίνοντάς της τό 53% τῶν ψήφων, καί εἶδε τή δύναμη ἐκείνη νά «σαλαμοποιεῖται», ὅπως ἔλεγαν τότε, καί νά σκορπίζει στούς τέσσαρες ἀνέμους. Εἶναι φυσικό, λοιπόν, νά νιώθει ἀπογοήτευση καί νά μὴν ἐμπιστεύεται πιά τούς ὑπεύθυνους γιά τήν καταστροφή.

Ὅταν λέμε «ἓνα πρόγραμμα μέ ὀρθότητα καί ρεαλισμό», ἐννοοῦμε ὅτι θά πρέπει κατ' ἀρχάς νά λάβει ὑπόψη του τίς δυνατότητες πού μᾶς προσφέρουν οἱ σύγχρονες διεθνεῖς σχέσεις –καί πού διεξοδικά, νομίζω, ἀναπτύχθηκαν ἐδῶ–, ὥστε νά πεισθεῖ ὁ λαός ὅτι τοῦ προτείνουμε κάτι πού εἶναι δυνατόν νά ἐπιτευχθεῖ. Στή συνέχεια, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τά ἐσωτερικά μας προβλήματα, νά λάβει ὑπόψη του ὅλη τήν πικρή πείρα τοῦ παρελθόντος καί νά μὴ διστάσει νά χαράξει στόχους μετριοπαθεῖς, ἀλλά ρεαλιστικούς, ὥστε καί ἐδῶ ὁ λαός νά πεισθεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν νά τούς κατακτήσει. Θά πρέπει νά ὁμολογήσω καθαρά ὅτι ἐκεῖνο πού μέ ἐνδιαφέρει ἄμεσα εἶναι νά ἐπιτύχουμε –στό συντομότερο χρονικό διάστημα– ἀνθρώπινους ὅρους διαβίωσης γιά τό σύνολο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί νά ἐξασφαλίσουμε ἓνα καλύτερο μέλλον γιά τά παιδιά μας. Φυσικά, βασική προϋπόθεση γιά τήν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ εἶναι ἡ κατάκτηση μιᾶς πραγματικῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας, δηλαδή ἡ κατάκτηση τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας ἀπό τό σύνολο τοῦ λαοῦ μας. Πῶς θά περάσουμε ὅμως στήν ἐλευθερία καί τή δημοκρατία;

Ἀπό τή στιγμή πού οἱ δυνάμεις τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς θά βγοῦν ὀριστικά ἀπό τό γκέτο τῆς, φύσει καί θέσει, σχεταριστικῆς πολιτικῆς, θά μπορέσει νά λυθεῖ ὀριστικά καί τό πρόβλημα τῆς ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπό τό σημερινό ἀδιέξοδο. Οἱ δυνάμεις τῆς Ἀριστερᾶς ἀποτελοῦν τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο γιά κάθε σοβαρή ἀντιστασιακή καί γενικότερα ἀναγεννητική πολιτική. Αὐτό τό γνωρίζει καλά ὁ λαός καί γι' αὐτό, ὅσο θά διαπιστώνει ὅτι οἱ προοδευτικῆς δυνάμεις ἔχουν κατ' οὐσίαν σχεταριστικά χαρακτηριστικά, δέν πρόκειται νά κινητοποιηθεῖ. Ἡ σημερινή κατάσταση μέσα στό ΚΚΕ, ἰδιαίτερα μετά τή διάσπαση, ὄξυνη ἀκόμα περισσότερο τόν σχεταριστικό χαρακτήρα τῆς πολιτικῆς του. Πρέπει, ἐπιτέλους, νά παραδεχτοῦμε τήν πραγματικότητα καί νά σταματήσουμε τό ἐπικίνδυνο καί στεῖρο παιχνίδι τοῦ στρουθοκαμηλισμοῦ, πού δέν ὠφελεῖ παρά μονάχα τούς ἐχθρούς μας. Καί ἡ πραγματικότητα εἶναι ὅτι ὄχι μόνον ὁ παλαιός πολιτικός κόσμος, ἀλλά καί ἡ νεότερη γενιά δέν ἔχει

έμπιστοσύνη στην πολιτική του ΚΚΕ· γιατί τή βαραίνει όλη ή μονόπλευρη προπαγάνδα πού άκολούθησε τόν έμφύλιο πόλεμο, αλλά και γιατί ή έσωτερική κατάσταση στό ΚΚΕ, και γενικότερα στό άριστερό μας κίνημα, δέν είχε τή σφραγίδα τής ξεκάθαρης πολιτικής. Όλες αύτές οι βαριές άδυναμίες πού χαρακτηρίζαν τό κίνημά μας ήταν φυσικό νά γεμίζουν άμφιβολίες ακόμα και τόν πιό καλοπροαίρετο δημοκράτη. Χιλιάδες άπλοί άνθρωποι και κοινωνικά στελέχη πέρασαν από κοντά μας. Πολλοί μπήκαν στις γραμμές μας. Κι όμως, στή συνέχεια μάς έγκατέλειψαν κουβαλώντας μέσα τους πικρία και απογοήτευση, γιατί διαπίστωσαν ότι ύπηρχε άπόσταση ανάμεσα στά ιδανικά και τή μεθοδολογία μας. Τά πρώτα έξέφραζαν σωστά τήν εποχή, τή χώρα μας και τό λαό μας. Η δεύτερη ήταν ακόμα δέσμια τής παλαιάς δογματικής νοοτροπίας. Αυτή είναι ή καθαρή αλήθεια. Άλλο άν μερικοί νομίζουν ότι δέν συμφέρει νά λέγεται φωναχτά.

Υπάρχει όμως και ή άλλη άποψη· ότι δηλαδή όσο δέν θά αποφασίζουμε νά δούμε κατάματα τήν πραγματικότητα τόσο ή πραγματικότητα θά ξεφεύγει μέσα από τά χέρια μας. Έτσι γίνεται φανερό ότι μόνον ένα νέο κίνημα τής Άριστεράς θά μπορέσει νά συντρίψει τά φράγματα πού χωρίζουν τίς προοδευτικές δυνάμεις από τό υπόλοιπο μεγάλο δημοκρατικό κίνημα τής χώρας, επιτρέποντας νά δημιουργηθεί ή αναγκαία ένότητα του λαού, προϋπόθεση για νά βγούμε από τό σημερινό άδιέξοδο προχωρώντας προς τά εμπρός και όχι γυρίζοντας προς τά πίσω.

Σήμερα, υπάρχουν μέσα κι έξω από τήν Ελλάδα όλες οι απαραίτητες δυνάμεις, ώστε νά είναι άπόλυτα ρεαλιστική ή δημιουργία αυτού του κινήματος. Η ως τά τώρα έλλειψη του δημιουργεί ένα τεράστιο κενό, γιατί από τίς 21 Απριλίου έως σήμερα δέν βρέθηκε ακόμα εκείνη ή ισχυρή ιδεακίνητρο πού θά γαλβάνιζε τό λαό μας και θά κινητοποιούσε εύρύτατες λαϊκές δυνάμεις.

Ο λαός μας γνωρίζει ότι πίσω από τίς διάφορες άντιστασιακές οργανώσεις βρίσκονται, σέ τελευταία άνάλυση, γνωστές πολιτικές δυνάμεις, πού δοκιμάστηκαν και στην ουσία απέτυχαν στό παρελθόν. Άπό τήν άλλη μεριά, οι γνωστές προσωπικότητες –κυρίως τής Άκρας Δεξιάς– πού άντιτίθενται στό σημερινό καθεστώς είναι οι ουσιαστικοί υπεύθυνοι για τήν κατάλυση τής δημοκρατίας. Καραδοκοούν περιμένοντας τήν ευκαιρία νά διαδεχθούν τούς στρατιωτικούς στην έξουσία, και ο λαός γνωρίζει ότι για τό σκοπό αυτόν είναι πρόθυμοι νά δώσουν κάθε είδους έγγύηση –σέ βάρος του λαού, φυσικά– στό κοινό άφεντικό, τούς Άμερικανούς. Υπάρχουν ακόμα οι υποψήφιοι δικτάτορες τής μεγάλης χούντας, πού θύμωσαν για-

τί δέν ἦταν αὐτοί οἱ καταλυτές τῆς δημοκρατίας. Μπροστά σ' αὐτό τό μωσαϊκό –κατευθύνσεων, προθέσεων καί συμφερόντων– ὁ λαός μας παραμένει οὐσιαστικά («έχθρικά οὐδέτερος») πρὸς τό σημερινό καθεστώς, γεγονός πού ἐπιτρέπει στούς Ἀμερικανούς ὑπεύθυνους νά «μαγειρεύουν» μέ ἀπόλυτη ἄνεση γιά νά ἐπιβάλλουν τίς λύσεις πού τούς συμφέρουν.

Γιά νά λήξει αὐτή ἡ κατάσταση, πού δέν εἶναι μόνον ἐπικίνδυνη γιά τό μέλλον τῆς πατρίδας μας ἀλλά καί προσβλητική γιά τό λαό μας, πρέπει νά ἔλθει στό προσκήνιο τῆς ἱστορίας ὁ ἴδιος ὁ λαός. Ὅμως, γιά νά τό κάνει, πρέπει προηγουμένως νά πεισθεῖ ὅτι τόν συγκεκριμένο ἀγώνα του καί τίς θυσίες, στίς ὁποῖες, ἀσφαλῶς, θά ὑποβληθεῖ, δέν θά τά καρπωθοῦν, γι' ἄλλη μιά φορά, πονηροί σφετεριστές καί ἀνίκανοι ἡγέτες. Ὁ ἑλληνικός λαός θά κινητοποιηθεῖ καί θά ἀγωνιστεῖ μονάχα γιά πραγματική δημοκρατία, πού θά τοῦ εξασφαλίσει πραγματικά δικαιώματα καί ἐλευθερίες καί θά διανοίξει τό δρόμο γιά μιά καινούργια ζωή, μέ κοινωνική δικαιοσύνη καί πρόοδο.

Ἡ ἱστορική εὐθύνη αὐτῆς τῆς πορείας βαραίνει ὅλους ἀνεξαιρέτως τούς Ἕλληνες δημοκράτες, πού θά πρέπει νά ἐνώσουν τίς δυνάμεις τους μέσα σέ ἓνα ἐντελῶς νέο ἀντιδικτατορικό, δημοκρατικό, ἀναγεννητικό κίνημα. Ὅμως, ὅπως ἤδη τόνισα, τό πρῶτο βῆμα πρέπει νά γίνει ἀπό τήν πλευρά τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς, μέ τή δημιουργία μιᾶς *Νέας Ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς*.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Β΄

Ἡ ὀρθή φιλολαϊκή τακτική εἶναι ἐκείνη πού δέν θυσιάζει οὔτε τό μέλλον γιά τό παρόν οὔτε ὅμως καί τό παρόν γιά τό μέλλον. Τό σημερινό στάτους κβό βάζει σέ ὅλους τούς πατριῶτες ἓνα δραματικό ἐρώτημα: ἕως σήμερα ἐφαρμόσαμε μέ συνέπεια καί ἐπιτυχία τήν τακτική τῶν μαζικῶν ἀγώνων; Συνδυάσαμε τούς πολιτικούς ἀγῶνες μέ τήν ἔνοπλη πάλη; Δύσκολα μπορεῖ νά συναντήσῃ κανεῖς στήν ἱστορία τοῦ παγκόσμιου ἐπαναστατικοῦ κινήματος μαζικούς πολιτικούς καί ἐπαναστατικούς ἀγῶνες σάν κι αὐτούς πού ὀργάνωσαν οἱ Ἕλληνες κομμουνιστές μέσα στό τελευταῖο τέταρτο τοῦ αἰώνα μας. Δηλαδή, ὁ ἑλληνικός λαός δοκίμασε ὅλες τίς μορφές γιά νά κατακτήσῃ τήν ἐξουσία καί νά γίνει νοικοκύρης στό σπίτι του. Δοκίμασε τή μορφή τῆς πολιτικῆς πάλης (1963-1966), πού ἐπισφραγίστηκε μέ τρεῖς ἀλλεπάλληλες ἐκλογικές νίκες, ὅπου ἔδωσε τό 70% στή δημοκρατία καταδικάζοντας τήν πολιτική τῆς ὀλιγαρχικῆς Δεξιᾶς καί τῶν ξένων προστατῶν της. Δοκίμασε ἐπίσης τή μορφή τοῦ ἔνοπλου ἀγώνα

(1946-1949). Για ποιό λόγο αποτύχαμε; Από τό κίνημά μας δέν ἔλειψε τίποτε. Καί πραγματικά, τό πιό σπουδαῖο ἀπ' ὅλα εἶναι τό γεγονός ὅτι ἡ πολιτική μας ἔγινε κτῆμα τῶν μεγάλων μαζῶν. Τό ὅτι, δηλαδή, ἕνας ὀλόκληρος λαός κατακτήθηκε, ὠρίμασε, ὁργανώθηκε, ἐκδηλώθηκε, πάλεψε. Καί νικήθηκε! Σέ τρεῖς διαδοχικές ἀναμετρήσεις μέσα στό διάστημα τῆς ζωῆς μιᾶς καί μόνο γενιᾶς, πού καί πάλι ἡ ἴδια σηκώνει σήμερα στούς ὤμους της τά βάρη τῆς νέας δοκιμασίας.

Ἔτσι μπορούμε νά ποῦμε ὅτι στήν Ἑλλάδα δέν νίκησε οὔτε ἡ ἰδεολογική ἀκτινοβολία τῶν προοδευτικῶν ἰδανικῶν, πού ἔφτασε νά ἐπηρεάζει τίς μεγάλες λαϊκές μάζες, οὔτε ὁ ἔλεγχος τῶν συνδικάτων καί οἱ δίχως προηγούμενο κινητοποιήσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης, οὔτε ἡ ὁργανωμένη δύναμη τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας, οὔτε ἡ κυριαρχία στήν κουλτούρα, οὔτε ὁ σχηματισμός δυναμικῶν ἐρεισμάτων, οὔτε ἡ μονολιθική συγκρότηση τοῦ κόμματος, οὔτε οἱ μαζικές κινητοποιήσεις ἑκατοντάδων χιλιάδων πολιτῶν, οὔτε ἡ ἔνοπλη δύναμη. Ἀλλά νίκησαν δεκατέσσερις συνταγματάρχες μέ δύο δεκάδες τάνκς!

Τί κρύβεται ὅμως πίσω ἀπό τούς Ἑλληνες συνταγματάρχες; Αὐτό πού κρυβόταν πίσω ἀπό ὅλες τίς νίκες τῆς ἐλληνικῆς ὀλιγαρχίας, δηλαδή τό γεγονός ὅτι στή χώρα μας μπορεῖ νά ἐπεμβαίνει μονόπλευρα ὁ ἀμερικανικός ἰμπεριαλισμός δίχως ἀντίστοιχο διεθνές ἀντίβαρο. Αὐτό σημαίνει τάχα ὅτι οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν ἐναντίον τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἐπιρροῆς ἦταν a priori καταδικασμένοι; Στό σημεῖο αὐτό, νομίζω, συνοψίζεται ἡ τραγική μοίρα τοῦ λαοῦ μας. Γιατί θά ἦταν ἀπλῶς ἀνόητο νά ἀρνηθοῦμε τούς ἥρωικούς ἀγῶνες μας μόνο καί μόνο γιατί ὡς σήμερα δοκιμάσαμε σοβαρές ἡττες. Γνωρίζουμε ὅτι τό τίμημα τῆς ἐλευθερίας εἶναι πολύ ὑψηλό καί ὅτι τίποτα δέν πηγαίνει τελικά χαμένο. Κάθε ἀγῶνας, κάθε θυσία, ἔστω καί ἂν συνοδεύεται ἀπό ἡττα, ἀποτελεῖ, σέ τελευταία ἀνάλυση, βῆμα πρὸς τά ἐμπρός. Ὅμως, στήν περίπτωση μας, μπορεῖ, νομίζω, νά διατυπώσει κανεῖς ἕνα ἐρώτημα: δέν ἤξεραν τάχα οἱ ἡγέτες τοῦ ΚΚΕ ὅτι ὁ διεθνῆς ἰμπεριαλισμός ἔχει λυμένα τά χέρια νά κάνει ὅ,τι θέλει στή χώρα μας; Καί ὅτι ἡ μάξιμουμ βοήθεια πού μποροῦν νά μᾶς προσφέρουν οἱ σοσιαλιστικές χῶρες συνίσταται σέ πλατωνικοῦ τύπου διαμαρτυρίες καί διαβήματα;

Τά τελευταῖα χρόνια στήν Ἑλλάδα, τόσο ἡ Ἀριστερά ὅσο καί ἡ Κεντροαριστερά πρόβαλλαν ὄλο καί πιό ἀνάγλυφα τήν ἀντίθεσή τους πρὸς τόν ἰμπεριαλισμό, προσπαθώντας νά βροῦν τίς συγκεκριμένες μορφές πού θά ἔπρεπε νά λάβει ἡ ἀντίθεση αὐτή στή χώρα μας – παραδείγματος χάριν, μέ τήν ἀποχώρηση ἀπό τό ΝΑΤΟ, τήν οὐδετερότητα, τήν κατάργηση

τῶν ἀμερικανικῶν στρατιωτικῶν βάσεων, τὴν ἀναθεώρηση τῶν συμβάσεων μὲ τὰ ξένα καὶ ἰδίως τὰ ἀμερικανικά μονοπώλια κ.λπ. Εἶναι φυσικό ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμή πού οἱ Ἀμερικανοὶ διαπίστωσαν α) ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους πολιτικούς ἄξονες –ἂν ὄχι ὁ κυριότερος– τῶν ἀριστερῶν καὶ κεντροαριστερῶν δυνάμεων ἦταν ἡ ἀμφισβήτηση τῶν («κεκτημένων») δικαιωμάτων τους στὴ χώρα μας, β) ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός στρεφόταν προοδευτικά πρὸς τὴν Ἀριστερά καὶ ὅτι ἦταν δυνατὴ, μακροπρόθεσμα, ἀκόμα καὶ ἡ κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τίς παραπάνω δυνάμεις μὲ τὴ λαϊκὴ ψῆφο καὶ γ) ὅτι οἱ κλασικὲς ἀμερικανόφιλες πολιτικὲς δυνάμεις (Δεξιά-Κεντροδεξιά) ἦταν ὅλο καὶ λιγότερο σέ θέση νά ἀντιμετωπίσουν πολιτικά, ἐκλογικά, αὐτὴ τὴ στροφή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τότε ἔβαλαν σέ ἐφαρμογὴ τὸ σχέδιο τῆς κατάληψης τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ στρατό μὲ ὅλες τίς γνωστὲς συνέπειες: κατάλυση τῆς δημοκρατίας, στρατόπεδα συγκέντρωσης, δικτατορία. Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωσι ὅπου, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῆς Ἀριστερᾶς, ἡ ὀλιγαρχία μὲ τοὺς Ἀμερικανούς ἐπιζητοῦσαν νά ὀδηγήσουν τὴ χώρα μὲ κάθε τρόπο στὴ δικτατορία, καὶ πάλι ἡ μοναδικὴ πολιτικὴ πού θά μπορούσε νά τοὺς ἀναχαιτίσει ἦταν ἐκείνη πού θά ἔβαζε στό δρόμο τους τίς μεγάλες δημοκρατικὲς μάζες.

Ὅμως, ὅπως ἀποδείχτηκε στὴν πράξι, ὁ νόθος χαρακτήρας τῆς ΕΔΑ δὲν βοήθησε στὴ δεδομένη στιγμή τίς προοδευτικὲς δυνάμεις νά παίξουν τὸ ρόλο τοῦ μπετόν ἀρμέ ἀνάμεσα στίς λίγο ἢ πολὺ εὐπλαστες μάζες τῶν κεντρῶν. Ἐπομένως, παρότι τὰ πολιτικά κείμενα τῆς Ἀριστερᾶς ἀποδεικνύουν τὴν ὀρθότητα στὴ χάραξι τῆς γραμμῆς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς πιθανῆς δικτατορίας, ἐντούτοις ὁ δογματικὸς χαρακτήρας τοῦ κόμματος, ὁ ὑπεύθυνος γιὰ τὴν παλαιότερη λαθεμένη γραμμὴ τῆς «ἀνατροπῆς», ἐξακολουθοῦσε νά κυριαρχεῖ στό ὀργανωμένο κίνημα τῆς Ἀριστερᾶς. Τὸ γεγονός αὐτό εἶχε σοβαρότατες ἐπιπτώσεις. Πρῶτον, γιατί ἐμπόδισε τὴ φυσιολογικὴ ἀνάπτυξι τῆς Ἀριστερᾶς. Δεύτερον, γιατί ἡ παραπάνω νοοτροπία ἔβαζε τὴ σφραγίδα της σέ ὅλες τίς σχέσεις τῆς Ἀριστερᾶς. Τρίτον, γιατί δημιουργοῦσε σύγχυσι ὡς πρὸς τίς πραγματικὲς προθέσεις τοῦ κινήματος. Τέταρτον, γιατί νόθευε τὴν καθαρότητα τῆς πολιτικῆς γραμμῆς τῆς ΕΔΑ. Καί, πέμπτον, γιατί γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ σύμμαχοι τῆς Ἀριστερᾶς, ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ καλοπροαίρετοι, εἶδαν μὲ δυσπιστία ὅλες τίς προσφορές μας, πού τίς θεώρησαν ἕναν τακτικὸ ἐλιγμό, δίχως νά μπορέσουν νά ἐξετάσουν τὸ βᾶθος τῆς πολιτικῆς πού τοὺς προτείναμε.

Κατὰ τὴ γνώμη μας, ἔπρεπε νά ἀποσαφηνισθεῖ ἔγκαιρα ὁ χαρακτήρας τῆς ΕΔΑ, πράγμα πού σήμαινε ὅτι τὸ ΚΚΕ ἔπρεπε νά κατανοήσῃ ὅτι ἡ ΕΔΑ,

ὅπως προηγουμένως τό ΕΑΜ, ἀνταποκρινόταν σέ ἕνα εὐρύτερο προοδευτικό κίνημα, πολύ κοντά, δίχως ἄλλο, στό κομμουνιστικό κίνημα, πού ὅμως εἶναι, βασικά, κάτι ἄλλο, πολύ πιά πλατύ ἀπό τό κομμουνιστικό κίνημα. Οἱ κομμουνιστές δημιούργησαν καί στίς δύο περιπτώσεις τό ΕΑΜ καί τήν ΕΔΑ, τόν πυρήνα ἀπ' ὅπου ξεκίνησαν τά κυριότερα χαρακτηριστικά τους. Ὅμως, στή συνέχεια, τά κινήματα αὐτά ξεπέρασαν κατά πολύ τά κομματικά ὅρια τοῦ ΚΚΕ, ἔγιναν (κάτι ἄλλο). Ἐγιναν αὐτό πού ὀνομάζουμε ἑλληνικό προοδευτικό κίνημα, στό ὁποῖο ἀνήκουν καί οἱ κομμουνιστές. Εἶναι φανερό ὅτι ἕνα σοβαρό καί λεπτό πρόβλημα καθοδήγησης γεννήθηκε καί στίς δύο περιπτώσεις. Ποιά θά ἔπρεπε νά εἶναι ἡ σχέση ἀνάμεσα στό ΚΚΕ καί τό προοδευτικό κίνημα (ΕΑΜ, ΕΔΑ); Ἐχω τή γνώμη ὅτι καί τίς δύο φορές τό ΚΚΕ, δημιουργός αὐτοῦ τοῦ κινήματος, ἔγινε συγχρόνως καί καταλυτής του, γιατί δέν μπόρεσε νά λύσει ὀρθά αὐτό τό κρίσιμο πρόβλημα. Ἀλλά καί τίς δύο φορές τό ἀντιμετώπισε μέ τόν πιά εὐκολο τρόπο. Δηλαδή, τό θεώρησε ἕνα ἀπλό πολιτικό προκάλυμμα, καί ἐπομένως ὑπέταξε τό κίνημα, πέρα γιά πέρα, στήν ἀποκλειστική του καθοδήγηση, ἀφαιρώντας του μιά μιά ὅλες τίς πολιτικές λειτουργίες, ἕως ὅτου τό μετέβαλε σέ ἕναν ἄψυχο καί ἀκέφαλο ὄγκο. Ποιό εἶναι τό βασικό λάθος; Τό ὅτι τό προοδευτικό κίνημα φαίνεται πώς ἀποτελεῖ γιά τό ΚΚΕ ἕνα ποσοτικό καί ὄχι ἕνα ποιοτικό στοιχεῖο. Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι ἡ μή ἔγκαιρη ἀποσαφήνιση τοῦ χαρακτήρα τῆς Ἀριστερᾶς μέ τόν καθορισμό τῆς ὀρθῆς σχέσης ἀνάμεσα στό ΚΚΕ καί τήν ΕΔΑ νόθευσε, ἐξ ἀντικειμένου, τήν πολιτική γραμμή τῆς Ἀριστερᾶς καί εἶχε ἀρνητικά ἀποτελέσματα στήν πολιτική τῆς ἐνότητος, σέ μιά στιγμή πού, ὅπως εἶδαμε, ἦταν τό μοναδικό ὄπλο πού ὑπολόγιζαν οἱ ἐχθροί τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τό μόνο μέσον γιά νά σταματήσει τό κατρακύλισμα πρὸς τή δικτατορία.

Τό βασικό, λοιπόν, συμπέρασμα ἀπό τήν πρόσφατη ἑλληνική πείρα εἶναι ὅτι ἡ πρόθεση τῶν ἀντιιμπεριαλιστικῶν δυνάμεων τῆς χώρας νά χτυπήσουν τόν ἱμπεριαλισμό ἔφερε ἐντελῶς ἀντίθετα ἀποτελέσματα, γιατί δέν μπόρεσε νά βρεῖ τήν ὀρθή πολιτική ἔκφραση. Σήμερα ὁ ἀμερικανικός ἱμπεριαλισμός θριαμβεύει στήν Ἑλλάδα. Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι δέν φτάνει νά ὑπάρχει ἡ ὀρθή στρατηγική. Πρέπει νά συνυπάρχει καί ἡ σωστή τακτική. Ἐτσι, ἂν ἡ πλειονότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶχε ἐπιτύχει νά ἐξουδετερώσει τίς φασιστικές ἐστίες, νά προφυλάξει καί νά ἐπεκτείνει τίς δημοκρατικές κατακτήσεις, τό γεγονός αὐτό δέν θά ἦταν ὠφέλιμο μονάχα γιά τόν ἴδιο τόν ἑλληνικό λαό, ἀλλά καί γιά ὅλες τίς προοδευτικές δυνάμεις τοῦ κόσμου. Θά ἦταν ἐπίσης μιά σοβαρή ἤττα τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.